

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἄφ' ἧς στιγμῆς ὁ Χίτλερ κατέστρωσε τὰ σχέδιά του διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐρώπης, ἢ κατάληψις τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπετέλεσεν ἐν ἓκ τῶν κυρίων στρατηγικῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ἀπὸ τὰς πρώτας δὲ ἡμέρας, καθ' ἃς ἀπεφάσισε τὴν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείαν, τοῦτο κατέστη τὸ ἐπιτακτικώτερον «σχέδιον πρὸς ἄμεσον πραγματοποίησιν».

Ὅθεν ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος σχετίζεται εἰς πολλὰ σημεῖα μὲ τὴν Βαλκανικὴν χερσονήσον καὶ δὴ μὲ τὴν Μακεδονίαν, ὅχι διότι ἀπετέλεσε καὶ αὐτὴ καθ' ὄρισμένην στιγμὴν πεδῖον τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ὅσον διότι ἀνεπτύχθησαν προσπάθειαι καὶ ἔκ μέρους τῶν δυτικῶν Συμμάχων ὅπως κρατήσῃ ἕκαστος ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν πρωτοβουλίαν, ἂν μὴ τῆς μονίμου ἢ προσκαιροῦ καταλήψεως τῆς χώρας ταύτης, τοῦλάχιστον τῆς στρατιωτικῆς ἐνεργείας δι' αὐτῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν γενικωτέρων του σκοπῶν.

Εἰς τοὺς κόλπους τῶν δυτικῶν Συμμάχων εἰδικώτερον παρατηρήθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Μακεδονίας μερικώτερα διάστασις προθέσεων. Ἡ Ρωσία ἀκολουθοῦσα τὴν ἀνεκαθεν πανσλαυσιτικὴν πολιτικὴν ἐπὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος ἤθελε καὶ κατὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅπωςδήποτε ὑπὲρ αὐτῆς εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως διὰ τῆς Βουλγαρίας τὸ δικαίωμα τῆς καταλήψεως τῆς Μακεδονίας καὶ γενικώτερον νὰ ἐπιφυλάξῃ ἐαυτῇ τὸ κέντρον τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου διὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ πραγμάτωσιν τῶν ἀπωτέρων σκοπῶν της καὶ ὡς ἐκ τούτου, εὐθὺς ὡς αἱ ἀγγλοσαξωνικαὶ δυνάμεις ἐξεδήλωσαν προθέσεις νὰ ἀποβιβάσουν εἰς αὐτὴν στρατεύματα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἐπενέβη ὀξέως καὶ πεισιμόνως, διὰ νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν πρόθεσιν τῶν δυτικῶν συμμάχων της νὰ θέσουν πόδα ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὅθεν βλέπομεν ὅτι ἡ Μακεδονία παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰ στρατηγικὰ σχέδια τοῦ δευτέρου πολέμου καὶ ἀποτελεῖ αὕτη τὸν στόχον τῶν ἐνδιαφερομένων δυνάμεων. Ὅλαι αἱ διαπραγματεύσεις καὶ διπλωματικαὶ μηχανογραφίαι θίγουν ἐν πολλοῖς καὶ αὐτὴν καὶ ἀναφέρεται ρητῶς εἰς πλείστα ἔγγραφα. Κατ' ἀκολουθίαν τούτων δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἐξιστόρησιν τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος διὰ τὴν ὀλοκλήρωσίν του νὰ παραλειφθῇ ἡ ἔστω καὶ συνο-

πτική διαπραγματεύσεις τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν, τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ γενικώτερον εἰς τὴν Βαλκανικὴν γεωσύνθεσιν, διότι λεπτομερῆς περιγραφὴ τῶν, δεδομένου ὅτι τὸ θέμα εἶναι εὐρύτατον, ἐξέρχεται τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης μελέτης.

Τόσον τὸ Ἀνώτατον γερμανικὸν ἐπιτελεῖον, ὅσον καὶ τὸ Βρεταννικόν, ἔχοντα πρόχειρα τὰ παραδείγματα ἐκ τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου, καθ' ὃν ἡ κατάρρευσις τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν προῆλθεν ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου, καὶ δὴ τῇ συμβολῇ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀμελήσουν εἰς τὰ πολεμικὰ σχέδιά των νὰ λάβουν ὑπ' ὄψει τὴν σοβαρὰν στρατηγικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ Μακεδονία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλης ἀκτίνος πολεμικῶν ἐνεργειῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Τὸ Ἀνώτατον γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἤθελε τοῦτο μὲν νὰ ἔχη τὸ πλευρόν του τελείως κεκαλυμμένον ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης συμμαχικῆς ἀποβάσεως εἰς Θεσσαλονίκην καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν δημιουργίαν καὶ πάλιν Μακεδονικοῦ μετώπου, ὡς εἶχε γίνει κατὰ τὸν Α΄ παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914-18, ὁπόθεν ἐπῆλθε τὸ πρῶτον πλήγμα κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν, ὅπερ ἔσχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν κατάρρουσιν των, τοῦτο δὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Ρωσίαν νὰ θέσῃ αὕτη πόδα πρώτη ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Τὸ Ἀνώτατον σοβιετικὸν ἐπιτελεῖον, ἀκολουθοῦν τὴν ἀπὸ 130 ἐτῶν σταθερὰν τσαρικήν καὶ σοβιετικὴν πολιτικὴν τοῦ πανσλαβισμοῦ, ἤθελε πάση θυσίᾳ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Μακεδονίαν διὰ τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκ τοῦ «ἐπιφυλαγμένου δι' ἑαυτὴν» σημείου τόσον τοὺς χιτλερικούς ὅσον καὶ τοὺς Ἀγγλοσάξωνας.

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1939 ἡ ἐκκίνησις τοῦ γερμανικοῦ κατακτητικοῦ κολοσσοῦ εἶχεν ἀρχίσει. Τὴν 15^{ην} Μαρτίου 1939 εἶχε καταλάβει μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν εἰς αὐτὸν παραχώρησιν τῆς χώρας τῶν Σουδητῶν καὶ τὴν «ἐνσωμάτωσιν» (Anschluss) τῆς Αὐστρίας ὀλόκληρον τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ τὴν 20^{ην} Μαρτίου 1939 κατέλαβε τὸ Μέμελ τῆς Λιθουανίας¹.

Ἡ ταχεῖα ἐπέκτασις τῆς Γερμανίας πρὸς τὴν Νότιον καὶ Ἀνατολικὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ ἔτος 1938 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1939 καὶ ἡ ὀλονὲν αὐξουσα οικονομικὴ διείδυσις της εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὸ γενικώτερον δι' αὐτὰ ἐνδιαφέρον της ἐδείκνυον εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητὴν ὅτι ὁ Ἄξων δὲν θὰ περιοριζέτο εἰς τὴν δι' εἰρηνικῶν μόνον μέσων ἐπέκτασίν του, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀπεδύετο συντόμως καὶ εἰς πολεμικὰς περιπετείας. Ἦτο σαφὲς πλέον ὅτι ἡ Γερμανία προυτίθετο νὰ καταλάβῃ τὰ Βαλκάνια, προπαρασκευαζομένη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς². Τὰ γεγονότα ταῦτα ἔπεισαν τὴν

1. Dulles, σελ. 24.— Cordell Hull, σελ. 575.

2. Woodhouse, σελ. 18.

Βρετανικὴν κυβέρνησιν¹ καὶ τὸν λαόν της ὅτι ὁ Β΄ παγκόσμιος πόλεμος κατ' ἀνάγκην ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἠδύνατο νὰ ἐκραγῆ καὶ ἔπρεπεν ἡ Αὐτοκρατορία νὰ λάβῃ τὰ δέοντα μέτρα, διὰ νὰ προσφυλάξῃ ὄρισμένας ἐν Εὐρώπῃ περιοχὰς ἀπὸ τὴν εἰσβολήν, ἐν αἷς καὶ τὰ Βαλκάνια καὶ ἰδίως τὴν Ἑλλάδα, ἣν ἀνέκαθεν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ περιελάμβανεν εἰς τὸν ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ χῶρον ἀσφαλείας της.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου 1939 ὁ ἐν Βελιγραδίῳ Ἀμερικανὸς πρεσβευτῆς Arthur Bliss Lane ἐτηλεγράφει ὅτι ὁ Χίτλερ ἦτο σύμφωνος μετὰ τοῦ Μουσολίνι νὰ καταλάβουν τὴν Ἀλβανίαν. Οὗτος ἀπέδιδε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Χίτλερ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ ἐκθέσῃ οὗτος τὴν Ἰταλίαν εἰς στρατιωτικὴν περιπέτειαν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ οὕτω νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν νὰ ταχθῆ ἔναντιον τοῦ ἐν περιπτώσει γενικοῦ πολέμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ γόητρον τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ Βαλκάνια, καὶ ἰδίως ἐν Γιουγκοσλαβίᾳ καὶ Ἑλλάδι, καὶ οὕτω νὰ διευκολύνῃ τὴν γερμανικὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν διείσδυσιν εἰς αὐτά. Τρίτον δέ, ἐν περιπτώσει ἐνδεχομένης ἐπιτυχίας, νὰ μείνῃ ἱκανοποιημένος ὁ Μουσολίνι ὅτι τῷ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν κατακτήσεως νέων ἑδαφῶν τῇ συγκαταθέσει του².

Κατόπιν τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἰταλῶν εἰς Δυοράχιον Ἀλβανίας, γενομένης τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν, 7ην Ἀπριλίου 1939, καὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ καταλήψεως τῶν Τιράνων τὴν ἐπομένην ἡμέραν, διεγράφετο πλέον σαφῶς ἡ περαιτέρω κίνησις των καὶ αἱ ἔναντιον τῆς Ἑλλάδος ἐπιδιώξεις των. Τούτου ἕνεκα ἀπὸ τῆς 13ης Ἀπριλίου 1939 ἔτι ἡ Βρετανικὴ κυβέρνησις διὰ δηλώσεώς της παρέσχε ἐγγυήσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατ' αὐτῆς θὰ τὴν ὑπεστήριζεν³.

Τὰ γεγονότα δὲν ἐβράδυναν νὰ ἔχουν τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν των. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1939 ἡ Γερμανία ἔχουσα ἐλευθέρως τὰς χεῖρας λόγῳ τῶν μετὰ τῆς Ρωσίας συμφωνιῶν της περὶ διανομῆς τῆς Πολωνίας, περὶ ὧν κατωτέρω, ἐπετέθη κατ' αὐτῆς⁴ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγγυηθῆ ἀπὸ τῆς 24ης Μαρτίου 1939 ἤδη τὴν ἀκεραιότητά της, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κηρύξῃ ὁμοῦ μετὰ τῆς Γαλλίας, συμμάχου τῆς Πολωνίας, τὸν κατὰ τῆς Γερμανίας πόλεμον τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1939⁵.

1. Seton-Watson, πρόλογος, σελ. XIII.

2. Cordell Hull, σελ. 618-620.

3. Woodhouse, σ. 18.—Cordell Hull, σ. 618-619.—The background of our war, σ. 129.

4. Dullies, σελ. 24.—Traft, σελ. 53.—The background of our war, σελ. 24.

5. Μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας τὴν 23ην Αὐγούστου 1939 ἀπεφασίσθη ἡ μεταξὺ των διανομὴ τῆς Πολωνίας (Dullies, The road to Teheran, σελ. 221), ἡ δὲ Πολωνία προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Χίτλερ ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Στάλιν. Τηλεγράφημα ἄκρωσ ἀπόρητον τοῦ Ρίμπεντροπ πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ πρεσβευτὴν Σούλεμπουργκ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1939. Documents, σ. 86.—Carmann, σελ. 21-27.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέσα εἰς τὰ γενικώτερα σχέδια τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ περιλαμβάνοντο 1) ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Γιβραλτὰρ μέσῳ τῆς Ἰσπανίας διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἐτέρας πύλης τῆς Μεσογείου, 2) ἐνδεχομένη συμμετοχὴ γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν ἐπίθεσιν, τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο τότε νὰ ἐνεργήσῃ ὁ στρατηγὸς Γκρατσιάνι ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ 3) ἡ βαθμιαία κατάκτησις τῶν χωρῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς διὰ τοῦ παλαιοῦ γερμανικοῦ συστήματος τῶν μετημφισμένων πρακτόρων.

Ἦδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1940 κατὰ ἑκατοντάδας Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ τῶν σωμάτων Ἔς - Ἔς ἀποστέλλονται εἰς τὸ Ἰράν, εἰς τὸ Ἰράκ, ἰδίως εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον, ὅπου τῇ συνδρομῇ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως τοῦ Βισὺ ἀρχίζουν τὴν δημιουργίαν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας¹.

Ἐκ παραλλήλου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1939 ὁλόκληρος ἡ Μέση Ἀνατολὴ καὶ ἰδίως τὸ Ἰράν, τὸ Ἰράκ, ὁ Λίβανος καὶ ἡ Συρία, εἶχον ὀργανωθῆ ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ὡς κέντρα πληροφοριῶν καὶ προπαγάνδας². Ἐπίλεκτα κομμουνιστικὰ στελέχη μὲ ἀξιοσημείωτον διεθνιστικὴν δρασίαν κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχον ἀποσταλῆ ὑπὸ τῆς Μόσχας διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν σχετικῶν δικτύων κατασκοπείας, πλεῖστα δ' ἔξ αὐτῶν εἶχον κατορθώσει νὰ συνάψουν στενοτάτας σχέσεις μὲ πολλοὺς τῶν ἰθυόντων τὰ πράγματα τῶν χωρῶν τούτων πολιτικῶν. Ἄν καὶ οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ μεταξὺ τῶν Ρώσων καὶ Γερμανῶν πρακτόρων ἦσαν διάφοροι, πολλάκις παρετηρεῖτο στενὴ μεταξὺ τῶν συνεργασία, κατευθυνομένη πρὸς ὑπονόμεισιν τῆς ἐν ταῖς χώραις αὐταῖς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς.

1. Τὰ σχέδια τοῦ Ἄξονος περὶ βαλκανικῆς ἐκστρατείας

Γνωρίζομεν ὅτι κατὰ Μάϊον 1939 συνητήθη ὁ Χίτλερ μετὰ τοῦ Μουσσολίνι καὶ ὅτι ἀργότερον κατ' Αὐγούστον 1939 ἐγένετο πάλιν σύσκεψις τοῦ Τσιάνο, ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας, μετὰ τοῦ Χίτλερ, ὅποτε ἐτέθη σαφῶς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὸ πρόβλημα τῆς κατακτήσεως τῆς Ἐγγύς Ἀνατολῆς καὶ ἰδιαίτερος τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς τὴν δημοσιότητα μέχρι σήμερον στοιχείων ἐγνώσθη ὅτι ὁ Χίτλερ ἐτόνισεν εἰς τὸν Μουσσολίνι μὲ ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν ὅτι ἡ ζώνη τῆς Ἑλληνικῆς Μεσογείου εἶναι

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 45.

2. Ἐν Αἴγυπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ εἶχον ἀναπτύξει μικροτέραν δραστηριότητα. Περβλ. Κύρου, Ἀποφασιστικὴ χαμπή, σελ. 15 ἔξ.—Cordell Hull, σελ. 958 καὶ 964-965.—George E. Kirk, A short history of the Middle East from the rise of Islam to modern times. Washington 1949, σελ. 194 ἔξ.

«ζώνη σαφοῦς ἰταλικοῦ ἐνδιαφέροντος» καὶ ὅτι, ὅπως ἡ Γερμανία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στρέψῃ τὴν προσπάθειάν της πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ πρὸς τὴν Οὐκρανίαν ἰδιαιτέρως, οὕτω καὶ ἡ Ἰταλία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στρέψῃ τὴν ἰδικήν της προσοχὴν καὶ προσπάθειαν πρὸς τὸν γειτονικὸν χῶρον τῆς Ἑλληνικῆς Μεσογείου καὶ ὅτι ἡ Γερμανία ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶχε νὰ παρεμβάλῃ κανὲν ἐμπόδιον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων αὐτῶν τῆς Ἰταλίας¹.

Ὁ Χίτλερ ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ εὐρύτερα σχέδιά του προσέβη ἔτι περαιτέρω. Ἐτόνισεν ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν θὰ δοθῆ ἡ δυνατότης καὶ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιτεθῆ κεχωρισμένως πρῶτον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπειτα κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ὑποταγὴν ἀμφοτέρων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅπως ἐδήλου μὲ καταπληκτικὴν κυνικότητα, ὅτι αἱ παλαιαὶ ἀντιλήψεις περὶ οὐδετερότητος καὶ σεβασμοῦ της παύουν πλέον νὰ ὑφίστανται καὶ οὔτε δύναται νὰ ἀποδοθῆ σήμερον σημασία τις εἰς αὐτάς.

Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς συναντήσεις ἐτονίσθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἡγετῶν ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀλβανίας ὡς ἐπιθετικῆς βάσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἰταλία κατέλαβε τὴν Ἀλβανίαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1939 ὄχι μόνον χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλὰ μὲ τὴν πλήρη συγκατάθεσιν καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ἀκόμη ὑποδοχὴν τῶν Ἀλβανῶν, χαρακτηριστικὸν καὶ σαφὲς σχέδιον τῶν Ἰταλῶν ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀλβανίας ὡς βάσεως ἐπιθετικῆς ἐξορμήσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἴδιος μάλιστα ὁ Τσιάνο σημειώνει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἀπριλίου 1939, δηλαδὴ εἴκοσι τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπόβασιν—ἡ ἀπόβασις ἔγινε τὴν 7ην Ἀπριλίου 1939—ὅτι ἤρχισεν ἤδη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων ὁδοποιίας εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὰ ὁποῖα συμφώνως μὲ τὴν συγκεκριμένην διαταγὴν τοῦ Μουσολίνι ἀφώρων εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν στρατιωτικῆς σημασίας, στρεφομένων ὅλων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος².

Καθ' ἣν στιγμὴν ἐγκατελείπετο ὀριστικῶς ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ συνθηματικὸν ὄνομα «Θαλάσσιος Λέων», ἤρχιζεν ἡ προετοιμασία τῶν σχεδίων τοῦ Γερμανικοῦ ἐπιτελείου διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Εἰς τὰ σχέδια τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ρωσίας βλέπομεν δύο ἢ τρεῖς παραγράφους, σαφῶς ὀριζούσας ὅτι βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν πραγματοποίησιν ταύτης εἶναι ἡ προηγουμένη κατάκτησις τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου³. Εἰς ταύτας διαφαίνεται ὅτι ἡ Γερμανία δὲν τολμᾷ νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὴν ὄντως τρομερὰν ἐπιχείρησιν ἐναντίον τῆς Ρωσίας, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐξασφαλίσῃ τὰ πλευρὰ της ἀπὸ τὸν σοβαρώτατον κίνδυνον, τὸν ὁποῖον θὰ ἀπε-

1. Κ Ὑ Ρ Ο Ὑ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 73.

2. Κ Ὑ Ρ Ο Ὑ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 74 - 75.

3. Κ Ὑ Ρ Ο Ὑ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 44 - 45.

τέλει δι' αὐτήν ἢ ἐν δεδομένῳ χρόνῳ δυνατότης δημιουργίας ὑπὸ τῶν Ἑγγλων καὶ Γάλλων ἐνὸς νέου Μακεδονικοῦ μετώπου, ὅπως συνέβη κατὰ τὸν προηγούμενον παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914-1918, ὅπερ θὰ τὴν ἐξέθετεν εἰς κίνδυνον ἀναποφεύκτου ἀποτυχίας τῶν σχεδίων της καὶ εἰς πλήρη ἀνατροπὴν τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν. Ὅθεν προητοιμάζετο καὶ ἐμελεῖτο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ ἐπιτελείου ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Μουσολίνι καὶ ἐντελῶς ἀσχέτως τῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα κατέστρωσε τὸ Ἰταλικὸν ἐπιτελεῖον διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ διαφορὰ δὲ εἰς τὰ σχέδια αὐτὰ εἶναι ριζικὴ. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ Ἰταλοὶ προέβλεπον ἐπίθεσιν ἀπὸ τῆς Ἡπείρου μὲ πρῶτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης συμπεριλαμβανομένης, οἱ Γερμανοὶ εἶχον τελείως διάφορον ἀντίληψιν τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς καὶ θὰ τὴν ἤρχιζον ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον, ἀπὸ τὴν Κρήτην· δηλαδὴ ἡ πρώτη κυρία ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος θὰ συνίστατο εἰς ἐπίθεσιν πρὸς κατάληψιν τῆς Κρήτης καὶ ἐδραίωσιν τῆς γερμανικῆς ἐν αὐτῇ κατοχῆς, διὰ τὰ χρησιμοποιηθῆ αὕτη ὡς ὀρμητήριον διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις¹.

Τὴν ἀπόδειξιν τῶν στοιχείων τούτων ἔχομεν εἰς μίαν χαρακτηριστικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Χίτλερ πρὸς τὸν Μουσολίνι, ἀποσταλείσαν τὴν 20ὴν Νοεμβρίου 1940, ἣτοι μετὰ τὰς πρώτας ἡττας τούτου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μέτωπον, καὶ εἰς ἣν τοῦ ὑπενθύμιζεν ὅτι, ὅταν συνητηθήσαν τὴν πρωτὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ τὴν πρωτὴν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τοῦ ἐξέθεσεν ὁ Χίτλερ ὅτι, ἀντὶ τὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἔκαμνον ἀπὸ κοινου ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κρήτης διὰ μιᾶς μεραρχίας ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ μιᾶς μεραρχίας ἀεροπορικῶς μεταφερομένης, ἐπιχειρήσιν, τὴν ὁποίαν ἐπρομελέτησε καὶ προητοίμασεν ἐν πάσῃ τεχνικῇ λεπτομερείᾳ ἀπὸ καιροῦ ἤδη τὸ Γερμανικὸν ἐπιτελεῖον.

2. Ἡ γερμανορωσική συμφωνία τοῦ 1939

Ἐν ἓκ τῶν πλέον σημαντικῶν τῶν πρὸ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου διπλωματικῶν γεγονότων ὑπῆρξεν ἡ μεταξὺ Σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ Χιτλερικῆς Γερμανίας συναφθεῖσα τὴν 23ῆν Αὐγούστου 1939 συμφωνία. Ἡ εἰδησις ἔπεσεν ὡς βόμβα εἰς τὸν βαρύτατον τότε ἓκ τῶν γοργῶν διπλωματικῶν ἐξελίξεων εὐρωπαϊκῶν ὁρίζοντα καὶ ἡ ἀσκουμένη βαρεῖα πίεσις ἐπὶ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ὑπὸ τοῦ Χίτλερ καὶ τοῦ Μουσολίνι διεπιστώθη αὐθωρεῖ

1. Κόροϋ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 45.

ὅτι κατέστη ἐπικίνδυνος πλέον διὰ τῆς ἀπροκαλύπτου συνεργασίας τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας μετ' αὐτῶν παρὰ τὴν μεγίστην ἰδεολογικὴν των ἀντίθεσιν. Ἐκπληκτοὶ οἱ δυτικοὶ διπλωμάται τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξημεύσουν λογικῶς τὸ γεγονός, ἄν καὶ ἀντελαμβάνοντο τοὺς μεγίστους διὰ τὴν ἀνθρωπότητα κινδύνους ἐκ τῆς ἑτεροειδοῦς αὐτῆς συνωμοσίας κατὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν συνοπτικὴν ἐξέτασιν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς συμφωνίας αὐτῆς προβαίνομεν, διότι εἰς πολλὰ σημεῖα ἀφορᾷ εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Ἰδίως βλέπομεν τὰς δύο μεγάλας Δυνάμεις τοῦ Βορρᾶ, Γερμανίαν καὶ Ρωσίαν, κατὰ τὰς λαβούσας χώραν συζητήσεις νὰ ἀγωνίζονται νὰ διατηρήσῃ ἑκάστη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐπιρροὴν τῆς ἰδίως τὸ κεντρικὸν τμήμα τῆς Χερσονήσου, τὸ περιλαμβάνον τὴν Βουλγαρίαν, Μακεδονίαν καὶ Θυράκην. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔρευνα τῶν σχετικῶν σημείων τῶν συζητήσεων συνδέεται μὲ τὸ θέμα τῆς προκειμένης μελέτης.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου σήμερον ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προσφάτως ἤλθον εἰς φῶς καὶ τὰ ὁποῖα μᾶς διαφωτίζουν πλήρως ἐπὶ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ γεγονός τοῦτο ὄχι μόνον διὰ τὴν ἔναρξιν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὅλην πορείαν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Ὅταν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου πολέμου, τῷ 1945, εἶχον ταῦτα σχηματίσει, ἰδίως τὰ ἀμερικανικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγγλικά, εἰδικὰ συνεργεῖα, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο νὰ ἀνεύρουν ὅλα τὰ μυστικά ἀρχεῖα τῆς Γερμανίας, ὅλα τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἀπεκρύβησαν συστηματικῶς ὑπὸ τῶν καταρροέωντων νασιιστῶν. Τὰ συνεργεῖα αὐτὰ πράγματι κατώρθωσαν νὰ ἀνεύρουν σχεδὸν ὅλα τὰ γερμανικὰ μυστικά ἔγγραφα, κεκρυμμένα εἰς κορύπτας παλαιῶν μεσαιωνικῶν πύργων, εἰς ὄρυχεῖα ἄλλοτος ἢ ἀνθρακος. Ἄνευρέθησαν οὕτως εἰς διάφορα μέρη ἔγγραφα, ἰδίως διπλωματικῆς καὶ στρατηγικῆς φύσεως, ἀνερχόμενα εἰς ἑκατομμύρια δλόκληρα, ὑπολογιζόμενα ὅτι ζυγίζουσι περὶ τοὺς 200 τόννους, τὰ ὁποῖα μετέπειτα ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν ἐναντίον τῶν ἐγκληματιῶν πολέμου τῆς Νυρεμβέργης, ἅτινα μᾶς παρέχουν πλήρη διαφώτισιν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου τούτου. Πράγματι, ὅταν κατὰ τὸ παρελθὸν ἐτελείωνον οἱ πόλεμοι, ἔπρεπε νὰ παρέλθουν ἔτη πολλά, διὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν βαθμιαίως τὰ μυστικά των ἐξ ἀκριτομυθιῶν, ἀπομνημονευμάτων πολιτικῶν καὶ διπλωματῶν, δημοσιογραφικῶν ἀποκαλύψεων, ἐκ δημοσιεύσεως σκοπίμως ἀποκαλυπτομένων ἔγγράφων κλπ. Κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον δὲν συνέβη τὸ ἴδιον. Ὀλίγα μόλις ἔτη μετὰ τὸ τέλος τῶν μαχῶν ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ γνωρίζομεν σχεδὸν ὅλα τὰ μυστικά τοῦ πολέμου¹.

1. Κ Ὑ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 33.

Εἰς τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὰς σχέσεις Γερμανίας καὶ Ρωσίας. Ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ Σύμμαχοι καὶ ἰδιαίτερος οἱ Ἀμερικανοί, ἀκολουθοῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ προέδρου Ρουζβελτ δοθεῖσαν πολιτικὴν γραμμὴν, ἐκράτησαν τὰ ἔγγραφα αὐτὰ μυστικά, διότι δὲν ἤθελον νὰ προκαλέσουν φανεράν ἐχθρότητα τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦ τοῦ προέδρου Ρουζβελτ καὶ δὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1948 ἐξεδόθησαν τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν εἰς ὀγκώδη βιβλόν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σχέσεις χιτλερικῶν καὶ σοβιετικῶν»¹, ἥτις μᾶς διαφωτίζει πλήρως ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων τοῦ πολέμου. Ἐκ τούτων γνωρίζομεν ὅτι ὁ Χίτλερ δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ προκαλέσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἄλλου κόσμου, ἐὰν δὲν εἶχε προηγουμένως συνεννοηθῆ μὲ τὴν Ρωσίαν.

Αἱ πρῶται γερμανορωσικαὶ ἐπαφαὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημειοῦνται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1938, ὁπότε μεταξὺ Μόσχας καὶ Βερολίνου συνήφθη συμφωνία καταπαύσεως τῆς ἐκατέρωθεν ἐξοντωτικῆς ἰδεολογικῆς προπαγάνδας². Ἡ Ρωσία ὑπογράφουσα τὴν συμφωνίαν αὐτὴν εἶχε σκοπὸν τὴν σύναψιν στενοτέρων σχέσεων μὲ τὴν Γερμανίαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κρυφίων σκοπῶν της. Τὸ πρόγραμμά της τοῦτο ἦτο ὅμοιον μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ 1815. Ὅταν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α΄ προσήρτησε τὰς Πολωνίαν, Φιλανδίαν καὶ Βεσσαραβίαν, εἶχε βλέψεις καὶ διὰ περαιτέρω ἐπέκτασιν. Οὕτω καὶ τῷ 1914 - 18 ἡ Ρωσία ἀπεσκόπει νὰ δημιουργήσῃ μετὰ τὴν νίκην ρωσικὴν σφαιρὰν ἐπιρροῆς ἐν Εὐρώπῃ, συμπίπτουσαν πρὸς τὴν σημερινήν. Τὸ ἀνέκαθεν ὄραμά της ἦτο μία ἠνωμένη Πολωνία, προσηρτημένη εἰς τὴν Ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν, μία Τσεχοσλοβακία ὑπὸ Ρῶσον πρίγκηπα, μία Σερβία ὡς ρωσικὸν προτεκτοράτον, Οὐγγαρία καὶ Ρουμανία, περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν ρωσικὴν σφαιρὰν, καὶ μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας προσηρτημένον εἰς τὴν Ρωσίαν³. Τὴν κατοχὴν τῶν χωρῶν τούτων θὰ ἐπικολούθει διορισμὸς Ρώσων κυβερνητῶν καὶ ἀντιβασιλέων, ὅπου δὲ θὰ παρίστατο ἀνάγκη καὶ στάθμευσις ρωσικῶν στρατευμάτων, διὰ νὰ προλάβουν ἐθνικὰς ἐξεγέρσεις. Σήμερον ἡ ἐν Εὐρώπῃ σφαιρὰ ἐπιρροῆς τοῦ Στάλιν περιλαμβάνει τὰ ἴδια ἐδάφη ταῦτα.

Τὰς πρῶτας διαπραγματεύσεις διὰ τὴν γερμανορωσικὴν συμφωνίαν τοῦ 1939 ἤρχισεν ὁ Dr Schnurre⁴.

1. Documents from the archives of the German Foreign Office. Nazi-Soviet Relations 1939-1941. Department of State. Washington, 1948.

2. D u l l e s, σελ. 111 καὶ σημ., ἐνθα ἀναφέρεται σχετικὴ ἔκθεσις τοῦ Gustav Hilger, συμβούλου τῆς ἐν Μόσχᾳ Γερμανικῆς πρεσβείας μέχρι τοῦ 1941. — B y r n e s, σ. 284.

3. D u l l e s, σελ. 3. — D a v i d J. D a l l i n, Russia and postwar Europe, New Haven, 1949, ἐνθα ἀναλύεται (σελ. 168-174) τὸ πρόγραμμα τοῦτο.

4. D u l l e s, σελ. 15.

Τὴν 8ῃν Αὐγούστου 1939 ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν τῶν Συμμάχων ἐγνώσθη ἡ εἶδησις, ὅτι θὰ ὑπεγράφετο μεταξὺ Σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ Γερμανίας ἐν τυπικὸν σύμφωνον φιλίας, εἰς τὴν εἶδησιν δὲ ταύτην δὲν ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν δυτικῶν διπλωματῶν ἐξαιρετικὴ σημασία, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ τοιαῦτα σύμφωνα ἦσαν τόσον συνήθη καὶ συνήπτοντο μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν μὲ τόσῃν εὐχέρειαν, ἄν μὴ ἐπιπολαιότητα, ὥστε εἶχον ἀπολέσει τὴν σημασίαν των. Κατὰ τὴν προεργασίαν διὰ τὴν ὑπογραφήν του ἐγένοντο ἐν Βερολίῳ μεταξὺ τοῦ Ρίμπεντροπ καὶ τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Β. Γκ. Δεκανόζωφ, πρῶην ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀσχολουμένου εἰδικῶς μὲ τὰ ζητήματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν¹, ἀπ' εὐθείας συζητήσεις.

Οὐχ ἤττον παρέμενον πολλὰ καὶ δλόκληρα θέματα, τὰ ὁποῖα οἱ προπαρασκευάζοντες τὸ σύμφωνον Γερμανοὶ διπλωμάται τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν² καὶ ὁ Ρώσος πρεσβευτὴς Δεκανόζωφ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκκαθαρίσουν καὶ τὰ ὁποῖα παρίστατο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐκκαθαρισθοῦν, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ φέρουν τὰς δύο χώρας εἰς μεγαλυτέραν προσέγγισιν καὶ μελλοντικὴν συνεργασίαν μὲ μίαν στενοτέραν συμφωνίαν³.

Ἡ Ρωσία, πρὶν συνάψῃ τὸ μετὰ τῆς Γερμανίας σύμφωνον, ἐδήλωσε ρητῶς ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔχη σαφεῖς διαβεβαιώσεις ἐκ μέρους αὐτῆς περὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον θὰ εἶχεν ἡ συμφωνία των αὕτη εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ὅλων γενικῶς τῶν ἐνδιαφερόντων τὰς δύο δυνάμεις προβλημάτων. Οὕτω συνεζητήθησαν μὲ καταπληκτικὴν εἰλικρίνειαν μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης⁴.

Σαφῶς εἰς τὴν συμφωνίαν αὐτὴν χαρακτηρίζεται ὡς βασικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς βρεττανικῆς κοσμοκρατορίας καὶ ἐξηγοῦνται ὠρισμένοι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, τὴν Περσίαν, τὰ Δαρδανέλλια, διὰ τὰ ὁποῖα εἰδικῶς εἶναι μᾶλλον ἐπιφυλακτικὸς ὁ Ρίμπεντροπ. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς δηλοῦται ἀπεριφρόστως ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως καμμία ἀντίρρησης ἐκ μέρους τῶν Ρώσων διὰ τὴν ἐπίθεσιν, τὴν ὁποῖαν θὰ ὑφίστατο ἡ Ἑλλάς ἐκ μέρους τῶν ἀξονικῶν Δυνάμεων, τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας. Τὸ ὅτι τὰ σχέδια αὐτὰ καὶ ἡ ρωσικὴ ἔγκρισις ὑφίσταντο ἀπὸ τοῦ Αὐγού-

1. Smith, σελ. 43.

2. Τηλεγράφημα Ρίμπεντροπ πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ Γερμανὸν πρεσβευτὴν Σούλεμπουργκ τῆς 15ῆς Αὐγούστου 1939 ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ἀπομενόντων πρὸς διευκρίνισιν σημείων. Byrnes, σ. 284.

3. Κύρου, σελ. 27.

4. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 68 καὶ 72.

στου τοῦ 1939 τὸ γνωρίζομεν ἀπὸ πληθὺν διαφόρων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἦλθον μετὰ τὸν πόλεμον εἰς φῶς¹.

Φαίνεται ὅτι ἡ ἀπ' εὐθείας συνεννόησις Ρίμπεντροπ καὶ Ρώσου πρεσβευτοῦ ἔφερε διὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιμάχων σημείων τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, διότι ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν διπλωματικῶν ἡγετῶν τῶν συμβαλλομένων χωρῶν κατεδείχθη πλήρης κατανόησις τῶν ἐκατέρωθεν συμφερόντων. Ὡς ἐκ τούτου ἡ πρόοδος τῶν συνεννόησεων καὶ ἡ ἐπισφράγις των διὰ τυπικοῦ ἐγγράφου δὲν ἐφαίνετο νὰ ἀπειχε πολὺ. Μόνον ὁ Μολότωφ², εἰς ὃν ἀνεφέρθη ὁ Ρώσος πρεσβευτής, ἐζήτησεν ὅπως ὠρισμένα, μὴ ἐπιλυθέντα ζητήματα, τεθοῦν ὑπ' ὄψει τοῦ ἰδίου τοῦ Στάλιν, ὅστις θὰ ἔδει νὰ ἀποφασίσῃ ἐπ' αὐτῶν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τοιαύτης προπαρασκευῆς ὁ Χίτλερ εἰς σύσκεψιν τῆς 17ης Αὐγούστου 1939, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκάλεσε τοὺς κυρίους στρατιωτικοὺς συνεργάτας του, ἀνέπτυξεν ἀορίστως ὅτι ἐτοιμάζει σημαντικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον θὰ καταπλήξῃ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γερμανίας, καὶ προσέθεσεν ὅτι, εὐθὺς ὡς τοῦτο πραγματοποιηθῆ, θὰ τοὺς συγκαλέσῃ καὶ πάλιν, διὰ νὰ λάβουν τὰς ὀριστικὰς ἀποφάσεις περὶ κηρύξεως τοῦ πολέμου. Τὴν 19ην Αὐγούστου ὑπεγράφη ἐν Βερολίνῳ μετὰξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας ἐμπορικὴ συνθήκη³. Τὴν 21ην Αὐγούστου ὁ Μολότωφ παρουσίασεν εἰς τὸν ἐν Μόσχῃ Γερμανὸν πρεσβευτὴν Σούλεμπουργκ τὸ σχέδιον τοῦ προτεινομένου συμφώνου μὴ ἐπιθέσεως⁴. Τὸ κείμενον ἦτο ὅμοιον μὲ τὸ τοῦ ὑπογραφέντος ὀριστικοῦ, ἀλλ' εἶχε προσαρτηθῆ ἐν ἀποκαλυπτικὸν ὑστερόγραφον λέγον· «Τὸ παρὸν συμφωνον θὰ ἰσχύσῃ μόνον, ἐφ' ὅσον ἤθελεν ὑπογραφῆ ταυτοχρόνως εἰδικὸν πρωτόκολλον, διαλαμβάνον τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἐνδιαφέρονται ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο θὰ ἀποτελῆ ἐν ἐνιαίῳ σύνολον μετὰ τοῦ συμφώνου»⁵. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὡς «Πρόσθετον μυστικὸν πρωτόκολλον»⁶.

Πράγματι πέντε ἡμέρας βραδύτερον, ἤτοι τὴν 22^{αν} Αὐγούστου, συνεκάλεσε τοὺς ἰδίους ἀνωτάτους ἀξιωματικοὺς καὶ τοῖς ἀνεκοίνωσεν ὅτι τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν ἀνεχώρησεν ὁ Ρίμπεντροπ διὰ Μόσχαν, διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὸ συμφωνον φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως μετὰξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας. Διὰ

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 73.

2. Περὶ τοῦ Μολότωφ καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ Κρεμλίνου βλ. Smith, σελ. 64-84. Ὁ Μολότωφ ἀντικατέστησε κατὰ τὸ 1939, ὅτε μετεβλήθη ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ, τὸν Λιτβίνωφ ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ ἐξωτερικῶν, τὸ δὲ ἀληθές ὄνομά του εἶναι Σκριαμπίν. Μολότωφ σημαίνει σφῦρα. Smith, σ. 73.

3. Byrnes, σελ. 285-286.

4. Carman, σελ. 21.

5. Documents, σελ. 65-66.

6. Βλ. κείμενον τούτου ἐν Documents, σελ. 78.

μακρῶν τοῖς εἶπεν ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ αὐτοκρατορία εἶναι πλέον καταδικασμένη εἰς τὸ μοιραῖον τέλος της, διότι αὕτη ὑπελόγιζε πάντοτε ἐπὶ τῆς ἐχθρότητος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γερμανίας καὶ τοῦ διμετώπου ἀγῶνος τῆς Γερμανίας. «Ἐγὼ ὅμως, προσέθεσεν, συνεννοήθην πλήρως μὲ τὸν Στάλιν, εὗρον πλήρη κατανόησιν ἀπὸ μέρους του καὶ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ Βρετανικὴ αὐτοκρατορία εἶναι καταδικασμένη εἰς τὸ μοιραῖον τέλος της. Βαίνομεν πρὸς πλήρη ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας». Καταλήγων εἰς τὸν λόγον του ἐκεῖνον εἶπεν· «Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ δρόμος εἶναι ἀνοικτὸς διὰ τὸν γερμανικὸν στρατόν. Τοῦ τὸν ἤνοιξα ἐγὼ εἰς τὴν Μόσχαν μὲ τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποῖαν ὑπογράφομεν αὔριον»¹.

Ὁ Ρίμπεντροπ ἐγένετο δεκτὸς ἐν Μόσχᾳ μὲ πᾶσαν ἐπισημότητα² καὶ μετὰ τὰς μετὰ τοῦ Μολότωφ συνεννοήσεις του παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Στάλιν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24^{ην} Αὐγούστου εἰς τὸ Κρεμλίνον, μεθ' οὗ συνεζήτησε τὰ ἐπίμαχα ζητήματα. Ἐνταῦθα ἐξετάζομεν μόνον τὰ ἐνδιαφέροντα ἡμᾶς.

Τὸ θέμα τῆς Ἀλβανίας συνεζητήθη μετὰ Στάλιν, Μολότωφ καὶ Ρίμπεντροπ. Ὁ Στάλιν ἠρώτησε τὸν Ρίμπεντροπ εἰς συγκεκριμένην στιγμήν: «Τί ζητεῖ ἡ Ἰταλία εἰς τὴν Ἀλβανίαν; Τί ἔχει νὰ τὴν ἐνδιαφέρῃ ἡ βραχῶδης καὶ ἄγονος αὐτῆς χώρα; Μήπως τυχὸν ἔχει ἡ Ἰταλία στρατιωτικὰ σχέδια, στορεφόμενα κατὰ τῆς Ἑλλάδος;» Καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ρίμπεντροπ ὑπῆρξε κατηγορηματικὴ· «Ναί. Ἡ Ἰταλία ἔχει στρατιωτικὰ σχέδια εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Μουσολίνι εἶναι ἄνθρωπος μὲ πολὺ πείσμα, ὁ ὁποῖος ὅ,τι βάλῃ εἰς τὸ κεφάλι του τὸ πραγματοποιεῖ. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Αἰθιοπίαν δλόκληρον παρὰ τὴν λυσσώδη ἀντίδρασιν τῶν καπιταλιστικῶν δυνάμεων — ἡ σύμπτωσις τῶν ἐννοιῶν μετὰ χιτλερισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ εἶναι ἀπόλυτος καὶ δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦν τὰς ἰδίας λέξεις — ὁ Μουσολίνι λοιπὸν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τοῦτο μάλιστα εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ εἴμεθα ἀπασχολημένοι ἀλλαγῶν καὶ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τῷ παράσχωμεν βοήθειαν. Σήμερον ἡ Γερμανία εἶναι εἰς θέσιν καὶ ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παράσχη τὴν βοήθειάν της εἰς τὴν σύμμαχόν της Ἰταλίαν καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπάρχουν πολὺ ὀλιγώτεροι ἀμφιβολίαὶ ὅτι θὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Μουσολίνι τελικῶς τὰ στρατιωτικὰ του σχέδια».³ Καὶ ὁ Στάλιν κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα τὴν συγκατάθεσιν του ἀπολύτως οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἢ ἀντίρρησιν ἔσχεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ρίμπεντροπ

1. Κόροϋ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 34.

2. C a r m a n, σ. 26. — D a l l i n, Soviet Russia's Foreign Policy, 1939 - 1942, σελ. 76 - 77.

3. Κόροϋ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σ. 75 - 76.

λεγόμενα. Ἡ Ρωσία, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἠγωνίζετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Γερμανίαν νὰ προωθηθῇ πρὸς τὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ Στενά, τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἀπετέλουν τὸ ὄνειρον τῆς ρωσικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς¹.

Βλέπομεν λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη ἐκείνης τὴν πλήρη συμφωνίαν τῆς Ρωσίας διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς μήπως ἔκτοτε ὑπῆρχεν εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Στάλιν ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς στρατιωτικῆς σημασίας τῆς Ἀλβανίας δι' οἵανδήποτε μελλοντικὴν ἐπιχείρησιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἀντίληψιν, ἡ ὁποία εἶδομεν νὰ πραγματοποιηθῆται μετὰ τὸν τερατισμὸν τοῦ πολέμου μετὰ σειρὰν ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας πρὸς μεταβολὴν τῆς Ἀλβανίας εἰς τοιαύτην στρατιωτικὴν βάσιν τόσον ἐναντίον τῶν δυτικῶν, ὅσον καὶ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ὅπως ἀκριβῶς ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸ 1939-1940 καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐπελθούσης πλήρους συμφωνίας ἐπὶ τῶν ἐπιμάχων θεμάτων, τὴν 24ην Αὐγούστου 1939 ἀνηγγέλθη ὑπὸ τῶν γερμανικῶν καὶ ρωσικῶν ραδιοσταθμῶν ὅτι ὑπεγράφη σύμφωνον φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως καὶ ἐμπορικῆς συμφωνία μετὰξὺ Ρωσίας καὶ Γερμανίας².

Ἡ γερομανρωσικὴ συνθήκη τοῦ 1939 ὁμοιάζει μετὰ τὴν συναφθεῖσαν ἐν Τιλσίτ μετὰξὺ Μ. Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῷ 1807, κατευθυνομένη καὶ αὐτὴ ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, ὅπως καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν. Καὶ τότε, ὅταν κατελαμβάνετο ταχέως ἡ Εὐρώπη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἡ Ρωσία κατελάμβανε τὰ γειτονικὰ ἐδάφη τῆς Φιλλανδίας καὶ Βεσσαραβίας³. Τὴν ἴδιαν τακτικὴν ἠκολούθησε καὶ κατὰ τὸ 1939-1940, ὅταν προήλυνεν ἐν Εὐρώπῃ ὁ Χίτλερ, ὅτε ἡ Ρωσία κατέλαβε τὰς Βαλτικὰς χώρας καὶ τὴν Πολωνίαν.

3. Αἱ νέαι ὁδηγίαι τῆς Κομμιντέρν

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1939 ἅμα τῇ συνάψει τοῦ γερομανρωσικοῦ συμφώνου φιλίας ἡ Κομμιντέρν ἔδωσε νέας ὁδηγίας (ντιρεκτίβες) εἰς τὰ ΚΚ τῶν Βαλκανίων, καὶ ἰδίως εἰς τὸ ΚΚΕ, διὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν νέαν πολιτικὴν. Μόλις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν Ἀθήναις εἶχον δημιουργήσει τὸ «Πανελλαδικὸ μέτωπο ἐθνικῆς σωτηρίας», βάσις τοῦ ὁποίου ἦτο «ἡ ἄμυνα ἐναντίον τῶν ἀποσπασμάτων κρούσης καὶ ἀντίδρασης», δηλαδὴ τῆς Γερμανίας, Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας, καί, ἐνῶ ὑπῆρχεν ἡ βεβαίωσις, ὅτι ὁ προλετα-

1. Woodhouse, σελ. 20.

2. Dulles, *The road to Teheran*, σ. 217-218, 220-225.—Carrman, σελ. 20-21.—Documents, σελ. 66-69.—Byrnes, σ. 286.

3. Dulles, σελ. 41.

ριακὸς κόσμος θὰ συνταχθῆ προθύμως μὲ κάθε πόλεμον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐγίνετο ἐναντίον τῶν φασιστικῶν κρατῶν¹, ἤδη ἐκαλοῦντο νὰ ἀνακρούσουν πρῶν.

Ἐν Ἀθήναις ἐλήφθησαν αἱ νέαι ἐντολαὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου 1939 καὶ κατέπληξαν τοὺς ἰδικούς μας κομμουνιστάς, οἱ ὁποῖοι μέχρι πρό τινος ἀκόμη εἶχον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προηγουμένων ὁδηγιῶν ὡς ἀρχὴν τῶν τὴν ιδεάν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν ἄνω φασιστικῶν δυνάμεων καὶ τώρα τοὺς διέτασσαν νὰ κάμουν αἰφνιδίως μεταβολὴν εἰς τὴν τακτικὴν τῶν καὶ νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν Ἑγγλων ἱμπεριαλιστῶν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν προπαγάνδαν τῶν καὶ νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὰ μέλη τῶν ἀπόλυτον οὐδετερότητα ἐναντι τῆς Γερμανίας. Ἡ κατάπληξις αὐτὴ ἔφθασε μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἐσωτερικὸς διχασμὸς εἰς τὸ ΚΚΕ, νὰ δημιουργηθοῦν δηλαδὴ δύο κεντρικαὶ ἐπιτροπαὶ τοῦ ΚΚΕ, δύο διευθύνσεις, καὶ νὰ ἐκδίδωνται κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ δύο «Ριζοσπάσται». Καὶ αὐτὸ ὀφείλεται, ἐν τινι μέτρῳ τοῦλάχιστον, εἰς τὸ γεγονὸς, ὅτι δὲν κατώρθωσαν νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ προσαρμοσθοῦν ὅλοι οἱ κομμουνισταὶ πρὸς τὰς νέας ὁδηγίας, αἱ ὁποῖαι τοῖς διεβιβάζοντο ἐκ Μόσχας καὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν τόσον ἀντίθετοι πρὸς τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποῖαν ἠκολούθουν ἕως τότε.

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας διαταγὰς περιλαμβάνοντο ὁδηγίαι νὰ καταργηθῆ ὁ τίτλος «Πανελλαδικὸ μέτωπο ἐθνικῆς σωτηρίας» καὶ ἐτονίζετο ἐν αὐταῖς ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ δυσφορίαν, νὰ στενοχωρήσῃ καὶ νὰ προσβάλλῃ ἀκόμη τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ζῶντας ἄλλους πληθυσμούς τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ΚΚΕ ὡς παρασυσρόμενον ἀπὸ «ἱμπεριαλιστικάς» ἀρχάς. Ἄντ' αὐτοῦ ἐκαλεῖτο τὸ ΚΚΕ νὰ ἰδρῦσῃ ἕνα ἄλλον ὀργανισμόν, τὸν ὀργανισμόν τὸν γνωστὸν μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα ΟΦΕΒΑ (Ὁργάνωσις τῶν φίλων τῆς εἰρήνης καὶ τῆς βαλκανικῆς ἀλληλεγγύης), ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς βάσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἱ ὁδηγίαι τῆς Μόσχας χαρακτηρίζουν ὡς «κύριον κρῖνον τῆς ἀλυσίδας» καὶ βάσιν τῆς ὅλης πολιτικῆς καὶ ἐμφανίζον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς σταθεροῦς σοβιετικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν τῆς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας, τὴν ἐξασφάλισιν ἀπολύτου βαλκανικῆς ἀλληλεγγύης, διὰ νὰ δυνηθοῦν τὰ βαλκανικὰ κράτη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ρωσίας νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν οὐδετερότητα τῶν².

Ἐν τῇ «Ριζοσπάστῃ» τῆς 13.10.39 ἔγραφε: «Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στηριζόμενος σὲ μιὰ μονολιθικὴ ἐνότητα, στὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν συνεργασία ὅλων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, τὴν φιλίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Σο-

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 32.

2. Κύρου, σελ. 23 - 24.—Ἰδίου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 35 - 36 καὶ 177.

βιετικῆς Ἐνώσεως εἶναι σὲ θέσει νὰ ἀμυνθῆ καὶ νὰ ὑπερασπισθῆ ἀποτελεσματικὰ τὴν ἡσυχία του ἐνάντια στοὺς μεγιστάνες τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ καπιταλισμοῦ»¹.

Ὁ «Ριζοσπάστης» τῆς πλευρᾶς, ἡ ὁποία συνεμορφώθη πλήρως μετὰς τῆς ὁδηγίας τῆς Μόσχας, ὁ «Ριζοσπάστης» δηλ. τῆς λεγομένης «Παλαιᾶς παράνομης Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς», εἰς τὰ φύλλα τῆς 7ης Νοεμβρίου 1939 καὶ 30ης Νοεμβρίου 1939 καθώριζε σαφῶς τὴν νέαν τακτικὴν καὶ ἐτόνιζεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρασύρεται ὁ προλεταριακὸς λαὸς ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ πόλεμος, ὅστις διεξάγεται τῶρα ἐναντίον τῆς Γερμανίας, εἶναι πόλεμος δῆθεν ἀπελευθερωτικὸς, διότι ἀντιθέτως εἶναι πόλεμος, ὁ ὁποῖος γίνεται διὰ τὸν «θρίαμβον τῆς ἀντίδρασης». Τὸ δεύτερον ἄρθρον, τῆς 30ης Νοεμβρίου 1939, ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Γλύξμπουργκ» ἐπετίθετο μετὰ δριμύτητα ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς κατηγορεῖ ὅτι καταβάλλουν συντόνους προσπαθείας, διὰ νὰ παρασύρουν τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἀγγλογάλλων «ἱμπεριαλιστῶν»².

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1939 κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πολωνίας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ρώσων ἡ Ἑλλὰς προσέφερε μίαν σπουδαιότατην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν δημοκρατικῶν λαῶν, ἐπιτρέψασα τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους τῆς ἐλευθέρας διέλευσιν μεγάλου πλήθους Πολωνῶν στραιωτῶν. Τοῦτο ἐδημιούργησεν ἀρκετὴν δυσφορίαν τῶν Ρώσων καὶ ἀπετέλεσε μίαν τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν, ἃς μᾶς ἀπηύθυναν τὴν 6ην Ἀπριλίου 1941 οἱ Γερμανοί, ὅταν μᾶς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Οἱ Ρῶσοι προσεπάθησαν τότε νὰ ἐμποδίσουν τὸ ρεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχε δημιουργηθῆ πρὸς τὴν Ρουμανίαν, διὰ τῆς ὁποίας μετέβαινον πρὸς τὰς συμμαχικὰς χώρας οἱ κινδυνεύοντες Πολωνοί. Τότε συνελήφθησαν χιλιάδες Πολωνῶν ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνεκλείσθησαν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ὑπέστησαν σοβαρὰ βασανιστήρια καὶ ἐξωντώθησαν εἰς τὸ δάσος τοῦ Κατύν.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1940 ἡ ρωσικὴ προπαγανδιστικὴ δραστηριότης ἀνεπτύχθη καὶ ἐν Ἑλλάδι μετὰ σκοπὸν τὴν δημιουργίαν εἰς τὰς μάζας πνεύματος εἰρηνοφίλου³ καὶ ιδέας ὅτι τὰ καπιταλιστικὰ κράτη προπαρασκευάζουν πολέμους, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ Ρωσία ἀγωνίζεται διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Τοῦτο ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ μὴ δύναται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἡ Ἑλλὰς νὰ συνταχθῆ μετὰς «κεφαλαιοκρατικὰς δυνάμεις τῆς Δύσεως», τὰς ἀγωνιζομένας «διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑποδούλωσιν τοῦ κόσμου».

Βραδύτερον ὁ ἡγέτης τοῦ βουλγαρικοῦ κομμουνισμοῦ καὶ γενικὸς

1. Κύρου, σελ. 24.— Woodhouse, σελ. 61.

2. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 36.

3. Βλ. σχετικὸν φυλλάδιον Φεβρουαρίου 1940 τῆς Ὁργανώσεως τῶν φίλων τῆς εἰρήνης καὶ βαλκανικῆς ἀλληλεγγύης (ΟΦΕΒΑ).

γραμματεὺς τῆς Κομιντέρν Γεώργη Δημητρώφ κατηγορεῖ τὴν 23^{ην} Αὐγούστου 1940 εἰς ραδιοφωνικὴν του ἐκπομπὴν ἀπὸ τὴν Μόσχαν τὰς βαλκανικὰς κυβερνήσεις, ἰδιαίτατα δὲ τὴν Ἑλληνικὴν, διότι δὲν εἶχον ἐπωφεληθῆ τοῦ γερμανοσοβιετικοῦ συμφώνου φιλίας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν οὐδετερότητα τῶν χωρῶν των καὶ νὰ δημιουργήσουν τὴν βαλκανικὴν ἐνότητα.

Ἡ τερραστία ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ κομμουνιστικὴ Ρωσία εἰς τὸν Χίτλερ κατὰ τὰ πρὸ τοῦ πολέμου ἔτη καὶ δὴ καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τούτου, ὑπῆρξεν ἡ ἐξασφάλις τῆς πλήρους οὐδετερότητος τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, ὅπως ἐτόνισεν ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1940. Ἐξ ἐγγράφων ἀποδεικνύεται ὅτι, ἂν αἱ δυνάμεις τῆς Βαλκανικῆς ἔμειναν οὐδέτεροι ἀπέναντι τῆς Γερμανίας, ὀφείλεται τοῦτο βεβαίως κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν τότε κυβερνήσεων τῆς Ρουμανίας, Γιουγκοσλαβίας καὶ Βουλγαρίας, αἷτινες ἐξεδηλοῦντο τόσον σαφῶς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ προηγουμένως καὶ ἰδίως ὅταν συνῆψαν τὰ σύμφωνα μὲ τὴν Γερμανίαν. Ὄφειλεται ὅμως κατὰ πολὺ καὶ εἰς τὸ ὅτι διαταγῆ τῆς Μόσχας δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα οὐδεμία ἀπολύτως ὄχλησις ἐκ μέρους τῆς κομμουνιστικῆς προπαγάνδας εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Αἱ ὁδηγίαι, τὰς ὁποίας ἔδιδεν ἡ Κομιντέρν πρὸς τὰ ΚΚ τῆς Βαλκανικῆς, συνίσταντο εἰς τὴν τήρησιν αὐστηρᾶς οὐδετερότητος ἐναντι τῆς Γερμανίας.¹ Αἱ ὁδηγίαι αὐταὶ ἀπετέλουν τὰς σαφεῖς ἐκδηλώσεις τῆς «διατεταγμένης» ἐνιαίας γραμμῆς, ἡ ὁποία ὑφίστατο μεταξὺ τῆς Μόσχας, ὡς γενικοῦ στρατηγείου τοῦ εἰς ὅλας τὰς χώρας κομμουνιστικοῦ στρατοῦ, καὶ τῶν κατὰ τόπους διοικήσεων τοῦ κομμουνιστικοῦ στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ διευθύνουσαι τὰ ΚΚ. Δηλαδή, ἂν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδημιουργεῖτο ποιά τις κινήσεις, δημοκοπικὴ ἔστω, στρεφομένη κατὰ τῶν κυβερνήσεων τῶν γειτονικῶν μας βαλκανικῶν κρατῶν ἐναντίον τῆς πολιτικῆς αὐτῶν, ἡ ὁποία ἦτο ἐν πολλοῖς προδοτικὴ διὰ τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν των καὶ ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἴσως αἱ κυβερνήσεις αὐταὶ νὰ ἦσαν διστακτικώτεροι εἰς τὴν ἀπροκάλυπτον ἐφαρμογὴν τῆς φιλογερμανικῆς πολιτικῆς αὐτῶν. Ἄλλὰ συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπολύτως. Κάθε ἐκδήλωσις διαθέσεως τῶν βαλκανικῶν κρατῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἑλευθέρου ἀντιπολιτευομένου τὰς κυβερνήσεις τύπου ἐναντίον τῶν γερμανικῶν σχεδίων καὶ μεθόδων, αἱ ὁποῖαι ἐφηρμόζοντο εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ ἄλλαχοῦ, ἔσχεν ὡς ἄμεσον ἀπάντησιν ἀπὸ ὅλα τὰ κομμουνιστικὰ ὄργανα, μυστικὰ καὶ φανερά, καὶ τὰ ἔξαλλα κομμουνιστικὰ ἔντυπα τῶν χωρῶν αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, ὅτι αὐταὶ αἱ ἐκδηλώσεις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν προπαγανδῶν τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ καὶ γαλλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον δουλεύουσιν πολιτευόμενοι καὶ ἐφημερίδες, καὶ πρέπει αὐταὶ νὰ κτυπηθοῦν ἐκ μέρους τῶν λαῶν. Ἡ πολιτικὴ τῶν ΚΚ ἦτο πολιτικὴ μὲν οὐδε-

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 92.

τερότητος ἀπέναντι τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ ἐξ ἄλλου καὶ πολιτικῆ, ἡ ὁποία κατήγγελλε συνεχῶς τὸν γαλλικὸν καὶ ἀγγλοσαξωνικὸν κοινὸν ἰμπεριαλισμὸν ἢ πολιτικὴ αὐτὴ ἐγίνετο ἔτι σαφέστερα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀργότερον αἱ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνεύρουν καὶ τὰ κείμενα τῶν ὁδηγῶν, τὰς ὁποίας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1939 ἔστειλεν ἡ Κομιντέρν πρὸς τὸ ΚΚΕ.

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῶν κομμουνιστῶν εἶναι βεβαίως γενικὴ ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ ἐμφανίζεται πλέον χαρακτηριστικῆ εἰς τὰ Βαλκάνια, ὅπου ἐπεβάλλετο τότε ὑπὸ τῆς Μόσχας ἡ ἀπόλυτος οὐδετερότης καὶ ἐτίθετο ὡς βᾶσις τῆς πολιτικῆς τῶν ΚΚ ἢ Βαλκανικῆ ὁμοσπονδία, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ρωσίας θὰ ἐξησφάλιζε τὴν οὐδετερότητα τῶν βαλκανικῶν κρατῶν¹.

4. Ἡ ἀπρόκλητος ἰταλικὴ ἐπίθεσις καὶ ἡ ἑλληνικὴ νίκη

Ὁ Φρειδερίκος Β΄ τῆς Πρωσσίας ἔλεγε· «Ἐὰν ἐπιθυμῆτε μίαν ξένην ἐπαρχίαν καὶ ἔχετε ἐπαρκῆ δύναμιν, καταλάβετε τὴν ἀμέσως. Μόλις τὸ κάμετε, θὰ εὔρητε πάντοτε ἀρκετοὺς συνηγόρους, οἵτινες θὰ ἀποδείξουν ὅτι εἴχετε δικαιώματα νὰ ἔχετε τὴν καταληφθεῖσαν χώραν»². Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν θεωρίαν ἐφήρμοσε καὶ ὁ Ἄξων.

Τὴν 9^{ην} Ἀπριλίου 1940 ὁ Χίτλερ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δανίαν,³ τὴν 10^{ην} Μαΐου εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ εἰσβολὴ εἰς Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Λουξεμβούργον, τὴν 14^{ην} Μαΐου παρεδόθη ὁ ὀλλανδικὸς στρατός, τὴν 28^{ην} Μαΐου παρεδόθη καὶ ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος τοῦ Βελγίου μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς Δουνκέρκης. Ὁ Χίτλερ ἀνενόητος πλέον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν⁴. Πρὸ τῶν δραματικῶν τούτων γεγονότων ἐν Ἀγγλίᾳ παρητηθῆ ὁ Τσάμπερλαιν καὶ ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Τσῶρτσιλ, ὅστις εἰς λόγον του εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἔλεγε πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Βρετανικῆς αὐτοκρατορίας· «Δὲν ἔχω ἄλλο τι νὰ σᾶς προσφέρω ἀπὸ αἷμα, μόχθον, ἰδρῶτα καὶ δάκρυα»⁵.

Ἡ σύμμαχος τοῦ Χίτλερ Ρωσία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔθετε σταθερὸν πόδα ἐν Φιλλανδίᾳ⁶ καὶ ταῖς βαλτικαῖς χώραις, ἀναλαμβάνουσα πλήρως τὴν διοικήσιν τῶν⁷. Καὶ τοῦτο παρὰ τὰς προγενεστέρας διαβεβαιώσεις της, τὰς γενομένας διὰ στόματος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Μολότωφ, ὅστις ἔλεγε· «Ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἐπακριβῆ καὶ τιμίαν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑφ' ἡμῶν ὑπο-

1. Κόρυου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 92 - 93.

2. C a r m a n, σελ. 20.

3. The background of our war, σελ. 41 ἔξ.

4. The background of our war, σελ. 58 ἔξ.

5. S h e r w o o d, σελ. 140.

6. C a r m a n, σελ. 34 - 42.— Documents, σελ. 135 - 140.

7. C a r m a n, σελ. 28 - 33, ἐνθα παρέχεται πλήρης ἐξιστόρησις τῶν διαφόρων φάσεων.— Documents, σελ. 103, 112 - 118.

γραφέισης συμφωνίας ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ δηλῶ ὅτι ἡ ἀνόητος μωρολογία τῆς σοβιετοποιήσεως τῶν βαλτικῶν κρατῶν χρησιμοποιεῖται ἀπλῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κοινῶν ἐχθρῶν».

Τὴν 14^{ην} Αὐγούστου 1940 ἰταλικὸν ὑποβρύχιον ἔτορπίλισεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Τήνου τὸ ἑλληνικὸν ἀντιτορπιλικὸν «Ἑλλη»¹. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἂν καὶ εἶχε πλήρη τὰ περὶ τούτου ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, δὲν ἠθέλησε νὰ προβῆ εἰς τὴν δημοσίαν καταγγελίαν τῆς πράξεως, διότι ἐφοβεῖτο τὴν Ἰταλίαν. Τὰ πάντα ὁμως τὴν ἔπειθον ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιθέσεως ἐκ μέρους αὐτῆς δὲν ἦτο μακράν. Ὁ ἐν Ρώμῃ πρεσβευτὴς τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἐτηλεγράφησε τὴν 21^{ην} Ὀκτωβρίου πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἔξωτερικῶν ὑπουργεῖόν του ὅτι ἡ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἰταλικὴ ἐπίθεσις ἠτοιμάζετο διὰ τὴν πρωτὰν τῆς 25^{ης} Ὀκτωβρίου².

Τὴν 28^{ην} Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἑλλὰς ἐδέχθη τὴν ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν τῆς Ἰταλίας. Μία ἰταλικὴ φάλαγξ κατηθύνετο πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ἄλλη διὰ τῶν ὄρεινῶν διαβάσεων τῆς Πίνδου πρὸς τὴν Λάρισσαν καὶ ἡ τρίτη, ἡ ἐκ Κορυτσᾶς ὀρωμένη, ἀριστερὰ διὰ τῆς Φλωρίνης πρὸς Θεσσαλονίκην³. Σύσσωμος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἄνευ διακρίσεως κομμάτων καὶ ἰδεολογικῶν πεποιθήσεων ἔδραμεν εἰς τὴν Πίνδον πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ εἰσβολέως.

Τὸ ΚΚΕ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας (2 Νοεμβρίου 1940) δι' ἐπιστολῆς τοῦ Ζαχαριάδη ἔλεγε ὅτι «σήμερον ὅλοι οἱ Ἕλληνες παλεύουμε γιὰ τὴν λευτεριά, τὴν τιμὴ, τὴν ἐθνικὴν μας ἀνεξαρτησίαν, ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος διεξάγει σήμερον ἕναν πόλεμον ἐθνικοαπελευθερωτικόν, ἐνάντια στὸ φασισμόν τοῦ Μουσολίνι...»⁴. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη προεκάλεσεν αὐστηροτάτας ἐπικρίσεις τῆς Μόσχας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ ὁ ἴδιος ὁ Ζαχαριάδης, εὐρισκόμενος τότε εἰς τὰς φυλακὰς Ἀθηνῶν, νὰ μεταβάλλῃ ἀμέσως ριζικῶς τὰς ἀπόψεις του καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν σχετικῶν ὁδηγιῶν τῆς Μόσχας, ἥτις ἦτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σύμμαχος τῆς Γερμανίας, νὰ ἀναπτύξῃ καὶ πάλιν ἀντιπολεμικὴν προπαγάνδαν καὶ νὰ παρακινή τὸν ἑλληνικὸν λαὸν «νὰ ρίψῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν κεφαλαιοκρατῶν Ἀγγλων ὡς βορὰ τῶν ἰταλικῶν πυροβόλων».

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ σκληροῦς ἀγῶνας ἀπέκρουσε τοὺς εἰσβολεῖς φασίστας καὶ ἀνατρέψασα αὐτοὺς τοὺς ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν ἑδαφῶν της καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας κατεχομένων ἑδαφῶν τῆς Ἑλληνικῆς Βορείου Ἠπείρου⁵.

1. Seton-Watson, σελ. 405.

2. Cordell Hull, σελ. 885-886.

3. Noel-Baker, σελ. 19-21, καὶ χάριτος κατευθύνσεως φαλάγγων ἐν σελ. 21.—The background of our war, σελ. 131.

4. Μπαράμου, σελ. 98.—Κύρου, Ἡ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 174.

5. The background of our war, σελ. 131.

Ὁ Χίτλερ, καλύτερος «στρατηγὸς» ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς, ἀντελήφθη ὅτι ἡ ἐπίθεσις τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀποτύχει πέντε μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξίν της, δηλαδὴ εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκόμη ὁ ἐνθουσιώδης Τσιάνο ἔγραφεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του μὲ ἐξαιρετικὴν αἰσιοδοξίαν διὰ τὴν λαμπρὰν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν χαίρων ἐκ τῶν ἀγγελλομένων ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀπατηλῶν εἰδήσεων ὁ Μουσολίνι ὁ ἴδιος ἔστελλε τὰ θεορὰ του συγχαρητήρια εἰς τὸν ἀρχιστρατῆγόν του ἐν Ἀλβανίᾳ Πράσκα καὶ τῷ ἀνήγγελλεν ὅτι, ὅταν θὰ καταλάβῃ τὰ Ἰωάννινα, θὰ γίνῃ ἀπὸ ἀντιστρατήγος στρατηγὸς καί, ὅταν θὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας, θὰ γίνῃ στρατάρχης. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς, καθ' ἣν οἱ Ἴταλοὶ ἠγγέται παρελήρουν, ὁ Χίτλερ εἶχε πλήρως ἀντιληφθῆ ὅτι ἀπέτυχεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη. Καὶ ὁ Χίτλερ λαμβάνει ἀμέσως τὴν ἀπόφασίν του νὰ λύσῃ ὁ ἴδιος τὸν νέον γόρδιον αὐτὸν δεσμὸν διὰ τῆς γερμανικῆς σπάθης. Περὶ τούτου ἔχομεν πρόσθετον ἀπόδειξιν τὰ πρακτικὰ μιᾶς συναντήσεως τοῦ Χίτλερ μὲ τὸν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν κύριον σύμβουλον, τὸν ναύαρχον Ραϊντερ, γενομένης τὴν 3ην Νοεμβρίου 1940, καθ' ἣν ὁ Χίτλερ λέγει ρητῶς εἰς τὸν Ραϊντερ ὅτι «πρέπει νὰ καταστρώσωμεν ἀμέσως τὰ σχέδια μιᾶς ἐπιθέσεως τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς Ἴταλοὺς, οἱ ὁποιοὶ κινδυνεύουν σοβαρῶς εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν»¹.

Ὁ Μουσολίνι ὑπέστη εἰς τὴν Ἀλβανίαν τόσον τρομερὰν ἦτταν, ὥστε ἔφθασε τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1940 μέχρι τοῦ σημείου νὰ σκέπτεται σοβαρῶς ἐπὶ τῇ βάσει ἐκθέσεως τοῦ ἀρχιστρατῆγου Σοντοῦ νὰ ζητήσῃ ἀνακωχὴν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἔγγραφα εἶναι πλήρη καὶ αἱ ὁμολογίαι τοῦ Τσιάνο, τοῦ Πράσκα, τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀεροπορίας Πρίκολο, τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ ἐπιτελείου Ἀρμελλίνι εἰς τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκαν, εἶναι ἀληθῶς ἀποκαλυπτικά. Ὁ Μουσολίνι, ὑποστάς ἀφάνταστον ἔξουτελισμὸν ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, δὲν ἠδύνατο βεβαίως ἐκ λόγων ἐγωϊσμοῦ καὶ ἀξιοπρεπειᾶς νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Χίτλερ καὶ νὰ παραδεχθῆ τὸ ἐνδεχόμενον, ὅτι τὴν ἦτταν τῆς Ἑλλάδος θὰ πραγματοποιήσῃ ὄχι αὐτὸς ἀλλὰ ἡ σύμμαχος του ἡ Γερμανία. Δὲν ἠθέλε δηλαδὴ οὕτω νὰ ἐκτεθῆ ἡ Ἰταλία εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τοὺς αἰῶνας εἰς τὸν τρομερὸν αὐτὸν ἔξουτελισμὸν, ὅτι ἐχρειάσθη μία τεραστία αὐτοκρατορία, ἐπιτεθεῖσα κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, τὴν βοήθειαν μιᾶς ἄλλης ἀκόμη μεγαλυτέρας αὐτοκρατορίας, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν νίκην².

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα παρ' ὄλον τὸν δορυμύτατον χειμῶνα προήλανον νικηφόρα ἐντὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους. Ὅταν κατὰ

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 46.

2. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 25.— The background of our war, σελ. 132.

τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1940 ὁ Μεταξᾶς ἐδήλωσεν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διὰ τῶν νικῶν του καὶ τῆς προελάσεώς του θὰ ἀπληυθέρωνε τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ Ἑλληνικοὶ κυβερνῆται ἀπήντησαν ἀγερώχως ὅτι «ἡ φασιστικὴ Ἑλλάς μὲ τὰ ἀπληυθερωμένα σύνορά της θὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὸν στοιχεῖον διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς Νέας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας»¹.

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἐπολέμει ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ΚΚΕ Ν. Ζαχαριάδης διὰ νέας ἐπιστολῆς του τὴν 15^{ην} Ἰανουαρίου 1941 ἀπεκήρυσσε τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διεξῆγεν ἡ Ἑλλάς, μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡδύνατο νὰ εἶναι οἱ κομμουνισταὶ σύμφωνοι μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς ἐμάχετο ἐντὸς τῶν συνόρων της. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἀπὸ τῆς 10^{ης} Δεκεμβρίου 1940 ὑπερέβη ὁ στρατὸς μας τὰ ἑλληνικὰ σύνορα δὲν ὑπάρχει λόγος πλέον, ἔλεγε, νὰ ἀποκρυβῆ ὅτι ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἰμπεριαλιστικὸς, γινόμενος διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἀγγλοσαξωνικῶν συμπεφορότων, καὶ προέτρπε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ κάμῃ χωριστὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἰταλῶν τῆ μεσολαβήσει τῆς Ρωσίας, ἐπιλέγων ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔχει καμμία σχέσιν μὲ αὐτὸν τὸν ἰμπεριαλιστικὸν πόλεμον Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας καὶ λοιπῶν.... Οἱ λαοὶ καὶ φαντᾶροι τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας δὲν εἶναι ἐχθροὶ μὰ ἀδελφία καὶ ἡ συναδέλφωσί τους στὸ μέτωπο θὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο, πὸν κάνουν οἱ ἐκμεταλλευτὲς τους κεφαλαιοκράτες...»².

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ συνιστᾷ εἰς τοὺς κομμουνιστάς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὸ μέτωπον, νὰ ἔλθουν εἰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐχθρούς, διὰ νὰ τεθῇ τέρομα εἰς τὸν πόλεμον καὶ διὰ νὰ συναφθῇ μία «τιμία χωριστὴ εἰρήνη» μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν οὐδετερότητα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μεγάλης Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Οὕτω τὸ ΚΚΕ ἀνακαλύπτει «κατακτητικὸς σκοποὺς τῶν Ἑλλήνων» εἰς τὸν ἀπόκλητον ἐκείνον κατὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεμον καὶ ὀρίπει τὸ σύνθημα: «Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ σύνορά του καὶ νὰ διεξαγάγῃ ἐκεῖ ἀμυντικὸν ἀγῶνα»³. Διὰ τοῦ ΚΚΕ ἐμφανίζεται ἡ εἰδυτέρα σοβιετικὴ πολιτικὴ, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν πάσῃ θυσίᾳ παρεμπόδισιν τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γερμανίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην⁴.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Δεκεμβρίου 1940 καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσους τοῦ Ἰανουαρίου 1941 καλούμενος ὁ Μουσολίνι ἐπανειλημμένως δι' ἐπι-

1. Woodhouse, σελ. 22.

2. «Ριζοσπάστης» 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1943.— Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρησις τόμ. 1941-1944, σελ. 50.— Δύο χρόνια πολέμου, σελ. 11.— Ἐπιβουλὴ, σελ. 8.

3. Μπαράκου, σελ. 98.

4. Κόροβ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 174-175.

στολῆς καὶ διὰ τηλεφωνικῶν κλήσεων ὑπὸ τοῦ Χίτλερ νὰ συναντηθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀντιλαμβανομένου τὸ ἀδιέξοδον τοῦ συμμάχου του, ἀναβάλλει μὲ προχείρους δικαιολογίας τὴν συνάντησιν καὶ ὁμολογεῖ χαρακτηριστικῶς εἰς τὸν γαμβρόν του Τσιάνο ὅτι ἐντρέπεται νὰ ἴδῃ τὸν Χίτλερ. Εἶναι ὅμως πλέον ἀδύνατον νὰ ἀναβληθῇ περισσότερο ἢ αἰτουμένη ὑπὸ τοῦ τελευταίου συνάντησις καὶ τελικῶς πραγματοποιεῖται αὕτη τὴν 18^{ην} - 19^{ην} Ἰανουαρίου 1941 εἰς Σάλτσμπουργκ.

Τῆς συναντήσεως τῶν δύο ἡγετῶν προηγεῖται στρατιωτικὴ σύσκεψις τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτελῶν, Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξετάζονται προκαταρκτικῶς τὰ στρατιωτικὰ ζητήματα. Ἐπακολουθεῖ ταύτης ἡ μεγάλη συνάντησις Χίτλερ - Μουσολίνι καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτελῶν τῶν κατὰ τὴν 19^{ην} Ἰανουαρίου 1941, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χίτλερ ἐκθέτει διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς τὰ σχέδια τῆς καταστάσεως ἀναποφεύκτου πλέον ἐπιχειρήσεως τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ὡς εἰκός, ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐπλήρωσε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Μουσολίνι. Ἐπηκολούθησε στιχομυθία, καθ' ἣν ὁ Μουσολίνι ἐζήτησε παρὰ τοῦ Χίτλερ ὡς μοναδικὴν χάριν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ δώσῃ αὐτὸς τὸ «ἀποφασιστικὸν μαστίγωμα» ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος'.

Ὁ Χίτλερ, καίπερ ἔχων ὠρισμένους δισταγμούς, τελικῶς ἀποδέχεται τὴν παράκλησιν. Ἄλλωστε δὲν εἶχε καὶ κανένα λόγον νὰ τὴν ἀρνηθῇ. Διατί νὰ φονευθοῦν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν οἱ ἰδικοὶ του στρατιῶται καὶ νὰ μὴ φονευθοῦν οἱ Ἰταλοί; Ἔθετεν ὅμως σαφῶς τὸν ὄρον, ὅτι ἡ τελευταία αὕτη μεγάλη ἐπιχειρήσις τῶν Ἰταλῶν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβε νὰ διεξαγάγῃ ὁ Μουσολίνι ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τελειώσει ἀπαραιτήτως ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαήμερου τοῦ Μαρτίου. Ὁ Ἄ. Κύρου ἱστορῶν τὴν περίοδον αὐτὴν γράφει ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχίζει μὲ πρωτοφανῆ δραστηριότητα τῶν Ἰταλῶν ἡ καταπληκτικὴ ἐκείνη προπαρασκευὴ τῆς μεγάλης ἐαρινῆς ἐπιθέσεώς των, προπαρασκευὴ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι σπανίως ἔθνος καὶ ἡγέτης ἀπεδύθησαν εἰς τόσον μεγάλην προσπάθειαν, ὅσον ἐκείνη, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ὁ Μουσολίνι καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἰταλία. Κατόπιν ἐπανειλημμένων συσκέψεων μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν ὁ Μουσολίνι ἐδιπλασίασε τὴν παραγωγὴν ἀεροπλάνων καὶ πυροβόλων, ἐπέταξεν ὅλα τὰ μεταφορικὰ μέσα, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταφέρῃ διὰ τῆς Ἀδριατικῆς μεραρχίας ὀλοκλήρους εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἔστειλεν ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς κυριωτέρους παράγοντας τοῦ φασισμοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, διὰ νὰ ἀναλάβουν ὑπεύθυνον θέσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τονώσουν τὸ ἠθικόν του, τέλος δὲ τὴν 2^{αν} Μαρτίου ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐκεῖ ἀνέπτυξεν ἐν ὄψει τῶν νέων ἐπι-

1. Κ ύ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 53.

2. Κ ύ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 53.

χειρήσεων ἀκόμη μεγαλύτεραν δραστηριότητα. Ἐκινήθη ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ ἕτερον, συναντηθεὶς μὲ ὄλους τοὺς ἡγέτας τῶν ἰταλικῶν σωμάτων στρατοῦ, μεράρχους, συνταγματάρχας καὶ ταγματάρχας ἀκόμη. Συνέφαγε μὲ τοὺς ἀξιωματικούς εἰς τὰς λέσχας. Συνητητήθη μὲ τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς ἀποτελοῦντας τὰ τάγματα ἐργασίας, ἅτινα κατεσκευάζον τοὺς νέους δρόμους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν διηκολύνον, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν, ἣ ὁποία ἀρχίζει τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Μαρτίου, τὴν ἰδικήν του, ἀτομικὴν του ἐπίθεσιν, ὡς ἐκαυχᾶτο, διότι αὐτὸς ἦτο τότε ὁ πραγματικὸς ἀρχιστράτηγος εἰς τὴν Ἀλβανίαν¹.

Ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῆς 9ης Μαρτίου αὐτὸς διευθύνει τὰς ἐπιχειρήσεις, αὐτὸς καταβάλλει ἀπεγνωσμένας προσπάθειας, διὰ νὰ συντριψῇ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίστασιν, ἐλπίζων βασίμως νὰ ἐκχυθῇ πλέον ὡς χεῖμαρρος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἰταλικὸς στρατός, ὅπως χαρακτηριστικῶς γράφει ὁ ἴδιος εἰς μίαν ἐπιστολὴν του. Ὁ ἱστορῶν τὰ ἀνωτέρω Ἀ. Κύρου² ἐπάγεται: «Καὶ τότε ἀκριβῶς κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ἐκρίθη ἡ τύχη τοῦ πολέμου. Οἱ ὀλίγοι Ἑλληνες στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπάνω εἰς τὸ 713 καὶ εἰς ἄλλα βουνὰ γύρω καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν τὰς θέσεις των μὲ τόσον ἡρωϊσμόν ἀπέναντι τοῦ πραγματικοῦ ἰταλικοῦ χεῖμαρρου, ἔκριναν πραγματικῶς τὴν τύχην τοῦ πολέμου. Διότι τί θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεσις ἐπετύγχανεν, ὅπως κατὰ κάθε στρατιωτικὴν καὶ ἀνθρωπίνην λογικὴν ἔπρεπε νὰ εἶχε συμβῆ, ἐὰν δὲν ἦσαν Ἑλληνες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐκρατοῦσαν τὰ βουνὰ ἐκεῖνα; Τί θὰ συνέβαινε; Θὰ ἐξεχύνετο ὁ ἰταλικὸς χεῖμαρρος πρὸς τὴν Ἑλλάδα, θὰ καταλαμβάνετο ἡ Ἑλλάς ἐντὸς τοῦ πρώτου ἢ ἔστω τοῦ δευτέρου δεκαήμερου τοῦ Μαρτίου καὶ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῶν βουλγαρικῶν συνόρων διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, θὰ εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ ἀναχωρήσουν ἀμέσως, ἀφίνοντα ἐνδεχομένως μικρὰ τμήματα μόνον διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους Ἀπριλίου θὰ ἦτο ἔτοιμον, παρατεταγμένον πλήρως, τὸ μέτωπον τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Θὰ εἶχε δηλαδὴ πραγματοποιηθῆ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ Γερμανοὶ ἔζητον ὡς βάσιν τῆς ἐπιχειρήσεώς των, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ Χίτλερ, νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπιχείρησις ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐγκαίρως, ὥστε νὰ καταλήξῃ εἰς ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ὁ χειμὼν, ὅπως καὶ θὰ κατέληγε».

Ἄλλ' ἢ «ἐαρινὴ» ἰταλικὴ ἐπίθεσις, ἡ «ἐπίθεσις τῆς περιμαβέρας» τοῦ Μουσολίνι, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς καὶ μάλιστα μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ ὁ ἴδιος ὁ Μουσολίνι μὲ ἀληθῶς ἐνδιαφερούσας φράσεις. Ὁ Πρίκολο, Ἰταλὸς ὑπουργὸς τῆς ἀεροπορίας, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει ἀπὸ

1. Κύρου, Ἡ ἑξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 53 - 54.

2. Κύρου, αὐτόθι, σελ. 54 - 55.

τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν καὶ ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε πολύτιμον σχετικὸν βιβλίον, γράφει ὅτι τὸ ἑσπέρας τῆς 21ης Μαρτίου τὸν ἐκάλεσεν ὁ Μουσολίνι εἰς τὸ στρατηγεῖόν του καὶ τοῦ εἶπεν: «᾽Απεφάσισα νὰ ἀναχωρήσω. ᾽Απεφάσισα νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Ρώμην. Μὲ ἐξηπάτησαν ὅλοι ἐδῶ. Δὲν ἐπροχωρήσαμεν οὔτε κατὰ ἓν βῆμα. Τοὺς συχαίνομαι ὅλους αὐτοὺς τοὺς στρατηγούς. Μοῦ ἔρχεται ἐμετός...καὶ θὰ φύγω!!». ᾽Οὕτως ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ Ἑλλάς εἶχε προσφέρει ἴσως τὴν μεγαλύτεραν τῆς ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐλευθέρων δημοκρατιῶν κατὰ τῆς βίας καὶ εἰς τὴν συμμαχικὴν ὑπόθεσιν. Ἡ μικρὰ Ἑλλάς μόνη τῆς, ἀποκλειστικῶς διὰ μόνων τῶν ἰδίων δυνάμεών τῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν κατερράκωσε τοὺς Ἴταλοὺς καὶ ἔδειξεν εἰς τὸν ἀγωνιῶντα ἐλεύθερον κόσμον τὰς πρώτας λάμψεις τῆς ἀνατελλούσης τελικῆς νίκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀποφασιστικῆς καμπῆς τοῦ πολέμου. Ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐπὶ ἓν ὀλόκληρον ἑξάμηνον ἐγράφη μὲ τὸ αἷμα τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ κατεδείχθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι τὸ ἀνίκητον τοῦ ᾽Αξονος ἦτο μῦθος¹, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον λαοὶ ἀποφασισμένοι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἀποθνήσκοντες ὑπὲρ αὐτῆς.

5. Αἱ μετά τοῦ ᾽Αξονος συμφωνίαι τῆς Βουλγαρίας

Λίαν ἔνωρίς, καὶ δὴ εὐθύς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἡ ἐπικοινωνία τῆς γερμανικῆς διπλωματίας μετὰ τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν ἡγετῶν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συνεργασίας τῆς χώρας των μετὰ τοῦ ᾽Αξονος ὑπῆρξε συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος.

Τὴν 27ην Ἰουλίου 1940 ὁ Χίτλερ ἐκάλεσε τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Βουλγαρίας Φίλφφ καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Ποπῶφ εἰς τὴν ἐν Ἐυρώπῃ ἐπαυλίν του καὶ συνεζήτησε μετ' αὐτῶν διὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν ᾽Αξονα. Αἱ ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἦσαν μεγάλαι, διότι πλὴν τῆς Δοβρουτσᾶς ἐζήτησαν ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Γιουγκοσλαβικὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλληνικὴν Δυτικὴν Θράκην μετὰ σοβαροῦ τμήματος καὶ τῆς Ἀνατολικῆς, καθὼς καὶ τὰς νήσους Σαμοθράκην καὶ Θάσον. Ὁ Χίτλερ ἔχων ὑπ' ὄψει του ὅτι δέον νὰ δώσῃ κᾶτι καὶ εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, τῆς ὁποίας ἐπεδίωκεν ἐκ παραλλήλου τὴν εἰς τὸν ᾽Αξονα προσχώρησιν, ἠενήθη τὴν ἐπὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων συζήτησιν, ὡς πρόωρον, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοῖς δώσῃ μόνον τὴν Ρουμανικὴν Δοβρουτσάν, ἡ δὲ ὑπόσχεσις αὐτὴ ἐπραγματοποιήθη μετ' ὀλίγον, τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1940.

1. Ὁ Noel Baker, σελ. 28 - 29, λέγει ὅτι ἐκεῖ κατερρακώθη ὁ ᾽Αξων.

Τὴν 17ην Νοεμβρίου 1940, ἤτοι 20 ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπρόκλητον κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσιν τῶν Ἰταλῶν, ὅταν τὸ Γερμανικὸν γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐπέισθη περὶ τῆς πλήρους ἀποτυχίας τῆς Ἰταλικῆς ἐπιθέσεως καὶ παρίστατο πλέον ἀνάγκη στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Γερμανίας εἰς τὰ Βαλκάνια, ὁ Χίτλερ συνητητήθη εἰς Μπερχτεσγκάτεν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Βόριδος καὶ συνεζήτησαν περὶ τῆς γενικωτέρας εἰς τὰ Βαλκάνια πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως, θέσαντες τὰς πρώτας βάσεις τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν¹. Ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὅμως δὲν ἐνόμιζε σκόπιμον νὰ δώσῃ ἀμέσως τὴν συγκατάθεσίν της ἄνευ σοβαρῶν ἀνταλλαγμάτων. Ἰδίως ἐζήτηε ἐπιμόνως τὴν παραχώρησιν ὀλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης². Ἐκρινεν ἤδη κατάλληλον τὴν στιγμήν καὶ εὐκαιρίαν νὰ ἀποκτήσῃ ἄνευ θυσιῶν τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἀνεκαθεν ἐπωφθαλίμια. Οὕτω τὴν 20ὴν Νοεμβρίου 1940 ἔγραφεν ὁ Χίτλερ πρὸς τὸν Μουσολίνι ὅτι «κατόπιν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς καταστάσεως διὰ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἑλληνικῶν νικῶν ἡ Βουλγαρία ὄχι μόνον ἐπιδεικνύει μικρὰν διάθεσιν προσχωρήσεως εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἐντελῶς ξένη καὶ πρὸς τὴν ἰδέαν ἀκόμη τῆς λήψεως μιᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως»³.

Οἱ πρῶτοι Γερμανοὶ «τεχνικοὶ» τοῦ στρατοῦ ἤρχισαν εἰσερχόμενοι εἰς Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς 19ης Δεκεμβρίου 1940⁴ τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἀποφασίζουσα τοῦτο θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς σαφῶς καθορίσει τὴν περαιτέρω στάσιν της εἰς τὴν διεξαγομένην παγκόσμιον σύρραξιν. Ἀπὸ τῆς 21ης Δεκεμβρίου 1940 τὸ Γερμανικὸν γενικὸν στρατηγεῖον ἐξέδιδεν ἀπόρρητον διαταγὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν «εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν θέλει ἀνατεθῆ ὁ ρόλος τῆς καλύψεως τῶν πλευρῶν μας ἐναντίον τῆς Τουρκίας»⁵. Τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1940 ἔγραφε πάλιν ὁ Χίτλερ πρὸς τὸν Μουσολίνι ὅτι «ἡ Βουλγαρία δεικνύει ἀκόμη ἀπροθυμίαν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ Τριμερὲς καὶ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὰς διεθνεῖς σχέσεις της», ἐκφράζει δὲ τὸ παράπονον, ὅτι ὁ βασιλεὺς Βόρις δὲν προσεχώρησεν ἀμέσως, ὅπως θὰ ὄφειλεν, εἰς τὸ σύμφωνον τοῦ Ἄξονος.

Ἡ Γερμανία ὅμως ἔως τότε δὲν ἠπείγετο, διότι ἦτο σοβαρῶς ἀπη-

1. Περὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἔναντι τοῦ γερμανικοῦ βλ. ἀντὶ ἄλλων Kurt Haucke, *Bulgarien, Bayreuth* 1942, καὶ δὴ εἰς σελ. 15, 42, 76, 78·79 κλπ.

2. Πρβλ. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 196. —The background of our war, σελ. 130.

3. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 72.

4. Constantopoulos, σελ. 299.

5. Νικηφ. Μοσχόπουλου, Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη (ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ ἸΕ' τόμου τοῦ Ἀρχείου Θράκης) σελ. 155.

σχολημένη εἰς ἄλλα μέτωπα, «ἀνταπεκρίνετο δὲ πλήρως, ὡς βεβαιοὶ ὁ Kurt Haucke¹, πρὸς τὰ γερμανικὰ συμφέροντα τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν ἐγκατέλειπε προώρως τὴν ἐπιφυλακτικὴν τῆς στάσιν ἀναμονῆς, ἀν καὶ εὐρέθη διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῶν δύο ἀντιθέτων ὁμάδων Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης», ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1914-1918. Ἦδη ὁμως ἡ κατάστασις ἐξελλίσσετο ραγδαίως καὶ ἦτο ἄμεσος ἀνάγκη νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ταχύτερα προσχώρησις τῆς. Τὸ δημοσιευθὲν προσωπικὸν ἡμερολόγιον τοῦ Βουλγάρου πρωθυπουργοῦ Φίλωφ παρέχει ὁλόκληρον τὸ ἱστορικὸν τῶν σχετικῶν διαπραγματεύσεων. Τὴν 1ην ᾽Ιανουαρίου 1941 ἐκλήθη ὁ Φίλωφ εἰς τὸ Σάλτσμπουργκ, ὅπου ὁ Χίτλερ τοῦ ἐπρότεινε τὴν πλήρη προσχώρησιν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον, ὡς προοίμιον διὰ τὴν πλέον ἐνεργὸν συμμετοχὴν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν διεξαγόμενον πόλεμον κατὰ τῆς ᾽Αγγλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἀπὸ τῆς 1ης ᾽Ιανουαρίου 1941 ἐπανελήφθησαν αἱ μετὰ τῆς Βουλγαρίας γερμανικαὶ διαπραγματεύσεις. Κατὰ ταύτας ἡ Βουλγαρία, μειώσασα τὰς προγενεστέρας ἀπαιτήσεις τῆς, καὶ πάλιν διεξεδίκει ὁλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην εἰς ἀντάλλαγμα τῆς πλήρους συνεργασίας τῆς μετὰ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Αἱ βουλγαρικαὶ προτάσεις φυσικὰ περιελάμβανον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Εἶναι ὁμως βέβαιον ὅτι ἡ Γερμανία οὐδέποτε συνήνεσεν εἰς τοῦτο, οὐδὲ προσέφερε ποτὲ ἐπισήμως αὐτὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως βραδύτερον τὴν προσέφεραν εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν. Πάντως ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις κατὰ τὰς ἐν Βερολίνῳ συνεννοήσεις τῆς εἶχεν ὡς βάσιν τὸν διαμελισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ Γιουγκοσλαβίας πρὸς ὄφελός τῆς², αἱ δὲ ἀξιώσεις τῆς αὐταὶ εὗρισκον ἀπήχησιν τόσον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὅσον καὶ τῶν Ρώσων ἰθυόντων.

Οἱ Γερμανοί, ἐξασφαλίσαντες ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1940 τὴν Οὐγγαρίαν, ἐσκόπουν νὰ ἀπομονώσουν διαδοχικῶς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ συνδέσουν εἰς τὸ ἄρμα των τὴν Ρουμανίαν, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Γιουγκοσλαβίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ ἴσως καὶ τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ρουμανία ἤδη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1940 εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸν ᾽Αξονα.³ Δεδομένου ὅτι τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μαρίτα» σχέδιον ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος προέβλεπεν ὅτι ἡ ἐξόρμησις τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐγίνετο ἐκ τῶν πρὸς αὐτὴν βουλγαρικῶν συνόρων, ἡ ἄμεσος συμφωνία

1. Kurt Haucke, Bulgarien, σελ. 54.

2. Woodhouse, σελ. 22.

3. Ἀπὸ τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1940 ὁ Χίτλερ ἦτο ἤδη εἰς θέσιν νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν Μουσσολίνι ὅτι ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Οὐγγαρία εἶχον λάβει «σαφῆ καὶ τιμίαν θέσιν» ἀπέναντι τοῦ ᾽Αξονος καὶ ὅτι ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ διὰ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσιν. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 71-72. — Seton-Watson, σελ. 214. — Woodhouse, σελ. 18.

μέ τὴν Βουλγαρίαν ἦτο ἤδη ἀκόμη πλέον ἐπείγουσα διὰ τὴν Γερμανίαν παρ' ὅτι ἡ συμφωνία μέ τὴν Γιουγκοσλαβίαν¹. Τὸ ἀπλούστερον μέσον διὰ τὴν Γερμανίαν ἦτο νὰ παρεμβληθῆ ἔν τῇ Βαλκανικῇ σφῆν φιλιῶν πρὸς τὴν Γερμανίαν κρατῶν καὶ δὴ μέ ἄξονα πορείας πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν σημαντικώτατον τοῦτον λιμένα τῆς Βαλκανικῆς, ὅστις ἀνέκαθεν ἀποτελεῖ τὸν πειρασμὸν τῶν Σλαύων γειτόνων τῆς Ἑλλάδος².

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ Γερμανία τὰς μετὰ τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας Τσφέτκοβιτς καὶ Μάρκοβιτς διαπραγματεύσεις τῆς καὶ εἶχεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας διεκδικήσεων, τόσον τῆς Γιουγκοσλαβίας, ὅσον καὶ τῆς Βουλγαρίας³. Ἐπειγομένη ὅμως νὰ ἔχη ὅπωςδῆποτε, καὶ μάλιστα τὸ ταχύτερον, τὴν προσχώρησιν εἰς τὸν ᾽Αξονα τῆς Βουλγαρίας, δέχεται κατ' ἀρχὴν τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις καὶ ὑπόσχεται ἀορίστως νὰ τῆς παραχωρήσῃ ἔν καιρῷ τὰ διεκδικούμενα «ἑλληνικὰ ἐδάφη», ἧτοι «τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην τοῦ Αἰγαίου». Τὴν 7^{ην} Ἰανουαρίου 1941 ὁ Βούλγαρος βασιλεὺς Βόρις συμφωνεῖ κατ' ἀρχὴν ὡς πρὸς τὴν προσχώρησιν καὶ συνεργασίαν καὶ ἀποφασίζεται μόνον νὰ ζητηθοῦν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἡγέτας συμπληρωματικαὶ διευκρινίσεις ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν «τῆς Θράκης τοῦ Αἰγαίου» καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς σχετικῆς ὑποσχέσεως, ὡς καὶ διὰ τὸ εἶδος τῆς στρατιωτικῆς συμμετοχῆς τῆς Βουλγαρίας εἰς τὰς γερμανικὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ εἶδους τῆς στρατιωτικῆς συνεργασίας ἀποφασίζεται νὰ γίνουν γερμανοβουλγαρικαὶ ἐπιτελικά ἐσυνεννοήσεις καὶ ὁ ἐν Σόφια Γερμανὸς πρεσβευτῆς φὸν Ριχτχόφφεν ἀναγγέλλει τὴν 16^{ην} Ἰανουαρίου 1941 ὅτι ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις προτείνει ὅπως αἱ συνομιλίαι αὐταὶ διεξαχθοῦν ἐν Ρουμανίᾳ μέ τὸν ἤδη εὐρισκόμενον ἐκεῖ ἀρχηγὸν τῶν γερμανικῶν δυνάμεων διὰ τὴν βαλκανικὴν ἐκστρατείαν στρατάρχην Λίστ. Καὶ ἔκτοτε αἱ ἐσυνεννοήσεις συνεχίζονται μέ ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸν.

Τὴν 17^{ην} Ἰανουαρίου 1941 ὁ Μολότωφ ἐκάλεσε τὸν ἐν Μόσχᾳ Γερμανὸν πρεσβευτὴν φὸν Σούλεμπουργκ καὶ ὁμιλῶν πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς συγκεντρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἐτοιμῶν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν μέ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν οὐσιαστικὴν κατάληψίν τῆς, τοῦ ἐτόνισεν ὅτι «ἡ Σοβιετικὴ κυβέρνησις ἐπέσυμεν ἐπανειλημμένως τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως τοῦ γερμανικοῦ Ράιχ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι θεωρεῖ τὸ ἔδαφος τῆς Βουλγαρίας ὡς ζώνην τῆς ΕΣΣΔ καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ἀδιάφορος ἀπέναντι γεγονότων, τὰ ὅποια δύναται νὰ ἀπειλήσουν τὰ συμφέροντα ἀσφα-

1. Κύρου, σελ. 35.

2. Woodhouse, σελ. 18.

3. Κύρου, Ἡ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 196.

λείας τῆς ΕΣΣΔ». Εἰς ἀνάλογον διάβημα προέβη καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ πρεσβευτῆς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως Δεκανόζωφ. Ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς τῶν ἑξωτερικῶν ἔδωκεν ἐντολὴν ὅπως παρασχεθῆ εἰς τοὺς Ρώσους ἐκπροσώπους ἢ ἀπάντησις ὑπὸ μορφὴν ἐγγράφου διακοινώσεως, δι' ἧς ἐγνώριζεν ὅτι ἡ εἴσοδος τῶν εἰς Βουλγαρίαν μοναδικὸν σκοπὸν εἶχε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Βρετανοὺς νὰ ἐγκαταστήσουν προγεφύρωμα ἐν Ἑλλάδι¹.

Ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἔστειλε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1941 εἰς Σόφίαν εἰδικὸν ἀπεσταλμένον, διὰ νὰ καθοδηγήσῃ τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὴν μετὰ τῆς Γερμανίας συνεργασίαν της. Κατὰ τὰς ρωσικὰς ὁδηγίας ἡ Βουλγαρία συνεργαζομένη μὲ τὸν ᾿Αξονα οὐδεμίαν πολεμικὴν δρᾶσιν ἔδει νὰ ἀναλάβῃ διὰ τοῦ στρατοῦ της εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Γερμανῶν, παραμένουσα οὕτως ἐκτὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐπιθετικοῦ στρατοπέδου, ἵνα ἐν περιπτώσει ἤττης τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ ὑποστῆ ὀδυνηρὰς συνεπειάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διατηρήσῃ ἀκεραίαν καὶ συντεταγμένην ὀλόκληρον τὴν στρατιωτικὴν της δύναμιν. Τὰς ρωσικὰς ταύτας ὑποδείξεις ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐσεβάσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς βουλγαρικῆς διπλωματίας ἦτο διπλοῦς. Νὰ διατηρήσῃ μίαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς καὶ νὰ κερδίσῃ ἐδάφη εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ οὐσιαστικῶς εἰς πόλεμον. Τὸ λεχθὲν ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν συνεμάχησε καὶ δὲν συνειργάσθη καὶ στρατιωτικῶς μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ δὲν ἐκινήθη ἐκ φόβου δῆθεν τῶν ἐν Θράκῃ τουρκικῶν δυνάμεων εἶναι ὅλως ἀβάσιμον, διότι ναὶ μὲν ἡ Τουρκία ἦτο δεσμευμένη διὰ συνθήκης συμμαχίας καὶ φιλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιστεύετο κοινῶς ὅτι θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὸν πόλεμον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ Βουλγαρία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς συμμαχοῦ της, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχε συγκεντρώσει ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ στρατεύματα τινα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1941 εἶχεν ἤδη ἀποσαφηνισθῆ πλήρως ὅτι ἡ Τουρκία ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος χάριν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κίνδυνος τῆς τουρκικῆς ἐπεμβάσεως ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας παρεμερίσθη τῇ διπλωματικῇ μεσολαβήσει τῆς Γερμανίας, τὴν δὲ 17ην Φεβρουαρίου 1941 ὑπεγράφη ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ δήλωσις τουρκοβουλγαρικῆς φιλίας². Ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων, τὰ ὅποια ἐλάμβανε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἀμερικανικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἑξωτερικῶν, διαφαίνεται ὅτι ἡ Τουρκία οὐδεμίαν ἀπολύτως στρατιωτικὴν δρᾶσιν ἦτο διατεθειμένη νὰ ἀναλάβῃ καὶ ἂν ἐγένετο γερμανικὴ εἰσβολὴ οὐ μόνον εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύμμαχόν της Ἑλλάδα. Ἦτο προφανὲς ὅτι τὸ ἔργον τῆς τουρκικῆς διπλωματίας ἦτο τότε νὰ διατηρήσῃ τὴν χώραν πάσῃ θυσίᾳ ἔξω τοῦ κατὰ τοῦ ᾿Αξονος πολέμου, ὅστις, ἐὰν παρέσυρε καὶ τὴν Ρωσίαν,

1. Κύρου, σελ. 35-37.

2. Constantopoulos, σελ. 299.

ὅπως τότε ἐπιστεύετο, θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ χάσῃ ἡ Τουρκία διὰ παντός τόσον τὰ Στενά, ὅσον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν¹. Ἀντιθέτως ἦτο τότε βέβαιον διὰ τοὺς ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ Ἀμερικανοὺς διπλωμάτας ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ ὑπεχώρει εἰς τὴν γερμανικὴν ἀπειλὴν καὶ ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς Γιουγκοσλαβίας ἦτο ἀβεβαία².

Οἱ διπλωμάται ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν, Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας, συνεζήτησαν καὶ ἐπεξεργάσθησαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1940 ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον τρίμηνον τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς συνεργασίας. Τὴν 18^{ην} Ἰανουαρίου ἔφθασεν εἰς Σόφίαν ὁ ἐν Βερολίνῳ Βούλγαρος πρεσβευτῆς Δραγάνωφ, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Γερμανὸς ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν φὸν Βάϊσσαικερ τὸν ἐπληροφόρησεν ἐκ μέρους τοῦ Ρίμπεντροπ ὅτι ἡ Γερμανία δέχεται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὴν Ἑλληνικὴν Θράκην ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τοῦ Ἔβρου ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν συνεργασίαν της³. Ἡ ὑπόσχεσις ὅμως αὕτη δὲν ἱκανοποίησε τοὺς Βουλγάρους ἡγέτας, οἱ ὁποῖοι ἐπληροφόρουν τὸ Βερολίνον ὅτι θὰ ἤθελον νὰ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἢ παραχωρουμένη εἰς αὐτοὺς περιοχὴ καὶ ἀναμένουν μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν ἀπάντησιν⁴. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον αἱ γερμανοβουλγαρικαὶ στρατιωτικαὶ συνεννοήσεις καὶ τὴν 23^{ην} Ἰανουαρίου ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ στρατάρχου Λίστ ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐδέχθησαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ κάθε ἐνδεχομένη ἐπίθεσιν τῆς Τουρκίας. Τὴν 5^{ην} Φεβρουαρίου 1941 ὑπεγράφητο ἐν Κραϊόβγα μυστικὸν στρατιωτικὸν πρωτόκολλον μεταξὺ τοῦ Γερμανοῦ στρατάρχου φὸν Λίστ, ἀρχηγοῦ τῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος προελαυνουσῶν γερμανικῶν στρατιῶν, καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βουλγαρίας στρατηγοῦ Μπόϊδεφ, κανονίζον ἐν λεπτομερείᾳ τὰς ἀρμοδιότητας τῶν γερμανικῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων⁵ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν γερμανικῶν σχεδίων ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς συμφωνίας ἡ Βουλγαρία κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γερμανικῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνδεχομένως καὶ κατὰ τῆς Τουρκίας δὲν θὰ ἀνεμιγνύετο μὲν κατὰ τρόπον ἐπιθετικόν, θὰ συνετέλει ὅμως διὰ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεών της εἰς τὴν κατοχύρωσιν τῆς νέας τάξεως πραγμάτων εἰς τὰ Βαλκάνια. Κατόπιν τῶν συμφωνιῶν τούτων τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, εἰσελθόντα εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐπροχώρησαν καὶ ἐκτύ-

1. Πρβλ. Woodhouse, σελ. 18-19.

2. Cordell Hull, σελ. 931.

3. Κύρου, σελ. 35-37.

4. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 74.

5. Constantopoulos, σελ. 299.— Ἀρχεὶα δίκης Νυρεμβέργης. Φάκελλος 1746 σελ. 5.— Νικ. Μοσχοπούλου, Ἡ Δυτικὴ Θράκη, σελ. 155.

πησαν ἐκ τῶν νώτων τὴν μαχομένην Ἑλλάδα, ἀκολουθούμενα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους¹.

Ἡ Βουλγαρία κατὰ ρωσικὴν ὑπόδειξιν προσέφερεν εἰς τὸν ᾿Αξονα πᾶσαν δυνατὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐνίσχυσιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γερμανικῶν ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλ' ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς νὰ δεσμευθῇ ὅπως λάβῃ ἢ ἰδίᾳ μέρος εἰς αὐτάς, καὶ τοῦτο, διὰ νὰ δύναται ἐν οἰαδήποτε στιγμήν νὰ ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας, ἐπικαλουμένη δῆθεν κατάστασιν ἀνάγκης ἢ ἄλλο τι, ὅπως ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914-1918. Κερδοσκοποῦσα ἐπὶ τῶν βεβαίων καὶ ἀσφαλῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων τῶν Δυτικῶν Συμμάχων καὶ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ὑποστηριξέως της ἐκ μέρους τοῦ ἰσχυροῦ της προστάτου, τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, ὄχι μόνον ἦτο βεβαία ὅτι θὰ ἀπέφυγε πάντα κίνδυνον τιμωρίας, ἀλλ' ἤλπιζε βασίμως ὅτι θέτουσα τὰς ἀκεραίας πολεμικὰς της δυνάμεις εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ρωσίας ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θὰ ἐλάμβανε καὶ πλουσίαν ἀνταμοιβήν².

Τὸ ΚΚ Γιουγκοσλαβίας ὑπωπτεύετο τὰς προθέσεις τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, καθὼς καὶ τοῦ συνεργαζομένου μετ' αὐτῆς τότε ΚΚ Βουλγαρίας. Ἀπὸ τοῦ 1939 ὅμως μέχρι τοῦ 1941, ὁπότε ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσία ἦσαν σύμμαχοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γιουγκοσλαῦοι κομμουνισταὶ ἀπεσύρθησαν μᾶλλον εἰς τὸ περιθώριον. Αὐτὸ ἄλλως τε συμφωνεῖ μὲ τὴν γενικωτέραν ρωσικὴν πολιτικὴν, ἢ ὅποια ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συνεργασίας τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ρωσίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Μόσχα εἶχεν ἀποστείλει ἀναλόγους ὁδηγίας καὶ διαταγὰς εἰς τὰ διάφορα κομμουνιστικὰ κόμματα καὶ ἰδίως τὰ τῆς Βαλκανικῆς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γιουγκοσλαῦοι κομμουνισταὶ δὲν ἤθελον νὰ ἐμφανισθοῦν δημοσίᾳ, ἰδίως οἱ ἡγήται, καὶ νὰ προπαγανδίζον ὑπὲρ τοῦ ᾿Αξονος, εἶχον δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῶν λαῶν των ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐξυπηρετεῖτο τότε καλύτερον ἀπὸ τὰς ἐθνικιστικὰς κυβερνήσεις καὶ ὀργανώσεις τῶν συμπατριωτῶν των, οἱ ὅποιοι καὶ διεξῆγον τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις καὶ προπαγάνδας³. Ὅταν ὁ σοβιετικὸς ἀντιπρόσωπος Σομπόλεφ ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1940 τὴν Σόφειαν, διὰ νὰ προτείνῃ δῆθεν σύμφωνον ἀμοιβαίας βοήθειας μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ρωσίας, ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως διὰ νὰ καθορίσῃ τὰς λεπτομερείας τῆς περαιτέρω βουλγαρικῆς πολιτικῆς κατὰ τὰς ρωσικὰς ὁδηγίας, τὸ ΚΚ Βουλγαρίας καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Σομπόλεφ ἤρχισεν ἐκστρατεῖαν κατὰ τοῦ τοιούτου μετὰ τῆς Ρωσίας συμφώνου, ὑπισχνόμενον εἰς τὸν λαὸν ὅτι διὰ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου καὶ τῆς συνεργασίας τῆς

1. Μ π ρ ἄ μ ο υ, σελ. 100.

2. Μ π ρ ἄ μ ο υ, σελ. 99.

3. Κ ὑ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 196.

χώρας των μετά τῆς Γερμανίας θὰ ἐλύετο πλέον τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα καὶ θὰ ἐκέρδιζε διὰ τούτου ἡ Βουλγαρία τοῦλάχιστον διέξοδον εἰς Καβάλλαν, καταλαμβάνουσα τὴν ᾽Ανατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὰς τεθείσας μετὰ τῶν Γερμανῶν βάσεις συνεννοήσεως¹.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἡ Βουλγαρία ἐτήρησε πλέον ἢ εὐμενῆ οὐδετερότητα ἔναντι τοῦ ᾽Αξονος καὶ ἰδίως τῆς Γερμανίας. Ἡ Σόφια καὶ ἡ Βάρνα κατέστησαν κέντρα γερμανικῆς κατασκοπείας καὶ ἡ Βουλγαρία ὀλόκληρος κατεκλύσθη ὑπὸ Γερμανῶν «περιηγητῶν», δυσκόλως ἀποκρουπτόντων τὰ στρατιωτικὰ γνωρίσματά των. Ἀπὸ τῶν μέσων Ἰανουαρίου 1941 ἐσημειώθησαν καὶ ἀφίξεις στρατιωτικῶν γερμανικῶν μονάδων «μὲ πολιτικὴν περιβολήν», ἰδίως ἀεροπόρων καὶ ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἡ Γερμανία εἶχεν ἀποκτήσει οὐσιαστικῶς πλήρη ἔλεγχον εἰς τὰ Βαλκάνια ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἤδη τοῦ 1940, πλὴν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ Οὐγγαρία, Ρουμανία καὶ Βουλγαρία εἶχον πλέον δεσμευθῆ μετ' αὐτῆς². Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Φεβρουαρίου 1941 εἶχον ἀρχίσει διαπλατύνσεις ὁδῶν, ἀγουσῶν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ἐνισχύσεις γεφυρῶν διὰ τὴν διέλευσιν βαρέων ὀχημάτων, ἐτοποθετήθησαν δὲ καὶ δεῖκται εἰς τὰς ὁδοὺς εἰς γερμανικὴν καὶ βουλγαρικὴν γλῶσσαν.

Αἱ περαιτέρω διαπραγματεύσεις πρὸς διακανονισμὸν ὀρισμένων λεπτομερειῶν ἐπεσπεύσθησαν καὶ τὴν 18^{ην} Φεβρουαρίου 1941 συνήφθη μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας μυστικὸν πρωτόκολλον ἐν συνεχείᾳ τοῦ συναφθέντος τὴν 5^{ην} Φεβρουαρίου στρατιωτικοῦ ἐν Κραϊόβᾳ, καθορίζον τὰς περαιτέρω λεπτομερείας τῆς ἔναντιον τῆς Ἑλλάδος συνεργασίας³. Τὴν 1^{ην} Μαρτίου 1941 ἐγένετο ἡ ἐπίσημος προσχώρησις τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον τοῦ ᾽Αξονος καὶ ὑπεγράφη εἰς τὸ ἀνάκτορον Μπλεβεντέρε τῆς Βιέννης τὸ σχετικὸν σύμφωνον προσχωρήσεως, καθ' ὃ ἡ Βουλγαρία, ἀπὸ μηνῶν οὐσιαστικῶς συνεργαζομένη μετὰ τὴν Γερμανίαν, προσεχώρησε καὶ τύποις πλέον εἰς τὸν ᾽Αξονα μετ' ἀντάλλαγμα τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας, τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης καὶ τῆς Ρουμανικῆς Δοβρουτσᾶς⁴. Αὐθημερὸν ὁ Γερμανὸς ὑπουρ-

1. Μοισον, σελ. 58.

2. The background of our war, σελ. 126 καὶ 130.

3. Κύρου, σελ. 36.— R. R. Betts, European Satellite States ἐν International Affairs τόμ. XXI (1945) σελ. 15, καθ' ὃν αἱ ἐδαφικαὶ διεκδικήσεις τῶν Βουλγάρων καὶ αἱ ἰμπεριαλιστικαὶ βλέψεις τοῦ Βόρειδος ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μόνον ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθοῦν.

4. Cordell Hull, σελ. 931. Τῆς ἐπίσημου ταύτης προσχωρήσεως εἶχε προηγηθῆ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡ μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας ἔγγραφος στρατιωτικὴ συμφωνία τῆς Κραϊόβας. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 81. Ἡ ἐπίσημος ρωσικὴ ἔκδοσις τοῦ κρατικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἰνστιτούτου «Σοβιετικὴ

γὸς τῶν ἐξωτερικῶν φὸν Ρίμπεντροπ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Βούλγαρον πρωθυπουργὸν Φίλωφ ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεσχέθη τὴν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ὑποστήριξιν τῆς βουλγαρικῆς ἀπαιτήσεως περὶ παραχωρήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὄλων τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Στρουμόνος ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, δηλαδὴ τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ ᾽Ανατολικῆς Μακεδονίας. Ταῦτα ἀναφέρονται ρητῶς εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πρωθυπουργοῦ Φίλωφ¹. Διὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν λόγον τοῦ τῆς 4ης Μαΐου 1941 εἰς Ράιχσταγ ὁ Χίτλερ ἔλεγε: «Χαιρετίζομεν τὸ γεγονός, ὅτι οἱ σύμμαχοί μας ἤμποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς δικαίας (:) πολιτικὰς καὶ ἐθνικὰς τῶν φιλοδοξίας. Τὸ γεγονός ὅμως, ὅτι ἡ διαπραχθεῖσα ἄλλοτε ἀδικία (:) ἐναντίον τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ἤμπορεῖ τώρα νὰ ἐπανορθωθῇ, μᾶς συγκινεῖ ὅλως ἰδιαιτέρως»². Τὴν ἐπίσημον προσχώρησιν ἐπηκολούθησεν ἐντὸς ὀλίγων ὥρῶν ἡ εἴσοδος τῶν συντεταγμένων γερμανικῶν φαλάγγων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λιστ καὶ Κλάϊστ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἡ ραγδαία καθόδος τῶν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα³.

Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως περὶ τῆς συνεργασίας τῆς Βουλγαρίας μετὰ τοῦ ᾽Αξονος ἐπεκύρωσε πλήρως καὶ κατὰ τὸν πανηγυρικώτερον τρόπον ὀλόκληρος ὁ βουλγαρικὸς λαός. Ἡ ὑποδοχὴ, τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοῦ μικροτέρου μέχρι τοῦ μεγαλυτέρου, ἀπὸ

¹ Ἐγκυκλοπαιδεία», Μόσχα 1946, εἰς τὸ κεφάλαιον «Βαλκανικαὶ χῶραι» εἰς τὸν πρόλογόν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Βαλκάνια καὶ Βαλκανικοὶ λαοί», τὸ ὁποῖον ὑπογράφει ὁ ἀποθανὼν κομμουνιστὴς πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας Β. Π. Κολάρωφ, γράφει μετὰξὺ ἄλλων: «Υποχρεθέντα εἰς τὸν βασιλέα Βόριδα καὶ τὸν Φίλωφ κάθε ὑποστήριξιν τῶν μεγαλοβουλγαρικῶν πόθων τὰ γερμανικὰ στρατεύματα διήλθον τὴν 1ην Μαρτίου 1941 τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβον τὴν Βουλγαρίαν». Ὁ Κολάρωφ προσαρμοζόμενος πρὸς τὸ σοβιετικὸν κομμουνιστικὸν κλίμα ἀποκαλεῖ τὰς βουλγαρικὰς διεκδικήσεις ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὑπὲρ τῶν ὁποίων τόσον καὶ αὐτὸς ἠγωνίσθη κατὰ τὸ παρελθόν, «μεγαλοβουλγαρικοὺς σωβινιστικοὺς πόθους», τὴν δὲ φιλικὴν εἴσοδον τῶν Γερμανῶν ἐντὸς τῆς συμμάχου Βουλγαρίας «κατάληψιν» τῆς χώρας ὑπὸ ἐχθρικοῦ κράτους. Κοριζή, σελ. 113-114.

1. Νικ. Μοσχολοπούλου, Ἡ Δυτικὴ Θράκη, σελ. 156.—Constantinopoulos, σ. 299.—Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 75. Ὁ Φίλωφ γράφει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του: «Τὸ γεγονός τοῦτο ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀστηρῶς μυστικὸν καὶ δὲν θὰ ἀνεκοινοῦτο παρὰ μόνον μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῶν δύο κυβερνήσεων Γερμανίας καὶ Ἰταλίας». Ὄντως μετὰ τὴν γερμανικὴν εἰσβολὴν ἡ Βουλγαρία ἔλαβεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς τὰ ἐδάφη ταῦτα. Woodhouse, σελ. 21.

2. Δύο χρόνια πολέμου, σελ. 21.

3. Οἱ Ἀμερικανοὶ διπλωμάται γράφοντες ἐν φιλοβουλγαρικῷ πνεύματι θέλουσιν νὰ ἐμφανίσουν τὴν Βουλγαρίαν ὡς «θῦμα» καὶ γράφουν ὅτι αὕτη «κατελήφθη» ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, ἐνῶ ἐν τῇ πραγματικότητι αὕτη συμμαχήσασα ἠνοίξε μόνη τῆς τὰς πύλας τῆς εἰς τοὺς συμμάχους αὐτῆς. Πρβλ. ἀντὶ ἄλλων Cordell Hull, σελ. 926 («The Germans occupied Bulgaria») καὶ σελ. 931 («Hitler began to occupy Bulgaria»).

τῶν πτωχῶν μέχρι τῶν πλουσίων, ἐπεφύλαξαν εἰς τὰ γερμανικά στρατεύματα, ἦτο τόσον ἐνθουσιώδης καὶ αὐθόρμητος, ὥστε νὰ καταπλήξῃ ἀκόμη καὶ αὐτοὺς τοὺς Γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Αἱ περιγραφαὶ τῶν Γερμανῶν πολεμικῶν ἀνταποκριτῶν τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων, τῶν πρακτορείων εἰδήσεων, τῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπηχοῦν τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν¹.

Ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν ἦτο ἐνήμερος ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Γιουγκοσλαυία καὶ ἡ Βουλγαρία διεπραγματεύοντο ἀπὸ καιροῦ τὴν συνεργασίαν των μετὰ τὴν Γερμανίαν ἔναντι σοβαρωτάτων ἐδαφικῶν ἀνταλλαγμάτων εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος ἢ ἀκριβέστερον ἔναντι τῆς ἀποσπάσεως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν θὰ διενέμοντο μεταξύ των οἱ δύο οὗτοι βόρειοι γείτονές της, καὶ τῆς Θράκης, τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανεν ἡ Βουλγαρία. Ὁ τέως πρωθυπουργὸς καὶ τότε ἡγέτης τῆς ἀντιπολιτεύσεως Μουσάνωφ διεμαρτυρήθη διὰ τὴν εἴσοδον τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς Βουλγαρίαν, οὐχ ἦττον τοῦτο κατ' οὐδὲν τὸν ἠμπόδισε τὴν 14^{ην} Νοεμβρίου τοῦ 1941 νὰ διακηρῦξῃ μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην: «Σήμερον ἡ κατάστασις ἐν Βουλγαρίᾳ μετεβλήθη ἄρδην. Ὁ λαὸς δικαιούται νὰ πανηγυρίξῃ δι' αὐτό. Ὁ βουλγαρικὸς λαὸς χαίρει, διότι χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ μεγάλου γερμανικοῦ στρατοῦ ἀποκτᾷ ὅλα τὰ ἀποσπασθέντα ἀπὸ αὐτὸν ὑπόδουλα ἐδάφη»². Ἄλλωστε αὐθημερὸν ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν εἰς Βουλγαρίαν εἴσοδον τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ἀπασκοπούντων «νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας». Εἰς τὴν Σοβρανίε ὁ πρωθυπουργὸς Φίλωφ ἐδήλου ὅτι «τὸ Βερολῖνον οὐδὲν τοῦ εἶχε ζητήσει, ἀντιτιθέμενον πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Βουλγαρίας, τὰς ἀπορροεῦσας ἐκ τῶν μετὰ γειτόνων συνθηκῶν της». Βραδύτερον ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἐδικαιολογεῖτο ὅτι «ἀπεδέχθη τὴν λύσιν ταύτην ὡς πλεον ρεαλιστικὴν καὶ μόνην δυναμένην νὰ σώσῃ ὅ,τι ἔμεινε νὰ σωθῆ». Ἡ ἐφημερὶς τῆς Σόφιας «Ζάρια» σχολιάζουσα τὸ γεγονός ἔλεγεν ὅτι «ἡ Βουλγαρία ἀπεφάσισε τὴν μελλοντικὴν τύχην της, τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγῦ καὶ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἐθνικῶν της πόθων».

Τὴν 1^{ην} Μαρτίου 1941 ὁ ἐν Μόσχᾳ Γερμανὸς πρεσβευτὴς ἀνεκοίνου εἰς τὸν Μολότωφ τὴν προσχώρησιν εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὴν τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων³. Ὁ Μολότωφ ἐδέχθη τὰς ἀνακοινώσεις αὐτὰς μετὰ μεγάλην σοβαρότητα καὶ ἐξέφρασε «τὴν

1. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 75-76.

2. Νικηφ. Μοσχόπουλου, Ἡ Δυτικὴ Θράκη, σελ. 155-156.— Πρβλ. Seton-Watson, σελ. 405.

3. Byrnes, σελ. 290.

βαθυτάτην δυσφορίαν του», διότι διὰ τῆς τοιαύτης στρατιωτικῆς κατοχῆς ἡ Γερμανία εἶχε λάβει ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἀποφάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰ συμφέροντα ἀσφαλείας τῆς Ρωσίας¹.

6. Αἱ μετὰ τοῦ ᾽Αξονος συμφωνίαι τῆς Γιουγκοσλαβίας

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ Γερμανία ἀνέπτυσε μεγίστην διπλωματικὴν δραστηριότητα καὶ εἰς Βελιγράδιον.² Τὰ προσαχθέντα κατὰ τὴν δίκην τῆς Νυρεμβέργης ἀποκαλυπτικὰ ἔγγραφα τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν εἶναι λίαν σαφῆ ὡς πρὸς τὴν γιουγκοσλαβικὴν σπουδὴν νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος τὰς πρὸς νότον διεκδικήσεις της.³ Βάσει τῶν ἐλθουσῶν εἰς φῶς μέχρι σήμερον ἀποκαλύψεων ἡ Γιουγκοσλαβία δὲν πρέπει ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ κατηγορηθῇ ὡς ἐλθούσα εἰς συμφωνίας μετὰ τοῦ ᾽Αξονος, ἀλλὰ ὡς συνυπεύθυνος διὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ ᾽Αξονος, διότι, διαπραγματευομένη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου μετὰ τῆς Γερμανίας, ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ἐν περιπτώσει συρράξεως νὰ κινηθῇ ἐναντίον της καὶ συνεπῶς τὴν διεβεβαίωνε περὶ τοῦ ἀχρήστου πλέον τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ, ἣτις, εὐρισκομένη εἰς τὰ νῶτα τοῦ ᾽Αξονος, ἀπετέλει ἀνέκαθεν ἓνα ἐκ τῶν φόβων τῆς Γερμανίας διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν πλευρῶν της. Διησφαλισμένη οὕτως ἡ Γερμανία ἐνεθαρρύνθη εἰς τὴν ἀπόφασίν της νὰ δράσῃ πρὸς Δυσμὰς κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἐν γένει. Ἡ Γιουγκοσλαβία διὰ τῆς ὑπόπτου στάσεώς της κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1940, ἀπεκάλυπτεν εἰς τὸν ᾽Αξονα ὅτι ἠχρήστευε τόσον τὴν Μικρὰν Ἀντάντ, ὅσον καὶ τὸ Βαλκανικὸν σύμφωνον.⁴ Ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ, διασπάσασα ἀνεπανορθώτως τὴν ἐνότητα καὶ συνεννόησιν τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, τὰ προπαρεσκεύασε, διὰ νὰ καταστοῦν ταῦτα ἐν τῷ ἀμέσῳ προσεχεῖ μέλλοντι εὐκολώτερα βορὰ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς⁵.

1. Byrnes, σελ. 291.— Κύρου, σελ. 36.— Seton-Watson, σελ. 405.

2. Κύρου, σελ. 36. Διὰ τὴν ἐν γένει ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Γιουγκοσλαβίας πρὸ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου καὶ διὰ τὰ παρασκήνια τῆς φιλοαξονικῆς πολιτικῆς βλ. D. Gregoric, So endete Jugoslavia. Leipzig 1942. Ὁ συγγραφεὺς ὑπῆρξε διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Βρέμε», τοῦ κυβερνητικοῦ πρακτορείου εἰδήσεων «Ἀβάλα», ὡς καὶ τῆς ὑπηρεσίας διαφωτίσεως τοῦ Βελιγραδίου, καὶ ἔμπιστον πρόσωπον τῆς πολεμικῆς Γιουγκοσλαβικῆς κυβερνήσεως, ιδιότητες, αἱ ὁποῖαι παρέχουν ἐγγύησιν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν γραφομένων εἰς τὰς γινομένας ἀποκαλύψεις. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 5.

3. Μπράμου, σελ. 100.

4. Ἐὰν ὅλα τὰ βαλκανικὰ κράτη ἦσαν ἠνωμένα, θὰ ἠδύνατο νὰ παρατάξουν ἐναντίον τοῦ Χίτλερ 1.500.000 - 2.000.000 ἀνδρῶν. The background of our war, σ. 133.

5. Woodhouse, σελ. 106.

Μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Γαλλίας ὁ Γιουγκοσλαῦος πρωθυπουργὸς Τσφέτκοβιτς ἤρχεισε καὶ ἐπέτυχεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1940 προκαταρκτικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν ἐν Βελιγραδίῳ πρεσβευτὴν τῆς Γερμανίας von Herren¹. Ἐντεῦθεν ἐνεθαρρύνθη ἡ Ἰταλία εἰς τὴν ἀπόφασίν της νὰ ἐπιτεθῆ ἑναντίον τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν ἀναγνωρισθέντα εἰς αὐτὴν ζωτικὸν χῶρον (Lebensraum)² Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος, ὃ δὲ Ἄξων ἐν γένει ἐγνώριζε πλέον ὅτι ἠδύνατο νὰ κινήθῃ καὶ πρὸς τὸν νότον καὶ πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἀνενοχλήτως³.

Ἡ Γερμανία διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ πλευροῦ της ἔπρεπε νὰ εἶναι βεβαία περὶ τῆς στάσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας. Διαθέτουσα κατόπιν τῶν συνεννοήσεών της μὲ τὴν Βουλγαρίαν τὴν πενιχρὰν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ὁδὸν εἰσβολῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Βουλγαρίας ἐπεζητεῖ κατὰ τὸ δυνατόν καλυτέρας ὁδοῦς διὰ τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ἐδάφους καὶ δὴ ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Σκοπίων διὰ τῶν πυλῶν τοῦ Ἄξιου (Δεμίρ Καπού) καὶ ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Μοναστηρίου διὰ τῆς Κέλλης. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπαυε βολιδοσκοποῦσα ἀνεπισήμως τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς κύκλους τοῦ Βελιγραδίου⁴.

Τὴν 1ην Νοεμβρίου 1940 ἡ Γιουγκοσλαβία ἐδῆλωσεν οὐδετερότητα εἰς τὸν πόλεμον Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας. Τότε ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις ἐξεδήλου τὴν πρόθεσίν της, ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν εἶχε νὰ ἀναμιχθῆ εἰς οἰονδήποτε πόλεμον, ἐφ' ὅσον ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποφύγῃ. Ἐὰν ὅμως ἡ Βουλγαρία παρείχε δίοδον εἰς τὸν Ἄξωνα, θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν νὰ κρατηθῆ ἐκτὸς τοῦ πολέμου, διότι ἡ ὁδὸς ἐκ Βουλγαρίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἦτο κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, παραλλήλως τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἀπ' αὐτῶν χιλιομέτρων⁵.

Τὴν 2αν Νοεμβρίου 1940 ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Βρέμε» Ντανίλο Γκρέγκοριτς, συνομιλῶν μὲ τὸν Γερμανὸν πρεσβευτὴν ἐπὶ τοῦ ἐνδεχομένου τῆς προσχωρήσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸν γερμανοἰταλικὸν συνδυασμόν, ἔθεσε τὸ πρόβλημα τῶν ἀνταλλαγμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐζήτει ἐνδεχομένως ἡ Γιουγκοσλαβία, καὶ ἐτόνισεν ὅτι ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον κυρίως ἐνδιαφέρεται ἡ χώρα του, εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐδαφικῆς διεξόδου πρὸς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ von Herren ἐφάνη ἁπλῶς ἐπιφυλακτικὸς, κατέληξεν ὅμως λέγων ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο ἤδη εἰς ἐμπό-

1. Gregoric, σελ. 92.

2. Woodhouse, σελ. 106.

3. Γ. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 6.

4. Woodhouse, σελ. 19.

5. Woodhouse, σελ. 19.

λεμον κατάστασιν πρὸς μίαν δύναμιν τοῦ Ἄξονος, ἡ παραχώρησις τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν διαπραγματεύσεων. Κατενθουσιασμένος διὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ὁ Γκρέγκοριτς ἐξήτησεν ἀμέσως νὰ ἴδῃ τὸν πρωθυπουργὸν Τσφέγκοβιτς, τὸν ὁποῖον συνήνητησεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπεβίβαζετο διὰ ταξειδίον του. Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Γκρέγκοριτς προεκάλεσεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὸν Γιουγκοσλαῦον πρωθυπουργόν, ὁ ὁποῖος εἶπεν ἐπὶ λέξει εἰς τὸν συνομιλητὴν του : « Διὰ τὴν Θεσσαλονικὴν προσχωροῦμεν ἀπροκαλύπτως καὶ εἰς τὸν ἀντιβρετανικὸν συνασπισμόν. Πέστε το αὐτὸ εἰς τὸν von Herren ὡς ἀποψίν μου ». Τὸν ἐξουσιοδότησε δὲ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως εἰς Βερολῖνον καὶ νὰ προβῇ εἰς βολιδοσκοπήσεις τῶν ἰθυνόντων γερμανικῶν κύκλων, τονίζων ἐκεῖ κατηγορηματικῶς ὅτι « δι' αὐτὸ τὸ ἀντάλλαγμα ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις εἶναι πρόθυμος νὰ προσχωρήσῃ ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὸ γερμανικὸν συγκρότημα ἐν Εὐρώπῃ »¹. Σημειωτέον ὅτι αἱ συνομιλίαι αὐταὶ διεξήγοντο ἐν Βελιγραδίῳ πέντε μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν ἰταλικὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἑλλὰς διεξήγε τραχὺν καὶ ἀπέλπιδα ἀγῶνα ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν τῆς ἐλευθερίαν, ἀλλὰ « διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τιμὴν ὅλων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου »².

Δέον νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ἡ ἀνέκαθεν ὑφισταμένη παθολογικὴ ψύχωσις τῶν ἡγετικῶν παραγόντων τῆς Γιουγκοσλαβίας νὰ καλλιεργοῦν εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπαιτήσεις διεκδικήσεων εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν οὐτοπιστικὰς ἐπιδιώξεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἔλαβον τὴν συγκεκριμένην μορφήν τῶν πανσλαβιστικῶν σχεδίων μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ ὑφισταμένου δῆθεν « σλαβομακεδονικοῦ ἔθνους »³.

Ὁ Γκρέγκοριτς ἔσπευσε πράγματι εὐθὺς τὴν ἐπομένην νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Βερολῖνον, ὅπου ἀνεκοίνωσε τὴν πρότασιν τοῦ πρωθυπουργοῦ του εἰς διαφόρους σημαίνοντας χιτλερικούς, κυρίως ὅμως εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ τύπου εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐξωτερικῶν δόκτορα Πάουλ Σμίτ. Οὗτος τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν φὸν Ρίμπεντροπ, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦτο ἀπασχολημένος μὲ συνομιλίαις μὲ τὸν Ρῶσον συνάδελφόν του Μολότωφ καὶ οὕτω δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν δεχθῇ.

Ὁ Γκρέγκοριτς ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Βερολῖνον μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ Γερμανία ἠτοίμαζε διὰ τὰς ἀμέσως ἐπομένας ἑβδομάδας, δηλαδὴ διὰ τὰ τέλη τοῦ 1940, ἐντονωτάτην πολιτικὴν δρασίαν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν θὰ ἔβλεπε μὲ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν γιουγκοσλαβι-

1. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 79 - 80.

2. G. r. Gafenkο, πρῶην ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, Les derniers jours de l'Europe, σελ. 215.

3. Μπαράμου, σελ. 101.

κὴν πρωτοβουλίαν διὰ συνεννόησιν μὲ τὸ Ράιχ, ὁπότε καὶ ἡ Γερμανία θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ μετὰ τῆς Ἰταλίας ὅλα τὰ μέτρα, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν θέσιν τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ δυνατόν τῆς ἐξόδου της πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Ἄπαντα ταῦτα ὁ διευθυντὴς τῆς «Βρόμε» ἐξέθεσεν εἰς μακρὸν ὑπόμνημα, ὃπερ ὑπέβαλε πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Γιουγκοσλαβίας πρίγκηπα Παῦλον, τὸν πρωθυπουργὸν Τσφέτκοβιτς καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Τσιντσάρ Μάρκοβιτς. Ὁ τελευταῖος, ὅστις ἕως τότε ἦτο μᾶλλον ἐπιφυλακτικὸς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς συμπράξεως μὲ τὸ Ράιχ, ἐφάνη μεταπειθόμενος ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ὑπομνήματος τούτου¹.

Ὁλίγας ἡμέρας βραδύτερον, ἤτοι τὴν 21^{ην} Νοεμβρίου 1940, ὁ Γκρέγοριτς ἔλαβε τηλεφώνημα τοῦ διευθυντοῦ τύπου τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν δόκτορος Σμίτ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐκάλεε νὰ μεταβῇ ἄνευ χρονοτριβῆς εἰς τὸ Βερολῖνον, διότι ὁ Ρίμπεντροπ ἐζήτησε νὰ τὸν ἰδῇ ἐπειγόντως. Πρὶν ἀναχωρήσῃ, εἶδε καὶ πάλιν τὸν πρωθυπουργὸν Τσφέτκοβιτς, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπανάλαβεν ἐπὶ λέξει: «Εἶπατε λοιπὸν εἰς τὸν Ρίμπεντροπ ὅτι εἴμεθα πρόθυμοι νὰ προσχωρήσωμεν εἰς τὸν ἀντιβρετανικὸν συνασπισμὸν, τὸν ὁποῖον σχηματίζει τώρα ἡ Γερμανία. Πρὸ παντὸς ὅμως, ἂν λάβωμεν ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, προσχωροῦμεν ἀμέσως»². Ὅντως ὁ Gregoric' συνηντήθη μετὰ δύο ἡμέρας, τὴν 23^{ην} Νοεμβρίου 1940, ἐν Βερολίνῳ μετὰ τοῦ Ρίμπεντροπ εἰς τὸ ἰδιαιτέρον γραφεῖόν του εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Ἄφου ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς τοῦ ἀνέπτυξε τὰς κοσμοθεωρητικὰς ἀντιλήψεις τοῦ τρίτου Ράιχ καὶ τοὺς γενικωτέρους λόγους, διὰ τοὺς ὁποῖους ἡ Γερμανία διεξάγει τὸν πόλεμον, ὁ Γιουγκοσλαῖος μεσολαβητὴς ἐξέθεσε διὰ μακρῶν ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία ἐνδιαφέρεται κυρίως νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖράς της καὶ νὰ ἀξιοποιηθῇ παρ' αὐτῆς ἡ πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς τόσον σημαντικὴ γραμμὴ Δουνάβεως - Μοράβα - Ἄξιοῦ καὶ ἡ φυσικὴ της συνέχεια μέχρι Θεσσαλονίκης. Εἰς τὴν ἀρχὴν σχεδὸν τῆς συνομιλίας του, εἶπεν, ὡς ὁ ἴδιος ἐκθέτει: «Καὶ ἂν ἀκόμη ἠμποροῦμεν νὰ ἀποσαφηνίσωμεν μὲ τὴν Γερμανίαν ὅλα τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν φαινομενικαὶ ἢ πραγματικαὶ ἀσάφεια, δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν ἀσφαλῶς. Οὐδὲν ἔχει νὰ ἀξιῶσῃ ἡ Γιουγκοσλαβία ἀπὸ τοὺς γείτονάς της. Μόνον ἐν ζήτημα εἶναι οὐσιῶδες διὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἡ γραμμὴ Δουνάβεως - Μοράβα - Ἄξιοῦ μετὰ τῆς προεκτάσεώς της μέχρι Θεσσαλονίκης. Εἰς αὐτὸ περιστρέφετο πάντοτε ἡ προσπάθεια τῆς Σερβίας, νὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν οὐσιώδη αὐτὴν οἰκονομοπολιτικὴν γραμμὴν καὶ νὰ τὴν ἐκμεταλλευσθῇ. Ἡ Γιουγκοσλαβία, ἐμμένουσα εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτὴν γραμμὴν, ἐπέτυχεν νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἐλευθέραν ζώνην εἰς

1. Gregoric', σελ. 99-107.— Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 80.

2. Gregoric', σελ. 109.

τὸν λιμένα αὐτῆς»¹. Ὁ Ρίμπεντροπ ἀπήντησεν ὅτι, ἂν ἡ Γιουγκοσλαυία εὔρισκε τώρα τὸν δρόμον πρὸς τὴν Γερμανίαν, θὰ ἐξησφάλιζεν ὅλας τὰς ἐγγυήσεις ἐναντίον οἰουδὴποτε κινδύνου διὰ τὴν εὐρυτάτην ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιρροῆς της καὶ θὰ ἐδημιούργει τὴν καλυτέραν εὐκαιρίαν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς «δικαίας ἀξιώσεις της διὰ μίαν διέξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον»². Τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἰδίου Γκρέγκοριτς ἀπεφασίσθη νὰ σταλῆ ἀμέσως πρόσκλησις εἰς τὸν Γιουγκοσλαῦον ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, διὰ νὰ συζητήσῃ ἐπισημότερον ἐπὶ ὄλων αὐτῶν τῶν ζητημάτων. Ὁ Ρίμπεντροπ ἔστειλε πράγματι ἀμέσως τηλεγράφημα εἰς τὸν ἐν Βελιγραδίῳ Γερμανὸν πρεσβευτὴν ὅπως καλέσῃ ἐπισήμως τὸν Μάρκοβιτς, ὁ ὁποῖος ἡμέρας τινὰς βραδύτερον μετέβη εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Ρίμπεντροπ εἰς Φοῦσλ καὶ εἶχε μακρὰς συνομιλίας μετ' αὐτοῦ. Ὁ Μάρκοβιτς ἐν συνεχείᾳ συνηντήθη καὶ μετὰ τὸν Χίτλερ εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ τοῦ Μπέργκχοφ. Ἐπὶ τῆς συναντήσεως ταύτης ὁ Χίτλερ γράφει εἰς τὴν ἀπὸ 5ης Δεκεμβρίου 1940 ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Μουσολίνι: «Συνομιλήσα μετὰ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γιουγκοσλαυίας Μάρκοβιτς. Προσεπάθησα νὰ τὸν πείσω περὶ τῆς μοναδικῆς εὐκαιρίας, πὺ τούτους παρουσιάζεται νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸν ᾽Αξονα, ὅστις κατὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον θὰ νικήσῃ, καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν φιλικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν γιουγκοσλαυικῶν βλέψεων. Τὰς βλέψεις αὐτάς, ἐὰν συνεχίσουν τὴν σημερινὴν πολιτικὴν των, δὲν ἡμποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν οὔτε κατ' ὄνειρον. Μόλις λάβω ἀπάντησιν ἀπὸ τὸ Βελιγράδιον ἢ μόλις καθορισθῇ ἄλλη σύσκεψις, θὰ σᾶς εἰδοποιήσω ἀμέσως, Ντοῦτσε». Εἰς δὲ τὴν ἐπιστολὴν του τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1940 γράφει: «Ἡ Γιουγκοσλαυία φαίνεται νὰ ἀκολουθῇ πολιτικὴν περισκέψεως, διὰ νὰ κερδίσῃ χρόνον... Δὲν προτίθεται νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε συμπληρωματικόν, πρὶν στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι βελτιώσουν γενικῶς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν»³. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Μάρκοβιτς δὲν ἦτο τόσον πρόθυμος, ὅσον ὁ πρωθυπουργὸς του καὶ οἱ ἄλλοι Γιουγκοσλαῦοι, δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πλήρης συμφωνία καὶ οὕτως δλόκληρος ὁ Δεκέμβριος καὶ ὁ Ἰανουάριος διέρρησαν χωρὶς νὰ σημειωθῇ θετικὴ πρόοδος εἰς τὸ ζήτημα τῆς προσχωρήσεως τῆς Γιουγκοσλαυίας εἰς τὸν ᾽Αξονα⁴.

Οἱ δυτικοὶ Σύμμαχοι ἔχοντες πληροφορίας περὶ τῶν κινήσεων καὶ συνεννοήσεων τούτων προσεπάθουν νὰ τὰς ἐξακριβώσουν διὰ τῶν διπλω-

1. Gregoric', σελ. 112.—Γ. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαυίας, σελ. 49.

2. Gregoric', σελ. 112.

3. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 81-82.—Γ. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαυίας, σελ. 5.

4. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 81.

ματῶν των. Ἦδη ἀπὸ τῆς 24ης καὶ 25ης Ἰανουαρίου 1941 ὁ ἐν Βελιγρὰδιῳ Ἀμερικανὸς πρεσβευτῆς Ἀρθουρ Μπλις Λέιν ἐτηλεγράφει πρὸς τὸ ἀμερικανικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ συνταγματάρχης William J. Donovan, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὰ Βαλκάνια ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν Κνοκ τῇ διαταγῇ τοῦ προέδρου, διὰ τὴν ὑποκινήσῃ τὴν Γιουγκοσλαβίαν εἰς ἀντίστασιν, ἔλαβον διαβεβαιώσεις παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως Παύλου καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Τσφέτκοβιτς, ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ διέλθουν διὰ τοῦ ἐδάφους τῆς στρατεύματα καὶ πολεμοφόδια τοῦ Ἄξονος καὶ ὅτι θὰ ἀντισταθῇ εἰς πᾶσαν ἐπίθεσιν. Ὁ Λέιν μάλιστα προσέθετεν ὅτι ἐκράτει εἰς τὸ Βελιγρὰδιον σκέψις, ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία υἱοθέτουν παρομοίαν στάσιν, αἱ τρεῖς χώραι ὁμοῦ θὰ ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ προστατεύσουν ἑαυτάς¹. Τὴν 8ην ὁμοῦ Φεβρουαρίου 1941, ὅταν ἐπέκειτο ἡ εἴσοδος γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς Βουλγαρίαν, ὁ Λέιν ἐτηλεγράφει ὅτι ὁ ἀντιβασιλεὺς Παῦλος ἐθεώρει τὴν κατάστασιν τῆς Γιουγκοσλαβίας ἀπελπιστικὴν, ὁ δὲ πρωθυπουργὸς Τσφέτκοβιτς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Τσιντσὰρ Μάρκοβιτς, ὃν ὁ Λέιν ἐθεώρει φίλον τοῦ Ἄξονος, τῷ ἐγνώρισαν ὅτι δυνατὸν νὰ μετέβαινον ἐντὸς ὀλίγου εἰς Βερολίνον τῇ προτάσει τοῦ Χίτλερ καὶ ὅτι ὁ ἀντιβασιλεὺς ἦτο διατεθειμένος νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον πάση θυσίᾳ². Ἡ καθυστέρησις τῆς ἀφίξεως εἰς Βερολίνον τῶν Γιουγκοσλαύων ἐπέφερε κάποιαν δυσφορίαν τῶν Γερμανῶν, τὴν ὁποίαν καὶ τὴν ἐξεδήλωσαν διὰ τοῦ ἐν Βελιγρὰδιῳ πρεσβευτοῦ των von Herren. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Γιουγκοσλαῦος πρωθυπουργὸς Τσφέτκοβιτς ἀπέστειλε πάλιν κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου τὸν Γκρέγκοριτς εἰς Βερολίνον, διὰ τὴν ἔξακριβώσῃ ποία παρεξήγησις ὑπάρχει. Ἀπὸ τὰς συνομιλίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ὁ Γκρέγκοριτς, ἐπέισθη ὅτι, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ ἐζήτησαν νὰ ἐκκαθαρίσουν σαφῶς τὸ ζήτημα τῆς προσχωρήσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον τοῦ Ἄξονος, ὁ Μάρκοβιτς, πάντοτε διστακτικὸς, προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἀντελαμβάνετο ποῦ περιεστρέφετο τὸ ζήτημα. Ὁ Ρίμπεντροπ ἐζήτησε σαφῶς ἀπὸ τὸν Γκρέγκοριτς νὰ ἐνεργήσῃ, ὥστε νὰ μεταβῇ πρὸς συνάντησίν του ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργὸς Τσφέτκοβιτς, καὶ τοῦ προσέθεσεν: «Εἴτετε εἰς τοὺς συμπατριώτας σας ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία ἔχει τώρα τὴν μεγάλην εὐκαιρίαν, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ χάσῃ, διότι δὲν θὰ τὴν ἐπανεύρῃ πλέον»³. Κατόπιν τούτων ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας μετέβησαν τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1941 πρῶτον εἰς Φοῦσλ καὶ εἶτα εἰς Μπέργκχοφ, ὅπου εἶχον μακρὰς συνομιλίας μὲ τοὺς Ρίμπεντροπ καὶ Χίτλερ. Ὁ τελευ-

1. Cordell Hull, σελ. 928.

2. Cordell Hull, σελ. 929.

3. Gregoric, σελ. 122.

ταῖος τοὺς ἐπανάλαβε καθαρὰ τὴν θεωρίαν τῆς μοναδικῆς εὐκαιρίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Γιουγκοσλαβία, διὰ νὰ ἐξασφάλισῃ τὴν ἀκεραιότητα, τὰ σύνορά της καὶ πιθανότητος μελλοντικῆς ἐπεκτάσεως. Ἔδωσεν ὁμως σαφῶς νὰ ἐννοηθῇ ὅτι περιμένει τὸ ταχύτερον ἀπάντησιν. Ὁ Τσφέτκοβιτς ἀφ' ἐτέρου ἐξέθετεν εἰς τὸν Ρίμπεντροπ τὸ σχέδιον ἑνὸς βαλκανικοῦ συνασπισμοῦ, τὸν ὁποῖον θὰ ἀπετέλουν πλὴν τῆς Γιουγκοσλαβίας ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία. Ὁ συνασπισμὸς αὐτὸς θὰ προσεπάθει νὰ πείσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, διὰ νὰ συμπεριληφθῇ καὶ αὕτη εἰς τὸν συνασπισμὸν. Θὰ ἐσχηματίζετο οὕτω μετὰξὺ τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἑγγὺς Ἀνατολῆς καὶ τῶν βρετανικῶν ἐπιθετικῶν προθέσεων ἐναντίον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου ἀφ' ἐτέρου μία παρεμβολὴ οὐδετέρων ἐθνῶν, ἡ ὁποία θὰ ἀπετέλει τὴν καλυτέραν ἐξασφάλισιν τῆς Γερμανίας ἀπὸ κάθε ἐπικίνδυνον ἐνδεχόμενον. Ὁ Ρίμπεντροπ ὁμως ἀπέκρουσεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ περίεργον αὐτὸ γιουγκοσλαβικὸν σχέδιον¹. Οὕτως ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις Τσφέτκοβιτς - Μάρκοβιτς, ἣτις εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Νοεμβρίου 1940 διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν Γερμανίαν περὶ προσχωρήσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς «τὸ ἀντιβρετανικὸν στρατόπεδον»², μεσοῦντος τοῦ Φεβρουαρίου εἶχε φθάσει εἰς σημεῖον πλήρους συνεννοήσεως μετὰ τὸν ᾿Αξονα.

Ὅταν ἡ χώρα μας ὑφίστατο τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1940 τὴν ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν τοῦ ᾿Αξονος — τῆς Ἰταλίας πρῶτον καὶ τῆς Γερμανίας ἔπειτα —, δὲν εἶχομεν ἀκόμη σαφῆ ἐπίγνωσιν τοῦ γεγονότος, ὅτι γύρω ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπίθεσιν διεξήγοντο διαπραγματεύσεις τῶν ἐπιδρομέων μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς γείτονάς μας περὶ ἀποσπάσεως τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ διανομῆς της μετὰξὺ τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ Βουλγαρίας ὡς ἀνταλλάγματος διὰ τὴν προσχώρησιν τῶν κρατῶν τούτων εἰς τὸν ᾿Αξονα. Ἡ Γερμανία ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ προσεταιρισθῇ τὰ δύο σλαβικὰ κράτη τῆς Χερσονήσου ἐπέτυχεν νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἱμπεριαλιστικὰς ἀπόψεις τῶν δύο νοτιοσλαβικῶν κρατῶν, Γιουγκοσλαβίας καὶ Βουλγαρίας, μετὰ τὸν ἐπαθλον τὴν διανομὴν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ τὴν παραχώρησιν τῆς μὲν Θεσσαλονίκης μετὰ εὐρυτάτης περὶ αὐτὴν ἐνδοχώρας εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, τῆς δ' ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος Μακεδονίας καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης μέχρι τοῦ Ἐβρου εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Βραδύτερον μόνον, μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἀπεκαλύφθησαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν τὴν συνωμοσίαν αὐτήν³. Δὲν ἐπροσέξαμεν ἐπίσης ὅσον

1. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 81 - 82.

2. Gregoric', σελ. 142.—Κύρου, σελ. 35.—Seton-Watson, σελ. 389 καὶ 405 - 407.

3. Κύρου, σελ. 7.—Μπράμου, σελ. 101.—Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 196.

θὰ ἔπρεπε τὸ γεγονός, ὅτι, ἐνῶ ἡ Γιουγκοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία διεπραγματεύοντο μὲ τὴν Γερμανίαν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία, διατελοῦσα τότε εἰς ἐντελῶς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν χιτλερικήν Γερμανίαν, ἐπεκρότει τὰς τοιαύτας συμφωνίας καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς πράκτοράς της συγκεκριμένης ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἐνίσχυσιν ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐπεδίωκον τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας'.

Ἡ Ρωσία παρηκολούθησε τὰς διαπραγματεύσεις αὐτὰς οὐ μόνον ἄνευ ἀντιρρήσεώς τινος, ἀλλὰ καὶ μὲ πρόδηλον εὐχαρίστησιν, διότι διὰ τῆς τοιαύτης ἐπεκτάσεως τῶν δύο σλαβικῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου ἱκανοποιοῦντο καὶ τὰ σχέδιά της περὶ προωθήσεως τοῦ Σλαυισμοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐξώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῆς Μακεδονίας. Τὰ ΚΚ Γιουγκοσλαβίας καὶ Βουλγαρίας καθ' ὄλον αὐτὸ τὸ στάδιον τῶν διαπραγματεύσεων καὶ μετ' αὐτὸ σιωποῦν ἐντελῶς καὶ δὲν ἀντιδρῶν εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν χωρῶν τῶν μετὸν ᾽Αξονα, τὸ δὲ ΚΚΕ οὐδὲ διαμαρτυρίαν κἄν διατυπώνει. Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ἦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀκόλουθος πρὸς τὴν παλαιάν της πανσλαβιστικὴν πολιτικὴν τῆς ὑπὸ τῶν Σλαύων κατακτῆσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐνέπνεε τὴν Ρωσίαν τῶν Τσάρων κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καὶ ἐκείνην, ἡ ὁποία ὑπηγόρευεν εἰς τὰ διεθνή κομμουνιστικὰ συνέδρια τοῦ 1924-1925 τὸ σύνθημα «αὐτόνομος καὶ ἀνεξάρτητος Μακεδονία καὶ Θράκη». Οἱ κομμουνισταὶ ὅμως τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἐδέχοντο νὰ υἱοθετήσουν κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς, καθ' ἣν προητοιμάζετο ἡ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀξονικὴ ἐπίθεσις, τὰ ἐκ τῆς Μόσχας νέα συνθήματα περὶ ἀδελφικῆς συνεργασίας τῶν βαλκανικῶν λαῶν καὶ περὶ προστασίας τῶν «δικαιωμάτων» τῶν «σλαβομακεδονικῶν» πληθυσμῶν, ἐγίνοντο ἐκουσίως τῶν ὄργανα μιᾶς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν συνέπιπτον ὁ κομμουνισμὸς καὶ ὁ χιτλερισμὸς. Ἡ πλήρης αὕτη συνωμοσία ἐφάνη ἀργότερον, ὅταν εἰς τὴν ὑποδουλωμένην πλέον εἰς τὸν ᾽Αξονα Ἑλλάδα τὰ ἴδια ἀκριβῶς στοιχεῖα συνειργάζοντο ἀρχικῶς μὲ κατακτητὰς Ἴταλους καὶ Γερμανούς, τοὺς πράκτορας τῆς χιτλερικῆς Βουλγαρίας, ἀργότερα δὲ καὶ μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς κομμουνιστικῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς κομμουνιστικῆς Γιουγκοσλαβίας, διὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς σκοπὸν, τὴν ἀπόσπασιν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα'. Τὸ ἐὰν ἡ ὅλη αὕτη κίνησις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἢ τὴν Βουλγαρίαν, ἀποτελεῖ λεπτομέρειαν τοῦ ὅλου ζητήματος, λεπτομέρειαν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἡ Γιουγκοσλαβία ἢ ἡ Βουλγαρία κατεῖχε

1. Πρὸβλ. Max Beloff, The Foreign Policy of Soviet Russia 1929 - 1936. London 1951.

2. Κύρσο, σελ. 7-8.

κατὰ τὰς συγκεκριμένας περιόδους τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων εἰς τὸ Κρεμλίνον, ὡς ὄργανον τῆς εὐρυτάτης κοσμοκρατορικῆς σοβιετικῆς πολιτικῆς. Ἡ οὐσία εἶναι μία, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὅλη διπλωματικὴ κίνησις ἀπεσκοπεῖ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀπόσπασιν τῶν ἑλληνικωτάτων ἑδαφῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν αὐτῶν εἰς τὰ βόρεια σλαβικὰ κράτη.

Φαίνεται πιθανὸν ὅτι μέχρι καὶ τοῦ Μαρτίου 1941 ἡ Γερμανία ἤλπιζε νὰ συνδέσῃ εἰς τὸ ἄρμα τῆς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαβίαν ὁμοῦ, παρὰ τὸ ἐκ παραδόσεως ὑπάρχον μεταξὺ αὐτῶν ῥήγμα ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο ἡ Γερμανία, προσεπάθει νὰ καταπείσῃ τὴν Γιουγκοσλαβίαν νὰ δεχθῆ μόνον διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον, καταλαμβάνουσα τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ σχετικοῦ διαδρόμου ἢ τὸ πολὺ καὶ τὴν δυτικῶς τοῦ Ἄξιου περιοχὴν, τὴν δὲ Βουλγαρίαν νὰ ἀρκεσθῆ μόνον εἰς τὴν ἐπέκτασίν τῆς εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Ἐγένοντο μακρὰ διαπραγματεύσεις, διαρκέσασαι ἐπὶ τινὰς μῆνας, καθ' ἃς ἡ Γιουγκοσλαβία ἐξήτει ἐπιμόνως ὡς τίμημα εἰσόδου τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Χίτλερ δλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην¹.

Ἡ προσχώρησις τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου 1941 καὶ ἡ εἴσοδος τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς αὐτὴν

1. Barker, σελ. 29.

2. Γ. Βασιλειάδου, Ἐπιστολὴ Βορειομακεδόνοσ πρὸσ τὸν στρατάρχην Τίτο (ἐκδ. Β'. 1948) σελ. 9.—Ἰδίου, Αἱ ἑδαφικαὶ μας διεκδικήσεις, 1948, σελ. 11. Ὁ R. L. Knejevitch εἰς ἄρθρον του ἐν τῷ περιοδικῷ International affairs τόμ. XXVII (1951) σελ. 38 ὑπὸ τὸν τίτλον Prince Paul, Hitler and Salonica προσέβη εἰς λίαν ἐνδιαφερούσας ἀποκαλύψεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁ πρωθυπουργὸς Δραγίσα Τσφέτκοβιτς ἀμνόμενος ἀπήνησεν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο (International affairs τόμ. XXVII (1951) σελ. 463 ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον Prince Paul, Hitler and Salonica) ἀνασκευάζων τὰς κατηγορίας καὶ τονίζων ὅτι δὲν ἐξήτησεν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκ τούτου ὁμως προκύπτει ὅτι, ἀρχαμένης τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδοσ ἐπιθέσεωσ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίασ ἐγένοντο διαπραγματεύσεισ διὰ τὴν προώθησιν τῶν Σλαύων πρὸσ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκησ (Ciano, Diplomatic Papers, σελ. 79). Ὁ στρατηγὸσ V. A. Petkovich, ἀρχηγὸσ τοῦ γραφείου ἐπιχειρήσεωσ καὶ μεταφορῶν τοῦ Γενικοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ἐπιτελείου τῷ 1940-41, εἰς ἄρθρον του εἰς τὸ περιοδικὸν Iskra τῆσ 1ησ Μαρτίου 1951 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποῖοσ εἶναι ὁ ἔνοχοσ» ἐρευνῶν τὴν προσπάθειαν τοῦ A. L. Knejevitch σχετικῶσ μὲ τὰσ προθέσεισ τῆσ ἀντιβασιλείασ, ὅπωσ προσβάλη τότε τὴν Ἑλλάδα, ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ ἀρχηγὸσ τοῦ Γενικοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ἐπιτελείου διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Μιλάν Νέδιτς νὰ καταρτίσῃ ἐπιγόντωσ νέον σχέδιον, καθ' ὃ, ἐὰν οἱ Ἰταλοὶ εἰσέβαλλον εἰς τὴν πεδιάδα τῆσ Θεσσαλονίκησ, αἱ γιουγκοσλαβικαὶ δυνάμεισ ἔπρεπε νὰ προσβάλουν τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ καταλάβουν τὴν Θεσσαλονίκην πρὸ τῶν Ἰταλῶν. Πρὸβλ. International affairs τόμ. XXVII (1951) σελ. 469.

κατετάραξε τοὺς Γιουγκοσλαύους κυβερνήτας. Τὴν 5ην Μαρτίου 1941 ὁ Λεῖν ἐτηλεγράφει ἐκ Βελιγραδίου ὅτι ὁ Γιουγκοσλαῦος πρωθυπουργὸς ἐδήλωσεν εἰς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία θὰ ὑπογράψῃ σύμφωνον μὴ ἐπιθέσεως μετὰ τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπογράψῃ τοιμερὲς σύμφωνον, ἐπιτρέπον τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς χώρας, τὴν δὲ ἐπομένην τὸν διεβεβαίωσε περὶ τούτου καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς Παῦλος¹. Ἐμεσολάβησαν νέαι γερμανικαὶ πιέσεις, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὴν παραίτησιν τῶν τριῶν Γιουγκοσλαύων ὑπουργῶν, Κωνσταντίνοβιτς, Μποντισλάβγιεβιτς καὶ Κουμπλίλοβιτς, καὶ ὁ Λεῖν ἐτηλεγράφει τὴν 19ην Μαρτίου 1941 ὅτι ὁ ὑφυπουργὸς Σμολιάνιτς τοῦ ἐγνώρισεν ὅτι ἡ προσχώρησις τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον ἐμελετᾶτο. Τὴν 21ην Μαρτίου ὁ αὐτὸς πρεσβευτὴς ἐτηλεγράφει ὅτι ἐπέκειτο ἡ προσχώρησις καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ὑπογράψῃ τὸ σύμφωνον². Τὴν 22αν Μαρτίου ὁ Γιουγκοσλαῦος στρατηγὸς Σίμοβιτς (ὁ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν πρωθυπουργὸς) προέβη εἰς ἔντονον διάβημα πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα πρίγκηπα Παῦλον, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἔστω καὶ τὴν ὑστάτην στιγμήν τὴν προσχώρησιν εἰς τὸν Ἄξονα. Ὁ πρίγκηψ Παῦλος καὶ ὁ αὐλόρχης του Ἄντιτς προσεπάθησαν κατὰ τὴν συνάντησιν αὐτὴν νὰ πείσουν τὸν στρατηγὸν Σίμοβιτς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἀντιρροήσεις του, μεταχειριζόμενοι τὸ δόλωμα τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποῖαν θὰ ἀπέκτα ἡ Γιουγκοσλαβία προσχωροῦσα εἰς τὸν Ἄξονα³. Τὴν 24ην Μαρτίου ὁ Λεῖν ἐτηλεγράφει ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ ὑπεγράφετο τὸ σύμφωνον προσχωρήσεως ἐν Βιέννῃ καὶ ὅτι ὅλαι αἱ ἐνεργεαὶ του πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα καὶ τὸν πρωθυπουργὸν νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ μεταβάλουν γνώμην ἀπέτυχον⁴. Οὕτως ὁ πρωθυπουργὸς Τσφέτκοβιτς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Τσιντσάρ Μάρκοβιτς τὴν 25ην Μαρτίου 1941 προσῆλθον εἰς Βιέννην εἰς τὸ ἀνάκτορον Μπελβεντέρε καὶ γενόμενοι δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Χίτλερ ὑπέγραψαν τὴν προσχώρησιν τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον⁵.

Τὴν σημασίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἡ προσχώρησις αὕτη, κατέστησεν ἀρκετὰ σαφῆ ὁ ἴδιος ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὸν λόγον του κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ὑπογραφῆς εἰπὼν τὰ ἑξῆς: «Μὲ τὴν

1. Cordell Hull, σελ. 932.

2. Cordell Hull, σελ. 932.

3. Gregoric', σελ. 141.

4. Cordell Hull, σελ. 932.

5. «Ἡ πρόθεσις μας, λέγει ὁ Δραγίσα Τσφέτκοβιτς (Prince Paul, Hitler and Salonica ἐν International affairs τόμ. XXVII (1951) σελ. 467), κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συμφώνου τῆς Βιέννης ἦτο νὰ ἀναβάλωμεν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸν πόλεμον». Gregoric', σελ. 97.—Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 83.—Seton-Watson, σελ. 407.

σιδηρῶν λογικῆν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἐκδήλωσιν μιᾶς μεγάλης ιδέας, καὶ μὲ μίαν ἀκρίβειαν ἀσύγκριτον πραγματοποιεῖται σήμερον, τουτέστιν ἐν μέσῳ πολέμου, ἡ νέα διάρθρωσις τῆς Εὐρώπης. Ἡ Γερμανία ἡ ἴδια δὲν ἔχει εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς οὔτε ἑδαφικὰ οὔτε πολιτικὰ συμφέροντα. Ὁ προσωρινὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι νὰ ἐμποδίσῃ ὅπως μία ξένη δύναμις κυριαρχήσῃ τοῦ χώρου τούτου, ἵνα εὖρη ἐκείθιν τὰς δυνατότητας πρὸς συνέχισιν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ τελικὸς τῆς ὁμοῦ σκοπὸς εἶναι νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων, ἡ ὁποία νὰ εἰρηνεύσῃ ἐπὶ λογικῶν καὶ δικαίων βάσεων τὸν τόσον σημαντικὸν αὐτὸν διὰ τὴν Εὐρώπην χώρον καὶ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ οὕτω νὰ εὐημερήσῃ. Τὸ ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία θὰ καταλάβῃ μέσα εἰς τὴν μελλοντικὴν ἀνθοῦσαν Εὐρώπην τὴν ἀνήκουσαν αὐτῇ θέσιν εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον εἶναι ἡ μοιραία συνέπεια τῆς σημερινῆς τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ Τριμερὲς σύμφωνον»¹. Ταυτοχρόνως ὑπεγράφη μυστικὸν πρωτόκολλον, ἐν ᾧ (ἄρθρ. 4) διαλαμβάνετο ὅτι «ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς νέας διαρθρωσεως τῆς Εὐρώπης ἡ Γιουγκοσλαβία θὰ λάβῃ διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἡ ὁποία κατόπιν ἰδιαιτέρας ἐπιθυμίας τῆς Γιουγκοσλαβίας θὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὴν γιουγκοσλαβικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης»².

Ὁ Τσφέτκοβις ἐπιστρέφων εἰς Βελιγράδιον ἐξεδήλωσε πρὸς τοὺς συνταξειδιώτας του ὡς ἑξῆς τὸν ἐνθουσιασμόν του: «Ὅ,τι ἐπετύχομεν δὲν ἐκέρδισε καμμία ἄλλη χώρα... Διὰ τῶν συμπληρωματικῶν πρωτοκόλλων, ὧν τὸ ἐν θὰ τηρηθῇ μυστικόν, καὶ ἰδίως διὰ τούτου, θὰ λάβωμεν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἰδοὺ ἡ μεγάλη εὐκαιρία καὶ ἡ μεγάλη τύχη διὰ τὴν πατρίδα μας. Ἀποκτώντες τὴν Θεσσαλονίκην, θὰ προσαρμόσωμεν τὴν οἰκονομίαν μας μὲ τὴν οἰκονομίαν τῆς Γερμανίας καὶ οὕτω θὰ ἔχωμεν τεραστίας δυνατότητας ἀναπτύξεως»³. Εἰς τὸν λόγον του τῆς 4ης Μαΐου 1941 ἐνώπιον τοῦ Ράιχσταγ ὁ Χίτλερ ἔλεγεν: «Ἡ Γιουγκοσλαβία κατόπιν συγκεκριμένης καὶ ἐμπεριστατωμένης αἰτήσεως τῆς κυβερνήσεώς της ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἐν περιπτώσει ἑδαφικῶν μεταβολῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον θὰ ἐλάμβανεν ἑδαφικὴν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἥτις μεταξὺ ἄλλων θὰ συμπεριελάμβανε καὶ τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης»⁴. Οὕτω βλέπομεν

1. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 83.— Gregoric', σελ. 154.— Woodhouse, σελ. 21.

2. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 59.

3. Gregoric', σελ. 154.— Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 78-79.— Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 60.

4. Woodhouse, σελ. 19.— Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 59.

ὅτι ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία, εἴτε ἐκέροδιζεν ὁ Ἄξων εἴτε οἱ Σύμμαχοι, θὰ εἶχον πάντοτε ἑδαφικὰ ἀνταλλάγματα¹.

Μετὰ 48 ὥρας, τὴν 27^{ην} Μαρτίου, ἐξεροράγη κίνημα εἰς Βελιγράδιον καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ στρατηγὸς Σίμοβιτς μὲ σκοπὸν, ὡς τότε ἐπιστεύθη, νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὸ σύμφωνον, πρᾶγμα, ὅπερ θὰ ἀνέτρεπε τὰ γερμανικὰ σχέδια². Ἡ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ὅμως προκύψασα κυβέρνησις προγραμματικῶς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διατήρησιν φιλικῶν σχέσεων μὲ τὴν Γερμανίαν, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν κομμάτων διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς αὐτήν, ἰδίως ἀπὸ τοὺς ὄρους τοῦ Κροάτου Βλαδ. Μάτσεκ, ἀπὸ τὸ διάγγελμα τοῦ βασιλέως Πέτρου Β', εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος καθώριζεν ὡς σκοπὸν τοῦ κινήματος «τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην», καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν δῆλωσιν τοῦ νέου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Νίνσιτς πρὸς τὸν διαμαρτυρηθέντα διὰ τὰ γεγονότα Γερμανὸν πρεσβευτὴν φὸν Χέρρεν, ὅτι «ἡ Γιουγκοσλαβία θὰ ἐνέμενεν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰς τὸ σύμφωνον τῆς Βιέννης καὶ δὲν πρόκειται νὰ τὴν ἀποσύρῃ» καὶ ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς, οὐδεμία μεταβολὴ προβλέπεται. Ὁ Ροῦζβελτ καὶ ὁ Τσῶρτσιλ συνεχάρησαν τὴν ἐπομένην τὸν βασιλέα Πέτρον³. Τὴν 5^{ην} Ἀπριλίου 1941 ὑπεγράφη μεταξὺ Γιουγκοσλαβίας καὶ Ρωσίας σύμφωνον φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως⁴. Ὁ Μολότωφ ἐτόνιζεν εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας Γιουγκοσλαύους ἀντιπροσώπους ὅτι «ἡ Ρωσία δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς πόλεμον μὲ τὴν Γερμανίαν». Τὸ σοβιετογιουγκοσλαβικὸν τοῦτο σύμφωνον φιλίας ἐσημείωσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον σοβιετικῆς διεισδύσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ τὰ Βαλκάνια⁵.

1. Δύο χρόνια πολέμου, σελ. 18.—Κύρου, σελ. 35. Περιέργως εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐκδοσιν τῆς συλλογῆς Documents relating to the conflict with Yugoslavia and Greece, 1939-1941, No 7, ἐκδοσις τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν 1941, ἡ παράδοσις τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν δὲν ἀναφέρεται, ἀποσιωπηθέντων τῶν σχετικῶν ἐγγράφων καὶ χωρίων.

2. Seton-Watson, σ. 407.—Woodhouse, σ. 21.—Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβ. Ρωσίας, σ. 196.—Noel Baker, σ. 22.—B. H. Liddle-Hart, Defence of the west, London 1950, σελ. 17.—P. S., The jugoslav political situation ἐν The world today τόμ. II 1946, σελ. 13.—Γ. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 64-67.—Ἐπιβουλὴ, σελ. 10.—Jean Blairy, Crepuscule danubien. Jougoslavie-Roumanie. Paris 1946. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ ΚΚ Γιουγκοσλαβίας ὄχι μόνον δὲν συνετάχθη μὲ τοὺς πρωτεργάτας τοῦ κινήματος τούτου, ἀλλὰ ἐχθρικῶς προσέβλεπεν πρὸς αὐτό, διότι τὸ ἐθεώρησεν ὡς στρεφόμενον κατὰ τῆς συμμάχου τότε τῆς Ρωσίας Γερμανίας. Πρὸβλ. συνέντευξιν βασιλέως Σεργίας Πέτρου Β' πρὸς τὴν ἐφημερίδα Παρισίων Figaro τῆς 20^{ης} Ἰανουαρίου 1953.

3. Cordell Hull, σελ. 933.

4. Woodhouse, σελ. 21 καὶ 109.—Byrnes, σελ. 291.

5. Γ. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 69-70.

καὶ διὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας. Ἐπακόλουθον τοῦ κινήματος τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἄμεσος κήρυξις ἐναντίον τῆς Γιουγκοσλαβίας τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας τὴν 6ην Ἀπριλίου 1941, ἡ θυελλώδης εἰσβολὴ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἐντὸς τριῶν ὡρῶν διάλυσις τοῦ στρατοῦ τῆς Γιουγκοσλαβίας¹. Οἱ φιλοσλαῦοι ξένοι παραποιοῦντες τὴν ἱστορίαν ἐκθειάζουν τὴν γιουγκοσλαβικὴν ἀντίστασιν καὶ τὰ ἀποτελέσματά της ὡς πρὸς τὴν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείαν τῶν Γερμανῶν². Εἰς τὸ ἀνακεφαλαιωτικὸν ἀνακοινωθέν, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὸ στρατηγεῖον τοῦ Φῦρερ τὴν 11ην Ἰουνίου ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, λέγεται ἐπὶ λέξει: «Διὰ τῆς συντριβῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐδημιουργήθη διὰ τὴν στρατιάν τοῦ στρατάρχου Λιστ ἡ σταθερὰ βάσις καὶ ἡ πλήρης ἐξασφάλισις διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος»³.

Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι λοιπὸν ὑπόλογος διὰ τὸν αἰφνιδιασμόν, τὸν ὁποῖον ὑπέστη ἡ μετὰ τὴν Φλωρίνης καὶ Ἀμυνταίου συγκέντρωσις τῶν ἑλληνοαγγλικῶν δυνάμεων, ὡς καὶ διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως τοῦ ἐν Βορείῳ Ἠπειρῷ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Διότι, ὅταν αἱ γερμανικαὶ φάλαγγες ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Γιουγκοσλαβίας, ὁ στρατός της λόγῳ τῆς προασκηθείσης προπαγανδιστικῆς διαβρώσεως διελύθη, ὡς ἐλέχθη, ἐντὸς τριῶν ὡρῶν καὶ ἀνενόγητοι πλέον αἱ ἐχθρικαὶ φάλαγγες προήλασαν διὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας ὄλως ἐλευθέρως, διὰ νὰ εὔρεθῶν ἀπροόπτως εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἀγωνιζομένου νικηφόρος ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ φιλογερμανικὴ πολιτικὴ δὲν ἀμφισβητεῖται σήμερον ὅτι ὑπηρευέθη εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἥτις κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τὴν Γερμανίαν ἐπεβλήθη εἰς τὰ σλαβικὰ κράτη καὶ ἠχορήστευσε καὶ τὴν Μικρὰν Ἀντάντ⁴ καὶ τὸ Βαλκανικὸν σύμφωνον.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως ἡ Βουλγαρία διὰ τῆς συνεργασίας της μετὰ τὸν Χίτλερ προσεπάθησεν ἀμέσως νὰ πορισθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν περισσότερα ὀφέλη καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς ἐπεκτατικoὺς σκοποὺς της. Ἐτέθη ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὸ πλευρὸν καὶ τὴν διάθεσιν τῶν

1. Γ. Βασιλειάδου, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 11.— Woodhouse, σελ. 21.— Noel Baker, σελ. 22. Ὁ Byrnes, σελ. 291, λέγει ὅτι ἀμέσως κατέστη προφανές ὅτι ὁ Στάλιν εἶχε καθῶς ὑπολόγισαι τὴν ἰσχὺν τῆς Γιουγκοσλαβίας.

2. Ὁ Cordell Hull, σελ. 933, λέγει ἐπὶ λέξει: «Important, however was the fact that Yugoslavia resists... Had we not taken the strong diplomatic steps we took, Yugoslavia might have given in without a struggle and the Nazi occupation divisions tangled in the Balkans might have been thrown decisively into the climatic struggle in the December snows at the gates of Moscow».

3. Κύρου, Ἡ ἀποφασιστικὴ καμπή, σελ. 133.

4. Βασιλειάδου, Ἡ προδοσία τῆς Γιουγκοσλαβίας, σελ. 6.

Γερμανῶν καὶ ἔλαβεν ὡς ἄμεσον ἀντάλλαγμα τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβῃ πλὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ τὴν Γιουγκοσλαβικὴν Μακεδονίαν.

7. Συνομιλίας Χίτλερ - Μολότωφ διὰ τὴν γερμανικὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσιν

Τὴν 3ην Νοεμβρίου 1940 ὁ Χίτλερ εἰς συνάντησίν του μετὰ τὸν Ραϊντερ τονίζει ὅτι, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐπιχείρησιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, βασικὴ προϋπόθεσις εἶναι νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν οὐδετερότητα τῆς Ρωσίας, διότι θὰ χρειασθῇ νὰ μετακινήσουν ὄρισμένα στρατεύματα διὰ τῆς Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὸν κίνδυνον σοβαρᾶς ρωσικῆς ἀντιδράσεως.¹ Ὅθεν ἐπεζητήθη νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον σχετικὴ συνεννόησις.

Μόλις δέκα πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἰταλικῆς ἐπιθέσεως, τὴν 12ην Νοεμβρίου 1940, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες διεξήγον σκληρὸν ἀγῶνα ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐπεσκέφθη τὸ Βερολίνον ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Μολότωφ μετὰ ἀναγγελθέντα σκοπόν, ὅτι ἡ Ρωσία ἐσκέπτετο νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν Ἄξονα². Τελικῶς, ὡς ἐγνώσθη βραδύτερον, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ συνομιλίας εἰς οὐδὲν κατέληξαν, κατὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ ὁμως παραμονὴν τοῦ Μολότωφ ἔλαβον χώραν σοβαρόταται συνεννοήσεις μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Χίτλερ, ἀφορῶσαι εἰς τὰ Βαλκάνια ἐν γένει καὶ εἰδικότερον εἰς τὴν μελετωμένην κατὰ τῆς Ἑλλάδος γερμανικὴν ἐπίθεσιν³. Αἱ συνεννοήσεις διεξήχθησαν ἐπὶ τετραήμερον, ἀπὸ 12ης μέχρι 15ης Νοεμβρίου συμπεριλαμβανομένης. Εἰς ταύτας ἔλαβον μέρος πλὴν τῶν Χίτλερ καὶ Μολότωφ ὁ Ρίμπεντροπ, ὁ ἐν Βερολίνῳ Ρῶσος πρεσβευτὴς Δεκανόζωφ καὶ διάφοροι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀξιωματοῦχοι ἕξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Ἀπὸ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς συναντήσεως γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας ὁ Χίτλερ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Μολότωφ κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασίν του νὰ ἐπιτεθῇ τὸ ταχύτερον κατὰ τῆς Ἑλλάδος⁴, ὅτι δηλαδὴ θὰ χρειασθῇ ἡ Γερμανία νὰ ὀργανώσῃ ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ δὲ οὐδεμιᾶς ταλαντεύσεως ἢ αἰτήσεως προθεσμίας πρὸς σκέψιν καὶ ἀπάντησιν ὁ Μολότωφ παρέσχε τὴν πλήρη συγκατάθεσίν του προσθέσας ὅτι «οὐδεμία ἀντίρροσις εἰς τοῦτο

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 47.

2. Dulles, The road to Teheran, σελ. 229.—Byrnes, σελ. 288-290.

3. Carman, σελ. 61. — Documents, σελ. 217-225.

4. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 195.

ὑπῆρχεν ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας». Οὕτως ἡ Γερμανία ἔλαβε τὴν πλήρη καὶ σαφῆ συγκατάθεσιν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως διὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσιν τῆς¹. Ἡ μόνη ἀξίωσις, τὴν ὁποίαν προέβαλλον μὲ ἐπιμονὴν οἱ Ρῶσοι, ἦτο νὰ τοὺς ἐξασφαλισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων. Οἱ Γερμανοὶ τότε ἀντέταξαν ὠρισμένας ἀντιρρήσεις, ἰδίως διὰ τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐνεπνέοντο τόσον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ὅσον ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ ὑπάρχη εἰς τὴν Βουλγαρίαν ρωσικὴ ἢ κομμουνιστικὴ ἐπιρροὴ τόσον σημαντικὴ, ὥστε νὰ ἐμποδίξῃ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὴν ἀνετον ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων τῶν ἢ νὰ παρακολύη τὰς στρατιωτικὰς τῶν κινήσεις. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἀξίωσις τοῦ Μολότωφ, χωρὶς νὰ ἀποκρουσθῇ πλήρως, δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὡς διευτώθη. Ἐπεφυλάχθησαν νὰ ἐξετάσουν λεπτομερέστερον τὸ ζήτημα καὶ διεξήχθησαν βραδύτερον μακροὶ συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσυνεχίσθησαν ἔπειτα καὶ ἐγγράφως διὰ τῆς ἀποστολῆς διαφόρων σχετικῶν διακοινώσεων τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Γερμανίαν. Τὰ κείμενα αὐτῶν ἔχουν δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἔξωτερικῶν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καὶ εἶναι παρὰ πολὺ διαφωτιστικὰ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς συμπαθείας τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν².

Τὴν ἰδίαν ἑσπέραν τῆς 12ης Νοεμβρίου εὐθὺς μετὰ τὴν πρωϊνὴν συνάντησιν μὲ τὸν Μολότωφ ἐκδίδει ὁ Χίτλερ τὴν πρώτην προπαρασκευαστικὴν διαταγὴν ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὑπ' ἀριθ. 16 διαταγὴν «γενικῶν κατευθύνσεων», ὅπως ἔλέγοντο αἱ διαταγαί, τὰς ὁποίας ἐξέδιδε προσωπικῶς ὁ Χίτλερ καὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς ἄκρως ἀπόρρητοι, ἐκοινοποιοῦντο εἰς μίαν δωδεκάδα ἢ δεκαπεντάδα ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν, μεταφερόμεναι δι' ἀξιωματικῶν μόνον καὶ μὲ ὅλας τὰς προφυλάξεις ἀπολύτου μυστικότητος. Ἡ διαταγὴ αὕτη εἶναι γενικὴ καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν ὅλην ἐκθεσιν τῶν στρατηγικῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα εἶχε συλλάβει ὁ Χίτλερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τῶν ὁποίων τὴν λεπτομερῆ μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν ἀνέθετεν εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του. Ὅμιλῶν περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς Γερμανίας εἰς τὴν ἐπίθεσιν, τὴν ὁποίαν ἤρχιζεν ὁ Γκρατσιάνι εἰς Αἴγυπτον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, θέτει ὡς βασικὴν προϋπόθεσιν, ὅτι θὰ φθάσῃ πρῶτον ἡ Ἰταλία εἰς τὴν Μάρσα - Ματροῦχ καὶ ἔπειτα θὰ σταλοῦν δύο γερμανικαὶ μεραρχαί. Ὅμιλεῖ σαφῶς περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «θαλάσσιος λέων», δηλαδὴ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἀγγλίας³. Ὅμιλεῖ ἐπίσης ρητῶς περὶ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 47 καὶ 76.

2. Αὐτόθι, σελ. 195 - 196.

3. The background of our war, σελ. 78 ἔξ.

ὁποῖαν διατάσσει νὰ εἶναι ταχίστη ἢ προετοιμασία τοῦ ἐπιτελείου, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ρωσίας, διὰ τὴν ὁποῖαν ζητεῖ νὰ ἐπιταχυνθοῦν αἱ σχετικαὶ μελέται τοῦ Γερμανικοῦ ἐπιτελείου.

Αἱ δύο αὐταὶ ἐπιχειρήσεις, δηλαδὴ ἡ ἐπίθεσις τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτῆς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι φέρουν εἰς τὰ συνεχῶς ἐπακολουθοῦντα ἔκτοτε ἔγγραφα τοῦ Γερμανικοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τὰ συμβολικὰ ὀνόματα «Ἐπιχειρήσεις Βαρβαρόσσα» διὰ τὴν Ρωσίαν καὶ «Ἐπιχειρήσεις Μαρίτα» διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι πάντοτε στενωῶς συνδεδεμένα μεταξύ των καὶ συνδυάζονται εἰς ὅλα τὰ ἔγγραφα καὶ ὅλας τὰς διαταγὰς τοῦ Χίτλερ.

Τὴν ἐπομένην, 13^{ην} Νοεμβρίου, ὁ Μολότωφ ἐξέθεσε γενικῶς εἰς τὸν Χίτλερ τὰς διεκδικήσεις τῆς χώρας του ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, ἤτοι τὸ ἐνδιαφέρον της διὰ τὴν κατοχὴν τῶν Στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, διὰ τὴν ἑδαφικὴν διέξοδον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Αἰγαῖον, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἐζήτησε κάπως ἀορίστως ἔγγυθσεις διὰ τὰ Βαλκάνια γενικώτερον. Ἡ Γερμανία ὅμως ἐφάνη ἐπιφυλακτικὴ πρὸς ὅλας αὐτὰς τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις καὶ ἀπέφυγε νὰ δώσῃ ρητὴν ἀπάντησιν¹. Ἡ Ρωσία εἰδικώτερον ἠδημῶναι νὰ γνωρίσῃ τί ἐσκέπτετο ὁ Ἄξων διὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ Ἑλλάδα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μεταπολεμικὴν θέσιν των. Ὁ Ρίμπεντροπ ἀπήντησεν ὅτι αἱ γερμανικαὶ ἐνέργειαι εἰς τὰ Βαλκάνια προυκαλοῦντο ἀπλῶς καὶ μόνον ἐξ οἰκονομικῶν καὶ πολεμικῶν αἰτιῶν, δηλ. ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποκορύσσουν τὴν Ἄγγλιαν, ἐὰν ἀπεβιβάζετο ἐκεῖ ἡ ἀπειροῶτο διπλωματικῶς νὰ περιπλέξῃ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν. Ἐτόνισεν ὅτι δὲν ὑπῆρχον γερμανικαὶ ἑδαφικαὶ βλέψεις εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ ὅτι ὅλαι αἱ γερμανικαὶ ἐνέργειαι εἰς αὐτὰ προυκαλοῦντο ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ἄγγλιας πολέμου καὶ ἐξ οὐδενὸς ἄλλου αἰτίου. Ὅταν θὰ συνήπτετο ἡ εἰρήνη, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Γερμανίας θὰ ἦτο μόνον εἰς τὸ οἰκονομικὸν πεδίου². Ὁ Μολότωφ ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν τὴν 15^{ην} Νοεμβρίου 1940³.

Περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1940 εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μολότωφ εἰς τὸ Βερολίνον ἀρχίζον συστηματικῶς αἱ νέαι διαπραγματεύσεις μεταξύ Μόσχας καὶ Βερολίνου διὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Ρωσίας εἰς τὸ Ἄξωνικὸν σύμφωνον. Ὑπάρχουν εἰς τὰ ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνεκαλύφθησαν, πολυάριθμα ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν τὰς διαπραγματεύσεις αὐτάς. Ἀκόμη δὲ κατηρτίσθη σχέδιον τοῦ συμφώνου, τῶν μυστικῶν μᾶλλον συμφώνων, τὰ ὁποῖα θὰ προσηρωτῶντο εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν τριῶν ἄξωνικῶν Δυνάμεων, διὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν μερικαὶ ἐκ τῶν διεκδικήσεων τῆς Ρωσίας,

1. Ζαφειροπούλου, σελ. 152.—Carmann, σελ. 62.

2. Carmann, σελ. 67.

3. Carmann, σελ. 70.—Documents, σελ. 217-255.

ὅταν ἡ Ρωσία θὰ ὑπέγραφε τὸ Σύμφωνον αὐτό¹. Ἡ Ρωσία ἐπανήροχετο καὶ πάλιν εἰς τὰ προσφιλεῖς της παλαιὰ σχέδια καὶ ἤθελε νὰ ἐκκαθαρίσῃ πλήρως τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀφείρων εἰς τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐνδιέφερον. Συγκεκριμένως τὰ σχέδια τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν ἀφείρων 1) εἰς τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων², 2) εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς Ρωσίας ὡς πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν, ὅπως δηλαδὴ δεχθῆ νὰ γίνουσι ὠρισμένοι παραχωρήσεις πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου Σαχαλίνης, καὶ 3) εἰς τὴν ἀναγνώρισιν εἰς τὴν Ρωσίαν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὸ ὁποῖον, μὴ λυθὲν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τὴν 12^{ην}-15^{ην} Νοεμβρίου 1940 συνάντησιν Χίτλερ - Μολότωφ, ἐπανεφέρετο καὶ πάλιν πρὸς συζήτησιν. Αὐτὰ εἶναι τὰ τρία χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἐξελίξεως τῆς σοβιετικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, ἡ ἐξασφάλις τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ πάντοτε ἀπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου νὰ εἶναι τὸ «χαϊδεμένο παιδί» τῆς Ρωσίας, καὶ ἡ ἐπέκτασις εἰς τὴν Ἄνω Ἀνατολήν. Ἄλλὰ οἱ Ρῶσοι δὲν κατώρθωσαν νὰ λάβουσι σαφῆ ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν. Ἡ Τουρκία, ὡς ἦτο φυσικόν, δὲν θὰ ἀπεδέχετο διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῶν Στενῶν. Οἱ Γερμανοὶ ἀντελαμβάνοντο πλήρως ὅτι, ἐὰν οἱ ῥωσικοὶ σκοποὶ ἔναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Στενῶν ἐπραγματοποιούντο, ὁ Εὐξείνιος Πόντος θὰ καθίστατο τὸ ὀλιγώτερον ῥωσικὸς λιμὴν καὶ ἡ Ρωσία θὰ ἀνελάμβανε σημαντικὸν ρόλον ἐν τῇ Μεσογείῳ.

Τὴν 26^{ην} Νοεμβρίου 1940 ἡ Ρωσία ἐζήτησε συγκεκριμένως ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ὅπως ἀναγνωρισθῆ ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶναι τοποθετημένη γεωγραφικῶς ἐντὸς τῆς ζώνης ἀσφαλείας τῶν πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον συνόρων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου «ἀποτελεῖ πολιτικὴν ἀνάγκην ὅπως συναφθῆ σύμφωνον ἀμοιβαίας βοήθειας μεταξὺ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ τῆς Βουλγαρίας, σύμφωνον, τὸ ὁποῖον κατ' οὐδὲν θὰ ἐπηρεάζῃ τὸ ἐσωτερικὸν καθεστὸς τῆς Βουλγαρίας, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν της». Ἡ Ρωσία ἐνδιέφερετο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπιρροὴν της ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ θὰ συνειργάζετο καὶ μὲ τὸ καθεστὸς τοῦ βασιλέως Βόριδος καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ του Φίλωφ, ὅπως συνειργάζετο τότε καὶ μὲ τὴν χιτλερικὴν Γερμανίαν καὶ κατὰ καιροὺς καὶ μὲ τὰς ὁργανώσεις τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐν γένει βουλγαρικῶν διεκδικήσεων καὶ ἰδίως τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν³.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ Ρωσία, διαψευθεῖσα εἰς τὰς ἐλπίδας της ἐκ τῆς

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 83.

2. George E. Kirk, A short history of the Middle East. Washington 1949, σελ. 265.

3. Κύρου, σελ. 28·33.

γερμανικῆς στρατηγικῆς ἐν Ρουμανίᾳ, ἦτο ἀνήσυχος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ προσεπάθει νὰ βελτιώσῃ τὴν στρατηγικὴν τῆς θέσιν καὶ ἐνδεχομένως τὰς ἐδαφικὰς τῆς κατακτήσεις εἰς τὰ Βαλκάνια. Παρὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς Ρωσίας, ὅτι ἐν σύμφωνον ἀμοιβαίας βοηθείας «κατ' οὐδὲν θὰ ἐπηρέαζε τὸ ἐσωτερικὸν καθεστῶς τῆς Βουλγαρίας, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἢ τὴν κυριαρχίαν τῆς», ἦτο ἐξαιρετικὰ δύσκολον διὰ μίαν ἐξ Ἰσου ἀνοικτίρονα Γερμανίαν, ἔχουσαν ὑπ' ὄψει σοβιετικὰς παραβάσεις ὁμοίων ἐγγυήσεων πρὸς τὰς Βαλτικὰς χώρας καὶ τὴν Φιλλανδίαν, νὰ ἀποδεχθῆ ὅτι τὸ Πολιτ Μπυρῶ θὰ σεβασθῆ ἐπὶ μακρὸν τοιαύτην ὑπόσχεσιν. Εἶναι ἐπίσης ἀμφίβολον ἂν ἡ Γερμανία ἐπεθύμει νὰ κάμῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅπως τὰ Σοβιέτ ἐμέσως τῆς ὑπέδειξαν, διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν δὲν θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο ἡ Τουρκία νὰ ταχθῆ εἰς τὸ πλευρόν των ἀνεπιφυλάκτως¹, ὅπως ἡ Βουλγαρία.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ μακρὸν συνέχισις τῶν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γερμανίας συνεννοήσεων πρὸς στιγμὴν ἐξενεύρισε τὴν γερμανικὴν διπλωματίαν, ἣτις διέβλεπε μίαν τεχνήσσαν ὑπαναχώρησιν ἀπὸ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μολότωφ ἐν Βερολίνῳ τὴν 12^{ην} Νοεμβρίου σαφῆ καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεων συγκατάθεσιν διὰ τὴν ἐξαπόλυσιν τῆς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος γερμανικῆς ἐπιθέσεως.

Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σοβιετικὴν οὐδετερότητα ἢ ναζιστικὴ Γερμανία, προσέφερε—καὶ ἦτο εὐχαιριστημένη νὰ παραχωρήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς—γενικῶς πᾶν ὅ, τι ἐζήτησε τὸ Κρεμλίνον ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς ἐνσωματώσεως τῆς Φιλλανδίας². Ἐπηκολούθησαν συζητήσεις ἐν Μόσχᾳ μεταξὺ Σούλεμπουργκ καὶ Μολότωφ καὶ ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Χίτλερ νὰ ὑπογραφῆ σύμφωνον τῶν τεσσάρων Δυνάμεων τοῦ Ἄξονος, Γερμανίας, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας καὶ Ρωσίας.

Τὴν 18^{ην} Δεκεμβρίου 1940 ἀπεφάσισεν ὁ Χίτλερ ὀριστικῶς πλέον νὰ κτυπήσῃ τὸν οὐδέτερον ἀλλὰ παμφάγον σύμμαχον, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ ἐμπιστευθῆ οὔτε νὰ ἐξαγοράσῃ, εἰδοποίησε τὴν Ἀνωτάτην γερμανικὴν διοίκησιν περὶ τῆς προθέσεώς του καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ τακτικὸν σχέδιόν του «Ἐπιχειρήσεις Βαρβαρόσσα», διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν Ρωσίαν μὲ «ταχεῖαν ἐκστρατείαν», πρὶν τελειώσῃ ὁ μετὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμος³. Αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν Βουλγαρίαν διαπραγματεύσεις παρετάθησαν ἐπὶ

1. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, καθ' ἣν ἡ Ρωσία συνειργάζετο μὲ τὴν Γερμανίαν, διὰ νὰ κολακεύσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ συγκαλύπτῃ καλύτερον ὅσα ἐβυσσοδόμει ἐναντίον τῆς, τῆς ἐπρότεινε νὰ τὴν ἀνταμείψῃ εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Συρίας, ἐὰν ἐτήρει εὐμενῆ πρὸς αὐτὴν πολιτικὴν. George F. Kirk, A short history of the Middle East. Washington 1949, σελ. 267.

2. Carman, σελ. 67-71.— Documents, σελ. 260.

3. Carman, σελ. 71.

μῆνα ὀλόκληρον καὶ ἔπειτα διεκόπησαν ἀποτόμως τῇ διαταγῇ τοῦ Χίτλερ, ὅστις προέβλεπε τὴν προσεχῆ ἐπίθεσιν τοῦ ἐναντίον τῆς Ρωσίας καὶ δὲν ἠθέλε νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὴν σύναψιν συμφώνου, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ εἶχεν οὐσιαστικὴν σημασίαν. Τελικῶς ἡ Ρωσία κατόπιν τῆς ἀκαμψίας τοῦ Χίτλερ ἔδωκε καὶ πάλιν τὴν ἄνευ ἐπιφυλάξεων συγκατάθεσιν τῆς διὰ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπικειμένην πλέον γερμανικὴν ἐπίθεσιν. Οὕτως ἡ Ρωσία καὶ τῶρα, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1939, κατέστη ἐνήμερος τῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος περαιοτέρω ἐπιθετικῶν ἀξονικῶν σχεδίων, εἰς ἃ ὄχι μόνον δὲν ἀντέδρασε καὶ δὲν ἐζήτησε νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως πολλὰκις ἰσχυρίσθη τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ τοῦναντίον τὰ ἐνέκρινε καὶ τὰ ἐνεθάρρυνε'. Εἰς τὴν ἐν Νυρεμβέργῃ δίκην τοῦ Γερμανοῦ ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν φὸν Βάϊσαϊκερ καὶ τῶν συνεργατῶν του, ἀνωτάτων ὑπαλλήλων τοῦ γερμανικοῦ τούτου ὑπουργείου, ἀνεγνώσθησαν ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ κείμενα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου, ἀποδεικνύοντα πληρέστερον τὴν συνεννόησιν τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἄλλωστε καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, μὲ τὴν Γερμανίαν διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς γερμανικῆς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι θὰ ἱκανοποιούντο αἱ ἑδαφικαὶ διεκδικήσεις ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος'. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἡ Βουλγαρία παίζει τὸν ρόλον τοῦ συμμάχου τῆς Γερμανίας καὶ προπαρασκευάζει τὴν χώραν τῆς ὡς πεδῖον ἐξορμήσεως τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ὀλοκληρωτικῶν γιγάντων, Ρωσίας καὶ Γερμανίας, ἐγίνοντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ψυχρότεροι. Οἱ Γερμανοὶ μὲ ὁσημέρῃ αὖξουσιν περιφρόνησιν τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ Κρεμλίνου κατέλαβον τὴν Βουλγαρίαν, μετὰ δὲ μῆνον δὲ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διέσχισαν τὴν Γιουγκοσλαβίαν.

8. Ἡ γερμανικὴ εἰσβολή

Ἡ λόγῳ τῆς ἀνικανότητος τῆς ἰταλικῆς ἡγεσίας πλήρης ἀποτυχία τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ ἀποσύνθεσις τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἰταλικῶν στρατιωτικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν ταχέως τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐκαυχῶντο, ἀλλὰ δυσκόλως συνεκρατοῦντο εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ μετώπου, ἐδημιούργησαν διὰ τὸ Ἄνωτατον γερμανικὸν ἐπιτελεῖον «πυρορροοῦσαν πληγὴν», τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐν ὄψει ἐπιχειρήσεων κατὰ τῆς Ρωσίας ἔδει νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ ταχύτερον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὰ νῶτά του πλήρως'. Ἡ Γερμανία ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1940 ἠναγκάσθη

1. Κύρου, σελ. 26.

2. Κύρου, σελ. 35.

3. Μπαράμου, σελ. 101.

νὰ ἀποφασίσῃ τὴν διὰ γερμανικῶν στρατευμάτων κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος, τόσον διὰ τὴν περιφρούρησιν τοῦ γοήτρου τοῦ Ἄξονος, ὅπερ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἰταλῶν εἶχεν ἤδη καταρακωθῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅσον καὶ διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Ἑλλάδι μονίμου προγεφυρώματος τῶν Ἄγγλων.

Ὁ Χάρρυ Χόπκινς ἔγραφε πρὸς τὸν Ρουῤζβελτ ἐκ Τσέκερς, τῆς πηλοῦσιον τοῦ Λονδίνου ἐξοχικῆς διαμονῆς τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ, ὅπου εἶχε συναντηθῆ καὶ ἀνταλλάξει γνώμας μετὰ τὸν Τσῶρτσιλ: «Ἡ Ἰταλία ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, πρέπει δὲ νὰ ληφθοῦν σοβαραὶ ἀποφάσεις, διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἀκόμη... Ἄλλὰ ἢ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ καὶ διὰ πολιτικούς λόγους»¹. Βραδύτερον δέ, τὴν 14^{ην} Ἰανουαρίου 1941, ὁ ἴδιος ἔγραφε καὶ πάλιν πρὸς τὸν Ρουῤζβελτ ἐν ὄψει τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς: «Ὁ Τσῶρτσιλ ἐτοιμάζεται νὰ ἀποκρούσῃ τὸν Χίτλερ ἐν Ἑλλάδι»².

Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1941 τηλεγραφήματα ἐκ τῶν βαλκανικῶν πρωτευουσῶν ἤρχοντο εἰς Οὐάσιγκτων ἀναφέροντα πιθανὴν ἐπιθεσιν τοῦ Χίτλερ, ὅπως βοηθήσῃ τὸν ἀποτυχόντα σύντροφόν του Μουσολίνι. Ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐγένετο ἔντονος διπλωματικὴ προσπάθεια, διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ἀποτραπῆ ἡ κάμψις τῶν πρὸ τῆς γερμανικῆς πίεσεως³.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, τοῦ τέλους Ἰανουαρίου 1941, καθίστατο σαφὲς ὅτι ὁ ἀστραπιαῖος πόλεμος θὰ διεξήγετο οὐ μόνον διὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀρεινῶν διαβάσεων τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ ὅτι ὅπως δῆποτε θὰ μετεφέρετο οὗτος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶχε προεῖπει ὁ Τσῶρτσιλ. Οἱ Ἄγγλοι τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν λῆψιν ἱστορικῶν ἀποφάσεων, ἢ νὰ ἀφήσουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀμετάτρεπτον μοῖρᾶν τῶν ἢ νὰ ἀποστείλουν ἐνισχύσεις, αἵτινες δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἰσχυραὶ, ἀρκεταὶ ὅμως, διὰ νὰ παράσχουν κάτι πλέον τῆς μέχρι τότε παρεχομένης μόνον διὰ λόγων βοηθείας. Ὁ Τσῶρτσιλ ἀπεδέχθη τὴν τελευταίαν ἄποψιν ὡς πλέον ἐντιμὸν, ἂν καὶ ἦτο ἄνευ ἐλπίδος, καί, ὡς λέγουσι οἱ Ἀμερικανοὶ διπλωμάται, οἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τῆς πλήρους ἐγκαταλείψεως τότε τῆς Ἑλλάδος, «ὑπέστη μετ' ὀλίγον τὰς συνεπείας»⁴. Ἦχοισε λαμβάνων σχετικὰς διατάξεις καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων διαθέσιμων ἐν Ἀφρικῇ βρετανικῶν δυνάμεων ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα σχεδὸν «συμβολικὴν» ἐνίσχυσιν ἐκ στρατοῦ, πυροβολικοῦ καὶ ἀεροπλάνων ἀπὸ τοῦ τέλους Φεβρουαρίου 1941.

1. Sherwood, σελ. 256.

2. Sherwood, σελ. 243.

3. Cordell Hull, σελ. 927-928.

4. Sherwood, σελ. 275.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀφ' ἧς ἠτοιμάζετο ἡ ἐπιχείρησις διὰ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, διακρίνεται σαφῶς καὶ ἐκδηλοῦται πλήρως ἡ γερμανικὴ πεποιθῆσις, ὅτι δι' ὅλας τὰς ἄλλας παρεμβαλλομένας χώρας (Βουλγαρίαν - Γιουγκοσλαβίαν) θὰ ἐπιτευχθῆ ὁ ἐπιδιωκόμενος γερμανικὸς σκοπὸς τῆς καταλήψεως τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου διὰ πολιτικῶν συνεννοήσεων καὶ μόνον ἢ Ἐλλάς θὰ εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ προβάλλῃ ἀντίστασιν καὶ ἐναντίον τῆς ὁποίας θὰ ἐστρέφετο ἡ γερμανικὴ πολεμικὴ μηχανή. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἐνῶ τὴν 12^{ην} Νοεμβρίου ἐκδίδει ὁ Χίτλερ τὴν πρώτην διαταγὴν ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος, τὴν 16^{ην} Νοεμβρίου ἀποστέλλει νέας διαταγὰς, αὐτὴν τὴν φορὰν πρὸς τὸ γερμανικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, διὰ νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸ τὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγγραφο καὶ σειρὰ ἄλλων ἐγγράφων εἶναι ἀπὸ τὰ τελευταῖα, τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς φῶς εἰς μίαν δίκην εἰς τὸ δικαστήριον ἐγκληματιῶν πολέμου εἰς τὴν Νυρεμβέργην ἐναντίον τοῦ φόν Βάϊσσαϊκερ, Γερμανοῦ ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἄλλων ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν, ὡς συνενόχων καὶ συνεργῶν τοῦ Χίτλερ εἰς τὰς ἐγκληματικὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον ἄλλων χωρῶν.

Ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν ἀνακρίσεων, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν, ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα καὶ σημαντικώτατα ἔγγραφα διὰ τὰς ἐνεργείας, τὰς ὁποίας ἔκαμε τὸ γερμανικὸν ὑπουργεῖον ἐξωτερικῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος ἐπιχειρήσεως, ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ἀπέληξαν εἰς τὴν πλήρη συνεργασίαν τῆς Οὐγγαρίας πρῶτον, δευτέρον τῆς Ρουμανίας, τρίτον τῆς Βουλγαρίας, ἥτις συνῆψε πλήρη στρατιωτικὸν σύμφωνον μετὰ τῆς Γερμανίας, τέταρτον εἰς τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τέλος εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς πλήρους οὐδετερότητος τῆς Τουρκίας¹.

Αἱ βασικαὶ προϋποθέσεις, τὰς ὁποίας ἔθεσεν ὁ Χίτλερ διὰ τὴν συνδυασμένην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ρωσίας, χαράσσονται σαφέστερον εἰς τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν τὴν 20^{ὴν} Νοεμβρίου 1940 ἀπηύθυνε πρὸς τὸν σύμμαχόν του Μουσσολίνι μετὰ τὴν γνωσθεῖσαν πλήρη ἀποτυχίαν τῆς ἰταλικῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Ἐτόνιζεν ἐν αὐτῇ διὰ μακρῶν ὡς ὀλεθρίας τὰς πολιτικὰς συνεπείας ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ «ἐλληνικὴν κατάστασιν», καθὼς καὶ τὰς στρατιωτικὰς συνεπείας τῆς καταστάσεως αὐτῆς, διὰ τὰς ὁποίας ἐν κατακλείδι λέγει: «Δὲν τολμῶ νὰ ἀναλογισθῶ, Ντοῦτσε». Κυρίως προανήγγελλε τὴν κάθοδον πλέον τῶν ἰδικῶν του στρατευμάτων εἰς τὴν Ἐλλάδα διὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔθετε μίαν βασικὴν προϋπόθεσιν, τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς τρεῖς

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 50-51.

ἕως τέσσαρας φορὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπομένῃν, τῆς 31ης Δεκεμβρίου, ὅτι δηλαδὴ «ἡ ἐκκαθάρισις τῆς ἑλληνικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον» καὶ ὅτι «τὴν 1ην Μαΐου τὰ στρατεύματά του πρέπει νὰ ἔχουν ἤδη ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς ἔρχεται ὁ παραλληλισμὸς καὶ ὁ συνδυασμὸς τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Σαφέστερον ἀκόμη ἐκτίθεται τοῦτο εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 20 διαταγὴν τοῦ Χίτλερ τῆς 13ης Δεκεμβρίου περὶ τῆς «ἐπιχειρήσεως Μαρίτα», δηλαδὴ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἐμεσολάβησεν ἀπὸ τῆς 14ης Νοεμβρίου μέχρι τῆς 13ης Δεκεμβρίου, τὸ Γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶχε καταρτίσει πλήρως τὰ σχέδια τῆς ἐπιθέσεως αὐτῆς καὶ ἠδύνατο πλέον ὁ Χίτλερ εἰς τὴν νέαν του διαταγὴν νὰ δώσῃ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς λεπτομερείας διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς. Ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν ὅτι θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἴκοσι τέσσαρες γερμανικαὶ μεραρχίαι,¹ εἰς ἃς δέον νὰ προστεθοῦν αἱ εὐρισκόμεναι ἤδη εἰς τὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος πόλεμον εἴκοσι πέντε ἰταλικαί. Εἰς ταύτας δέον νὰ προστεθοῦν καὶ ὀκτὼ περίπου οὐγγρικά καὶ μεραρχίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ διετίθεντο ὡς ἐφεδρεῖαι, καὶ δέκα βουλγαρικά, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐκάλυπτον τὰ πλευρὰ τῆς ἐπιθέσεως. Ἐκ τούτων ἀντιλαμβάνεται πᾶς τις ποία μεγάλη δύναμις ἐστράφη κατὰ τῆς Ἑλλάδος.²

Ἄλλος ἐχθρὸς διὰ τὸν τεράστιον ὄγκον τῶν ἀξονικῶν δυνάμεων, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξεχύνετο πρὸς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς πεδῖον προσπελάσεως καὶ κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν Οὐραλίων μέχρι τῶν Πυρηναίων καὶ ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Ροδόπης, ἄλλος ἐχθρὸς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχε.³ Καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτὴ μόνον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐστρέφετο, διότι μόνον ἡ ἑλληνικὴ ἀντίστασις ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία καθυστέρει τὴν γερμανικὴν ἐπιχείρησιν ἐναντίον τῆς Ρωσίας καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ ἐπομένως αὐτὴν εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἀποτυχίας. Τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν, εἶναι ἄφθονα, σημαντικὰ καὶ ἀποκαλυπτικὰ μέχρι τῆς τελευταίας λεπτομερείας.

Ἀπὸ τῆς 17ης Μαρτίου 1941 ἀκόμη, ὅταν ἤρχισε νὰ διαφαίνεται ἡ ἀποτυχία τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἑαρινῆς ἰταλικῆς ἐπιθέσεως, ἀρχίζει νὰ συζητῆται ὑπὸ τοῦ Χίτλερ ἡ μεταβολὴ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐπιθέσεως ἐναν-

1. Βλ. ὁμοῦς *The background of our war* (σ. 137), ὅπου λέγεται ὅτι ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ Γιουγκοσλαβίας ἐχρησιμοποιήθησαν τριάκοντα δύο μεραρχίαι, ἐξ ὧν ἕξ μηχανοκίνητοι.

2. Κ Ὑ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 48-49.

3. *The background of our war*, σελ. 126 καὶ 130.

τίον τῆς Ρωσίας. Ἔλεγε τότε ὁ Χίτλερ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ναυτικοῦ ἐπιτελείου ναύαρχον Ραϊντερ ὅτι «πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἀναβληθῆ ἐπὶ τινα καιρὸν ἡ ἐπιθέσις κατὰ τῆς Ρωσίας». Εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐγκληματιῶν πολέμου τῆς Νυρεμβέργης ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς φὸν Πάουλους, ὁ ὑπὸ τῶν Ρώσων αἰχμαλωτισθεὶς εἰς Στάλινγκραδ καὶ προσχωρήσας ἔκτοτε εἰς τὴν ἰδεολογίαν των, κατέθεσεν ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς Ἑλλάδος ἐπέφερε καθυστέρησιν καὶ ἀναβολὴν τῆς ἐπιθέσεως τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας. Διὰ διαταγῆς τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1941 ὠρίσθη ἡμέρα ἐπιθέσεως ἡ 22^α Ἰουνίου¹.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰταλικῆς ἡττης τοῦ Μαρτίου 1941 ἀπεσαφηνίσθησαν πλήρως τὴν 22^{αν} Μαρτίου 1941, ἡμέραν δηλαδή, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε συμπληρωθῆ συμφώνως πρὸς τὰ γερμανικὰ σχέδια καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χίτλερ ἡ κατάληψις τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἀφ' ἧς δηλαδὴ ἐπείσθησαν πλέον οἱ Γερμανοὶ ὅτι οἱ Ἴταλοι ἀπέτυχον καὶ ἦσαν τελικῶς ἀνίκανοι νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ποθητὴν των λύσιν, ἀρχίζει μία ἀπεγνωσμένη τῶν Γερμανῶν διπλωματικὴ προσπάθεια, διὰ νὰ ἐπιταχυνθῆ ἡ ἔναρξις τῆς γερμανικῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ βλέπομεν αὐτὸ καθαρὰ εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ὅταν ἀσκήται ἡ πίεσις κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας, διὰ νὰ ὑποχρεωθῆ καὶ αὕτη νὰ συνυπογράψῃ τὸ Ἀξονικὸν σύμφωνον τὴν 25^{ην} Μαρτίου, ἐπακολουθεῖ ὁμως ἡ ἐπανάστασις τοῦ Βελιγραδίου, ἡ ἐπανάστασις ὅχι ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ, ὡς δὲν ἔπαυσε διατυμπανιζόμενον ἐν Γιουγκοσλαβίᾳ, ἀλλὰ ὀλίγων στρατιωτικῶν καὶ ἐνὸς νεαροῦ βασιλέως—διότι περὶ αὐτοῦ μόνον ἐπρόκειτο—ἡ ὁποία ἀνατρέπει πρὸς στιγμὴν τὰ γερμανικὰ σχέδια. Ὡς ἐκ τούτου παρίσταται ἀνάγκη κάποιας ἀναθεωρήσεως καὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν ὑφισταμένων γερμανικῶν σχεδίων, δεδομένου ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ συνυπολογισθῆ καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἀναπροσαρμογὴ ὁμως, ἡ ὁποία σημειωτέον δὲν θὰ συνεπήγετο τὴν προσθήκην οὔτε ἐνὸς γερμανικοῦ συντάγματος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἡ ὁποία εἶχε προσχεδιασθῆ μὲ τὴν Γιουγκοσλαβίαν οὐδετέραν ἢ σχεδὸν σύμμαχον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμφωνίας τῆς 25ης Μαρτίου, ἀναπροσαρμογὴ, ἡ ὁποία, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο περίεργον, πρέπει νὰ τονισθῆ καὶ δύναται νὰ ἀποδειχθῆ ἀπολύτως ὅτι δὲν ἐπέφερε καμμίαν ἀπολύτως καθυστέρησιν εἰς τὰ γερμανικὰ σχέδια. Διότι θὰ ἦτο ἀσφαλῶς μακροτέρα ἡ ἑλληνικὴ ἀντίστασις, ἐὰν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἴχομεν ὡς δεδομένον τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἐχθρὰν ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον καὶ ἂν ἡ γιουγκοσλαβικὴ ἀντίστασις εἰς ὠρισμένον σημεῖον δὲν συνετρίβετο ἐντὸς τῶν πρώτων τεσσάρων ὡρῶν. Ἦδη ἀπὸ τὴν πρωίαν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941, μόλις ἤρχισεν ἡ γερμανικὴ ἐπιθέσις, μία μικρὰ ὁμάς

1. Κ Ὑ ρ ο υ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 59-60.

γερμανικῶν τάνκς, ἐρχομένη ἐκ Γιουγκοσλαβίας, εἶχε διασπᾶσει τὴν γιουγκοσλαβικὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν Στρῶμιτσαν, εἶχεν οὐσιαστικῶς ἀνοίξει κρίσιμον κενόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἐξώρμων αἱ γερμανικαὶ φάλαγγες εἰς τὰ νῶτα τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων¹.

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1941 οἱ Ρῶσοι δὲν ἦσαν ἐνθουσιώδεις διὰ τὴν γερμανικὴν πολιτικὴν εἰς τὰ Βαλκάνια, ἥτις ἀπεκορυφώθη μὲ τὴν συμφωνίαν τῆς Βιέννης. Ἡ ρύθμισις αὕτη, γενομένη ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἐτακτοποίησε τὰς οὐγγρικὰς καὶ βουλγαρικὰς διεκδικήσεις ἐναντι τῆς Ρουμανίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἠγγυήθησαν τὰ νέα ἠλαττωμένα ὄρια ἀπὸ πᾶσαν περαιτέρω ἐπίθεσιν. Τὰ Σοβιὲτ παρεπὸνέθησαν ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη παρεβίασε τὴν ρήτραν τοῦ συμφώνου μὴ ἐπίθεσος τοῦ 1939 καὶ συνήγαγον ὅτι κατηυθύνετο ἐναντίον τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Ἡ Γερμανία ἀπήντησεν ὅτι οὐδαμῶς παρεβίασε τὴν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἀμοιβαίαν συμφωνίαν καὶ ὅτι ἡ πράξις αὕτη συνέβαλλεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης μετὰ τὴν εἰσηγηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ρωσίας διανομὴν τῆς Ρουμανίας, ἐξ ἧς εἶχε λάβει ἤδη αὕτη τὴν Βεσσαραβίαν².

Τὴν πρωτὰν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941 ἡ Γερμανία ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τελεσιγράφου τῆς εἰσέβαλε διὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ συγκεντρωμένων στρατευμάτων τῆς ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ἔχουσα ὡς οὐραγούς τοὺς συμμάχους τῆς Βουλγάρους, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐκήρυσσε τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ εἰσέβαλλε καὶ εἰς αὐτήν³. Παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἑλληνικῶν ὄχυρῶν τῆς πρὸς Βουλγαρίαν μεθορίου, ἐπηνδρομένων κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἀναρρωσάντων τραυματιῶν τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου καὶ ἀνδρῶν μεγάλων στρατολογικῶν κλάσεων, ρῆγμα, δημιουργηθὲν εἰς τὴν γιουγκοσλαβικὴν παράταξιν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς φάλαγγος, τῆς ὀρμηθεῖσης ἐκ Στρωμίτσης πρὸς Γευγελήν, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προωθηθοῦν τὰ μηχανοκίνητα γερμανικὰ τμήματα διὰ τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ἐδάφους πρὸς Πολύκαστρον καὶ ἐνεφανίσθησαν οὕτως αὐτὰ εἰς τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 56.

2. C a r m a n, σελ. 52 - 60.

3. «Ἡτο ὀρμητικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ θύματος», ἦν εἶχεν ἀρχίσει ἡ Ἰταλία. Ἀλλὰ ὁ Μουσολίνι δὲν ὑπέρξε τὸ μόνον πενιασμένον ζῶον, τὸ ζητοῦν λείαν. «Εἰς βοήθειαν τοῦ τσακαλίου ἦλθεν καὶ ἡ ἄρκτος», ὡς λέγει ὁ Winston Churchill ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς ἱστορίας του τοῦ Δευτέρου παγκοσμίου πολέμου (Their finest hour). C a r m a n, σελ. 43. Αἱ γερμανικαὶ στρατιαί, αἱ ἐξορμήσασαι ἐκ Βουλγαρίας, εἶχον τὰς ἐξῆς κατευθύνσεις: α) ἡ τοῦ φόν Κλάιστ πρὸς Νύσσαν, β) ἡ τοῦ Στοῦμε πρὸς Σκόπια καὶ Μοναστήριον καὶ γ) ἡ τοῦ φόν Μπαϊμ (Boehm) πρὸς Γευγελήν καὶ δι' ὑπερκερασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. The background of our war, σελ. 137 καὶ 138, ἐνθα καὶ χάρτης.

Ἑλλάς κατεκλύσθη μὲ τρομακτικὴν ταχύτητα ἀπὸ τὰς γερμανικὰς φάλαγγας.

Πρὸ τοῦ διμετώπου τούτου ἀγώνος ὁ ἐν Βορείῳ Ἡπειρῷ καὶ Μακεδονίᾳ ἑλληνικὸς στρατὸς συνεπτύχθη ὑποχωρῶν κανονικῶς καὶ αἱ πρὸς νότον προελαύνουσαι γερμανικαὶ φάλαγγες κατέλαβον τὴν Θεσσαλονικὴν τὴν 9ην Ἀπριλίου¹ καὶ τὰς Ἀθήνας τὴν 27ην Ἀπριλίου.

Μετ' ὀλίγον οἱ Γερμανοὶ ἐξαπέλυσαν σοβαρὰν ἐπίθεσιν δι' ἑναερίως μεταφερθειῶν δυνάμεων ἐναντίον τῆς στρατηγικῆς νήσου Κρήτης,² ἣν κατέλαβον τὴν 29ην Μαΐου 1941, τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως τῆς καθυποτάξεως τῆς Ἑλλάδος συντελεσθείσης ἐντὸς δύο περιῶν μηνῶν. Οἱ ἑναπομείναντες ἐκ τοῦ μικροῦ βρετανικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος³ διέφυγον διὰ τῶν διαφόρων λιμένων τῆς Νοτίου Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης, ὑποστάντες μίαν μικρὰν Δουγκέρκην. Ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπῆλθον ἐκ Κρήτης καὶ ἐγκατεστάθησαν τελικῶς τὴν 28ην Μαΐου ἐν Αἰγύπτῳ.⁴ Ἡ μάχη τῆς Κρήτης παρέσχε πλεῖστα ὅσα διδάγματα εἰς τοὺς Ἄγγλους περὶ τοῦ τρόπου τοῦ μάχεσθαι τῶν Γερμανῶν.⁵

Ἡ ἐπὶ ὀλόκληρον δίμηνον ἀπασχόλησις τῶν γερμανικῶν δυνάμεων ἐν Ἑλλάδι παρὰ τὰς σχετικὰς προβλέψεις τοῦ Ἀνωτάτου γερμανικοῦ ἐπιτελείου ἐπέφερε καθυστέρησιν τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας γερμανικῆς ἐπιθέσεως (22 Ἰουνίου 1941), ἣτις ὑπῆρξε μοιραία διὰ τὴν Γερμανίαν, δεδομένου ὅτι κατελήφθησαν τὰ μαχόμενα στρατεύματα ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν Μόσχαν,⁶ ἡ δὲ σωτηρία τῆς Ρωσίας ὀφείλεται κατὰ τοῦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπίσης αἱ ἀπώλειαι, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ Γερμανοὶ εἰς ἀλεξιπτωτιστὰς ἐν Κρήτῃ, τοὺς ἠμπόδισαν νὰ συγχρονίσουν τὴν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπίθεσιν των μὲ τὴν ἐν Ἰράκ ἐπανάστασιν τοῦ Ρασὶδ Ἀλῆ.⁷

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνειθισμένοι ἀπὸ τοὺς πέντε μῆνας τῆς ἐν Βορείῳ Ἡπειρῷ θριαμβευτικῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν, κατὰ τὴν διάρ-

1. Ἡ μεταξὺ τοῦ Ἀξονος καὶ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς ἀνακομὴ ὑπεγράφη ἐν Θεσσαλονικῇ τὴν 23ην Ἀπριλίου 1941 μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου, τοῦ Γερμανοῦ ἀντιστρατηγοῦ Jodl καὶ τοῦ Ἰταλοῦ Ferrero. Woodhouse, σελ. 24 καὶ 123.—Noel-Baker, σελ. 22.—The background of our war, σελ. 137.

2. Sherwood, σελ. 275. Ἡ δι' ἀλεξιπτωτιστῶν ἐπιθεσις ἤρχισε τὴν 8ην π. μ. ὥραν τῆς 20ῆς Μαΐου, οἱ δὲ Βρετανοὶ ἔλαβον τὴν περὶ ἐκκενώσεως τῆς νήσου ἀπόφασιν τὴν 30ὴν Μαΐου. The background of our war, σελ. 141.

3. Τῶν δύο μεραρχιῶν πεζικοῦ καὶ μιᾶς θωρακισμένης μεραρχίας. The background of our war, σελ. 134.

4. Woodhouse, σελ. 21.—Noel-Baker, σελ. 30.

5. Sherwood, σελ. 314-316.

6. Général de Guingand, Operation Victory, σελ. 78-80.—Noel-Baker, σελ. 20.

7. George F. Kirk, A short history of the Middle East. Washington, 1949, σελ. 198.

κειαν τῶν ὁποίων ὄχι μόνον δὲν προήλανον οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ διαρκῶς ὑπεχώρουν ἠττώμενοι εἰς ἐκάστην μάχην, ἐθεωρήσαμεν ὡς θυελλώδη τὴν ταχύτητα τῆς γερμανικῆς προελάσεως. Τὴν ἐφαντάσθημεν, εἰθισμένοι εἰς τὴν πρόσφατον ἰταλικὴν πολεμικὴν δραστηριότητα, ὡς κάτι τὸ δυνάμενον νὰ παρομοιασθῇ πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναχαιτίσωμεν, καὶ ἐνομίσαμεν ὅλοι ὅτι πράγματι ἢ ἐν Ἑλλάδι γερμανικὴ προέλασις ἦτο ταχίστη. Τὰ ἐλθόντα ὅμως εἰς φῶς στοιχεῖα καὶ τὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ γερμανικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα προέλασις ἦτο βραδυτάτη. Ὁ ρυθμὸς τῆς γερμανικῆς αὐτῆς προελάσεως παρ' ὅλας τὰς ἐπιμόνους καθ' ἡμέραν προτροπὰς τῆς Ἀνωτέρας διοικήσεως ἦτο ἀντίθετος πρὸς ὅλας τὰς προβλέψεις καὶ τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα εἶχε καταστρώσει τὸ Γερμανικὸν ἐπιτελεῖον. Ἐχομεν ὄχι μόνον ἐνδείξεις, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα τεκμήρια ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Τὴν 25ην Μαρτίου, ὅταν ὑπεγράφετο εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μπελβεντέρε μὲ ἐπιδεικτικὴν ἐπισημότητα ἡ προσχώρησις τῆς Γιουγκοσλαβίας εἰς τὸ Ἀξονικὸν σύμφωνον, ὁ Χίτλερ εἶχε βραχεῖαν σύσκεψιν μὲ τὸν Τσιάνο, καθ' ἣν τῷ εἶπεν ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐπιχείρησις διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ τελειώσῃ ὀψωσδήποτε ἐντὸς τεσσάρων ἢ πέντε τῶν πολλῶν ἡμερῶν, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ διάρκεια, ἡ ὁποία εἶχε προϋπολογισθῆ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου διὰ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτήν. Ἡ τελευταία διαταγὴ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τοῦ Γερμανικοῦ στρατηγείου τῆς 30ῆς Μαρτίου καθώριζε κάπως ἀορίστως περίπου τὴν ἰδίαν διάρκειαν, ἀναγράφουσα τὴν φράσιν «ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν». Ὁ ἐν Θεσσαλονικίᾳ τότε πρόξενος τῆς Γαλλίας Ὀνφρουά, τελευταίως διευθυντὴς τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ ὑπηρετῇ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Βισὺ καὶ δὲν εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸ κίνημα τῶν ἐλευθέρων Γάλλων, εἶχε λάβει διαταγὴν ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν Νταρλάν, νὰ στέλλῃ εἰς τὴν Γαλλίαν πλήρεις ἐκθέσεις περὶ τῶν κινήσεων τόσοσ τῶν ἑλληνικῶν ὅσον καὶ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίσει νὰ φθάνουν εἰς Μακεδονίαν. Ὅταν εἰσῆλθον οἱ Γερμανοὶ εἰς Θεσσαλονικίαν, ὁ Ὀνφρουά εἶχεν ὠρισμένας συναντήσεις μὲ ἀνωτέρους Γερμανοὺς ἀξιωματικούς καὶ μὲ κατάπληξιν εἶδεν εἰς χειρὰς τῶν τὰς ἰδικὰς του ἐκθέσεις. Ἐβλεπε τοὺς Γερμανοὺς, ἄν καὶ ἀνηγγέλλοντο ἐν συνεχείᾳ ἀλλεπάλληλοι προελάσεις τῶν γερμανικῶν μεραρχιῶν πρὸς νότον, νὰ δυσφοροῦν, νὰ ἀγανακτοῦν καὶ νὰ ἀνησυχοῦν διὰ τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἢ βραδύτης αἴτη τῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων τῶν. Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐτελείωσε μόνον εἰς τὸ τέλος Μαΐου, τὴν 29ην, μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἐπεβραδύνθη ἐπικινδύνως ἢ ἔναρξις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναντίον τῆς Ρωσίας.'

1. Κ Ὑ Ρ Ο Ὑ, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 57 - 59.

Μόνον δὲ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς ἀπωτάτης ταύτης ἄκρας τῆς Ἑλλάδος, τῆς νήσου Κρήτης, ὀλόκληρος ἡ Βαλκανικὴ ἐτέθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἄξονος.¹

Ἀντηχοῦν ἀκόμη εἰς τὰ ὄτα ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν οἱ ἔμπνευσμένοι ἐπαινετικοὶ λόγοι τῶν Τσῶρτσιλ, Στάλιν καὶ Ρουζβελτ καὶ ὄλων τῶν πολιτικῶν, οἵτινες ἐπέμποντο διὰ τῶν αἰθέρων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀπ' ἧς ἡ Ἑλλάς ἀνέκοψε τὴν ἰταλικὴν ἐπίθεσιν καὶ κατετρόπωσε τὴν κατὰ πολὺ ὑπερέτερον ἰταλικὴν στρατιάν. Ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Μόσχας ἐξέπεμπε πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διάγγελμα, δι' οὗ ἔλεγε: «Ἄνευ ὄπλων ἠγωνίσθητε ἐναντίον μιᾶς δυνάμεως ἰσχυρῶς ἐξοπλισμένης καὶ ἐνικήσατε. Μικροὶ ἐπαλαίσατε ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν καὶ τοὺς κατεβάλετε. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, δεδομένου ὅτι εἴσθε Ἕλληνες. Χάρις εἰς τὴν ἀντίστασίν σας ἐκερδίσαμεν χρόνον. Ὡς Ρῶσοι, ὡς ἄνθρωποι, σᾶς εἴμεθα εὐγνώμονες». Ὁ δὲ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς Τσῶρτσιλ, ὁ ὁποῖος τὴν προΐαν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὴν «νίκην κοινήν», ἐδήλου βραδύτερον: «Μεταξὺ τῶν διαφορῶν παραδειγμάτων ἡρωϊσμοῦ, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχει ὁ παρὼν πόλεμος, εἶναι δύσκολον νὰ εὕρωμεν πράξεις πλεόν εὐγενεῖς τῶν τῶν Ἑλλήνων, μαχομένων διὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας.» Ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ρωσικὴν δῆλωσιν προκύπτει σαφῶς πόσον πολῦτιμος διὰ τὴν ρωσικὴν ἄμυναν ὑπῆρξεν ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον κατηνάλωσεν ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἐρχόμενος ἐν Ἑλλάδι εἰς βοήθειαν τῶν ἡττηθέντων συμμάχων Ἰταλῶν.²

9. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ρωσίας

Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1940 μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1941 ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν πανικὸν τῆς κατ' αὐτῆς ἐπικειμένης ἐπιθέσεως, ἣν θὰ ὑφίστατο ἀναποτρέπτως καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν ὁποῖαν σαφῶς ἔβλεπε διαγραφομένην. Ὁ πανικὸς αὐτὸς τῶν Ρώσων πολιτικῶν ἐκδηλοῦται μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ συνεχεῖς ὑποχωρήσεις τῆς Ρωσίας ἐναντι τῶν διαρκῶν καὶ ἄνευ ὀρίων ἀξιώσεων τῆς Γερμανίας, γενομένας μὲ μίαν καταπληκτικὴν δουλοπρέπειαν, μὲ προσφορὰν θετικωτέρων καὶ σημαντικωτέρων ὑπηρεσιῶν τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Γερμανίαν, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς εὐρεῖς πολεμικοὺς της σκοπούς. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἡ Ρωσία

1. The background of our war, σελ. 139.

2. Constantopoulos, σελ. 288.—Les sacrifices de la Grèce pendant la guerre, 1940-1945. Ἐκδοσις τοῦ Συνδέσμου «Ἡ εἰρήνη διὰ τῆς δικαιοσύνης», Ἀθῆναι 1946, σελ. 45 ἐξ.

3. Π. Πιπινέλη, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς 1923-1941. Ἀθῆναι, σελ. 357.

μετεβλήθη εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς κυρίους τροφοδότας τῆς γερμανικῆς πολεμικῆς μηχανῆς καὶ εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς κυρίους ὑπηρέτας τῆς γερμανικῆς πολεμικῆς προσπαθείας. Χιλιάδες ἐγγράφων μέσα εἰς τὰ μυστικά ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνεκαλύφθησαν, ἀποκαλύπτουν τὴν ἄνευ ἀντιρροήσεων συμμόρφωσιν πρὸς πᾶν αἴτημα καὶ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς παρέχει ἡ Ρωσία εἰς τὴν Γερμανίαν ὅ,τι τῆς ζητεῖ. Δημιουργεῖ ἀκόμη καὶ μυστικὰς ναυτικὰς βάσεις χάριν τῆς Γερμανίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου θαλάσσης, τὴν βοηθεῖ, διὰ τὴν σῶσιν τὰ καταδιωκόμενα ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν στόλον μυστικὰ πολεμικά της, ὅπως τὸ «Μπρέμεν». Φθάνει ἡ Ρωσία κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς τὴν ὑπογραφὴν συμφώνου μὴ ἐπιθέσεως καὶ μετὰ τὴν Ἰαπωνίαν τὴν 13ην Ἀπριλίου 1941 καὶ παραμένει ὑποτεταγμένη εἰς τὸν Χίτλερ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, καθ' ἣν ἐξαπέλυσεν ἡ Γερμανία τὴν ἐναντίον της ἐπίθεσιν.¹

Τὸ σχέδιον τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείας τοῦ Χίτλερ δὲν ἦτο ἀπόφασις νέα, ἀλλὰ πραγματοποιήσις παλαιᾶς ἐπιθυμίας, τὴν ὁποίαν ἀνέκαθεν ἔτρεφε καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἀνέβαλε διαρκῶς, διὰ τὴν εὐρη τὸν πλέον εὔθετον χρόνον. Ἡ γερμανορωσικὴ συμφωνία τῆς 23ης Αὐγούστου 1939 κατ' οὐδὲν μετέβαλε τὰ παλαιὰ του ταῦτα σχέδια. Ὅταν διεπίστωσε μετὰ πόσῃν εὐκολίαν εἶχε κυριαρχήσει ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἀπεφάσισε νὰ στραφῇ πλέον καὶ ἐναντίον τῆς Ρωσίας.

Ὁ Χίτλερ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1940 ἢ τὸ πολὺ τοῦ Ὀκτωβρίου θέτει ὡς ὄριον ἐνάρξεως τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναντίον τῆς Ρωσίας τὸν Μάιον καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν Μουσολίνι ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου ἤδη τοῦ 1940 νὰ ἔχουν τελείως ἀπελευθερωθῇ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμα νὰ ἀναχωρήσουν τὴν 1ην Μαΐου 1941 «τὸ ἀργότερον». Ἡ ἡμερομηνία ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ρωσίας εἰδικώτερον ἀποφασίζεται ἤδη ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1940 καὶ εἶναι ἡ 11η ἢ ἡ 18η Μαΐου 1941.* Προσῆχθη σωρεῖα ἐπισήμων ἐγγράφων εἰς τὴν δίκην τῶν Γερμανῶν ἐγκληματιῶν πολέμου εἰς τὴν Νυρεμβέργην ἐπ' αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐπιτελείου καὶ μετέπειτα ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν στρατηγὸς Μάρσαλ εἰς τὴν Κυβέρνησιν του τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1945, τονίζεται ὅτι τὰ δύο «σκαλοπάτια» εἰς τὸν κατήφορον τῆς Γερμανίας πρὸς τὴν ἥτταν ἀπετέλεσαν ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ φθινόπωρον 1940 καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς γερμανικῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ρωσίας τὸν χειμῶνα τοῦ 1941. Τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον διέρρευσε μεταξὺ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1940 καὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1941, εἶναι ἐκεῖνο ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 37.

2. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 52.

τὸ πλέον κρίσιμον σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπῆλθεν ἡ ἀποφασιστικὴ καμπὴ τοῦ πολέμου. Ὁ στρατηγὸς Μάρσαλ τονίζει ρητῶς αὐτὸ ὡς τὸ πλέον κρίσιμον χρονικὸν διάστημα, καὶ τοῦτο συμπίπτει μὲ τὸν παρατεταμένον ἀμυντικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Ἰταλίας τὸ πρῶτον καὶ εἶτα κατὰ τῆς Γερμανίας, πρᾶγμα, ὅπερ καθυστέρησε τὸ προκαθορισμένον τέμα τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιθέσεως ἀπὸ πέντε ἡμέρας, ὡς προεβλέπετο ἀπὸ τὰ ἀξονικὰ σχέδια, εἰς ἑπτὰ ὀλοκλήρους μῆνας (28 Ὀκτωβρίου 1940 - 22 Μαΐου 1941). Ἡ καθυστέρησις αὐτὴ ὑπῆρξε μοιραία διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπιθέσεως τοῦ Χίτλερ¹.

Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προέκυψαν μεταπολεμικῶς, καὶ αἱ ἀποδείξεις, αἱ ὁποῖαι ἦλθον εἰς φῶς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἀντιπάλων, ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν δηλαδὴ ἀκριβῶς τῶν στρατηγικῶν σχεδίων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἑλληνικὴ νίκη εἶχεν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐκτελέσεως τῶν γερμανικῶν στρατιωτικῶν σχεδίων ἐν σχέσει μὲ τὴν Ρωσίαν, ἐπεβεβαίωσαν πλήρως ὅτι ὄντως ἡ Ἑλλάς ἔδωκε τὴν νίκην.

Τὴν 21^{ην} Ἰουνίου 1941 εἰσέβαλον τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἐντὸς τῆς Ρωσίας.² Κατὰ τὸν Τσιάνο ὁ Ρίμπεντροπ ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ Ρωσία τοῦ Στάλιν θὰ διεγράφετο ἐκ τοῦ χάρτου ἐντὸς ὀκτῶ ἐβδομάδων.³ Ἄμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιθέσεως ἡ Ρωσία μὲ τὴν συνήθη προσασμογὴν της εἰς τὰς καταστάσεις ἔκαμεν ἀπότομον μεταβολὴν καὶ ἀπὸ χθεσινῆ σύμμαχος καὶ συνεργάτις τοῦ Χίτλερ ἐπικαλεῖται τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν, τὰς ὁποίας τόσον αἰσχυρῶς κατεπρόδωσε καὶ τόσον σκαιῶς καθύβρισε. Καὶ αὐταὶ τὴν ἐδέχθησαν εἰς τὸ πλευρόν των καὶ ἤρχισαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς νὰ τὴν συντρέχουν καὶ νὰ τῆς ἀποστέλλουν ἐν ἀφθονίᾳ πολύτιμα ἐφόδια, ὅπλα, πυροβόλα, ἀεροπλάνα, πλοῖα.

Εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1941 ἡ Ρωσία εἰσῆρχετο εἰς τὸ πλευρόν τῶν δυτικῶν δυνάμεων μὲ διαφόρους διεκδικήσεις, ἐκτὸς ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἶχε πραγματοποιήσει προηγουμένως τῇ συναινέσει τῆς συμμάχου της Γερμανίας. Αἱ διεκδικήσεις αὗται εἶναι: 1) ἡ Βουλγαρία νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν σφαιρὰν ἐπιρροῆς της, 2) ἡ ρωσικὴ κυριαρχία εἰς τὰ Στενά (Δαρδανέλλια - Κωνσταντινούπολις), 3) ἡ κατάκτησις τῆς περιοχῆς τοῦ Περσικοῦ κόλπου (περιοχὴ πετρελαίων).⁴

1. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 41-42.

2. Carman, σελ. 72.—Dulles, The road to Teheran, σελ. 230.

3. Sherwood, σελ. 305.

4. Κύρου, Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, σελ. 95. Διεκδικήσεις διὰ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν δὲν διετύπωνε, διότι διετήρει φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Κίναν, αἱ δὲ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἐκήρυσαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς

Μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ρωσίας εἰς τὸν πόλεμον καὶ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου κατὰ τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο μεταξὺ Ρώσων ἀφ' ἑνὸς καὶ δυτικῶν συμμάχων ἀφ' ἑτέρου (Ἄγγλων καὶ Ἀμερικανῶν), ἐγένετο ἀορίστως νύξιν περὶ τῶν διεκδικήσεων τούτων. Ἡ ἀπάντησις, ἣτις ἐδίδετο τότε, ἦτο σαφής. Προεβάλλετο δηλαδὴ ἡ ἀκριβὴς τήρησις τοῦ χάρτου τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχον ὑπογράψει ὁ Τσῶρτσιλ καὶ ὁ Ροῦζβελτ τὴν 14ην Αὐγούστου 1941 ἐπὶ πολεμικοῦ πλοίου εἰς τὸν Ὠκεανόν¹. Κατὰ τὸν καταστατικὸν αὐτὸν χάρτην ἀπεκλείετο πᾶσα ἐδαφικὴ ἐπέκτασις. Αἱ διεκδικήσεις τῆς Ρωσίας, ὡς εἶναι εὐνόητον, εὐρίσκοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἀρχὰς ταύτας. Ἡ Ρωσία ἐπὶ τινα καιρὸν δὲν φαίνεται νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰς διεκδικήσεις της. Τοῦτο ἔπραττεν οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς τραγικῆς ὄντως πολεμικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρέθη τὸν χειμῶνα 1941-1942. Οὐχ ἦττον ἐπεφυλάσσετο νὰ τὰς διεκδικήσῃ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, εὐθύς ὡς ἤθελεν ἀπελευθερωθῆ τοῦ χιτλερικοῦ κλοιοῦ, ὅστις περιέσφιγγε τότε τὸν λαμόν της.

---

¹Ἰαπωνίας μετὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀμερικανικοῦ στόλου ἐν Πέρλ Χάρμπορ τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου 1941. *The background of our war*, σελ. 5.

1. Dulles, *The road to Teheran*, σελ. 247, καθ' ὃν ἡ Ρωσία ἀπέφευγε νὰ δηλώσῃ προσχώρησιν εἰς τὸν χάρτην τοῦ Ἀτλαντικοῦ, διότι ἤθελε νὰ διατηρήσῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της τὰ καταληφθέντα κατὰ τὴν συμμαχίαν της μὲ τὴν Γερμανίαν ἐδάφη, προσχώρησις της δὲ μὲ τοιαύτας ἐπιφυλάξεις δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοσάξωνας.